

**ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТОРГОВЕЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

*Збірник
студентських
наукових праць*

Випуск XXVIII

Чернівці, 2021

До збірника наукових праць увійшли статті, які містять результати студентських досліджень у галузі міжнародної економіки, обліку, оподаткування, фінансів, банківської справи та страхування, особливості функціонування готельно-ресторанного бізнесу та туризму тощо.

Відповідальність за достовірність фактів, статистичної інформації, власних імен, цитат та інших відомостей, наданих у рукописах, несуть автори публікацій.

© ЧТЕІ КНТЕУ, 2021

Підписано до друку 23.06.2021 р.

Зміст

Міжнародна економіка

ДУМАНСЬКА М. , 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Міжнародна економіка», спеціалізація «Міжнародна економіка» Наук. кер. – Верстяк О. М. СУЧАСНИЙ СТАН, СТРУКТУРА ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО РИНКУ ПОСЛУГ	6
ДУМАНСЬКА М. , 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Міжнародна економіка», спеціалізація «Міжнародна економіка» Наук. кер. – Верстяк О. М. УЧАСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ФОРМУВАННІ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНОЇ ЕКОНОМІКИ	8
КРЕЧУНЯК С. , 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНЕУ Спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Вудвуд В. В. МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ: СУТЬ, ПРИНЦИПИ, УМОВИ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ У ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛ.	12
ФІЦИЧ Б. , 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Простебі Л. І. СУЧАСНІ АСПЕКТИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ І МІЖНАРОДНОГО ВАЛЮТНОГО ФОНДУ	17

Облік, аналіз і аудит

БОГАТИРЕЦЬ В. , 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Управління бізнесом» Наук. кер. – Багрій К. Л. СТАТИСТИКА В УКРАЇНІ ТА ЇЇ РОЛЬ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	21
ДРОБОТ К. , 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Міжнародна економіка» Наук. кер. – Багрій К. Л. ДЕЯКІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ В СТАТИСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	24
ДУМАНСЬКА М. , 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Міжнародна економіка» Наук. кер. – Багрій К. Л. ВИКОРИСТАННЯ СТАТИСТИЧНИХ МЕТОДІВ В МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	28
ІПАТІЙ Н. , 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Багрій К. Л. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СТАТИСТИЧНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЯК ПЕРШОГО ЕТАПУ СТАТИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	31
КАРЛІЙЧУК Н. , 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Маначинська Ю. А. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТОВАРІВ НА РОЗДРІБНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	34

МЕЛЬНИК О., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Міжнародна економіка» Наук. кер. – Багрій К. Л. ЗДІЙСНЕННЯ СТАТИСТИЧНИХ ГРУПУВАНЬ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ТАБЛИЧНОГО МЕТОДУ	38
ТЕСЛЮК К., 1 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ» Наук. кер. – Маначинська Ю. А. ОБЛІК КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ ТА АСПЕКТИ КРЕДИТУВАННЯ В УМОВАХ COVID-19	41
ФІЦИЧ Б., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Багрій К. Л. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНДЕКСНОГО МЕТОДУ АНАЛІЗУ	44
ШУПАРСЬКА А., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Готельно-ресторанний менеджмент» Наук. кер. – Багрій К. Л. КОМПЛЕКСНЕ ВИКОРИСТАННЯ АБСОЛЮТНИХ ТА ВІДНОСНИХ СТАТИСТИЧНИХ ВЕЛИЧИН	48
Фінанси, банківська справа і страхування	
БУДЗ М., 1 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Каспрук А. Ю. РИНОК СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	51
ГАЛІЧЕВСЬКА С., 3 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Каспрук А. Ю. ОСОБЛИВОСТІ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	56
ДРОНИК К., 1 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Рошило В. І. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН	60
КУРИЛЮК М., 1 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Рошило В. І. ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ	63
РАВЛЮК О., 1 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Рошило В. І. БЮДЖЕТИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	66
СЕРЕДЮК В., 3 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Каспрук А. Ю. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА	69

СЕРЕДЮК В. , 3 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Каспрук А. Ю. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ	74
СТЕЛЬМАХ Я. , 1 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Томнюк Т. Л. БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	79
СУХАРСЬКА С. , 3 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Каспрук А. Ю. ПРОБЛЕМИ МАЙНОВОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	83
СУХАРСЬКА С. , 3 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Каспрук А. Ю. ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	86
ШВИГАР М. , 1 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Рошило В. І. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН	90

Готельно-ресторанний бізнес та туризм

АЛИКСАНДРЮК М. , 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Готельно-ресторанний менеджмент» Наук. кер. – Гищук Р. М. УПРАВЛІНСЬКІ СКЛАДОВІ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ COVID-19 ДЛЯ ДІЯЛЬНОСТІ ГОТЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ	94
ГОЦМАН О. , 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Туризм» Наук. кер. – Гищук Р. М. СЕЛФІ-ТУРИЗМ ЯК МОЛОДІЖНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНО-ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	97
РОМАНЮК Ю. , 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Туризм» Наук. кер. – Гищук Р. М. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВЕЛОСИПЕДНОГО ТУРИЗМУ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ	100
СВІДНІЦЬКА Ю. , 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Туризм» Наук. кер. – Гищук Р. М. РОЗВИТОК ВИННОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	103

**СУЧАСНИЙ СТАН, СТРУКТУРА ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО
РИНКУ ПОСЛУГ**

ДУМАНСЬКА М., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Міжнародна економіка», спеціалізація «Міжнародна економіка»

Наук. кер. – Верстак О. М.

Стаття присвячена розкриттю сутності та структури сучасного розвитку міжнародного ринку послуг. Проаналізовано динаміку та структуру світового ринку товарів та послуг, досліджено динаміку експорту та імпорту послуг провідних країн на світовому ринку, визначено позитивні та негативні тенденції розвитку нового світового ринку послуг в нових економічних умовах та розглянуто перспективні напрями розвитку сфери послуг для української економіки.

The article is devoted to the disclosure of the essence and structure of modern development of the International Sites All services. The dynamics and structure of WORLD Websites of All Goods and Services are analyzed, the dynamics of export and import of services of leading countries on the World Websites of All, the Positive and Negative Trends of development of the new WORLD Sites of All Services in New Economic Conditions and perspective directions for Ukrainian economic development are considered.

Актуальність даної теми полягає в тому, що світова торгівля є однією з основних форм міжнародних економічних відносин, вона служить кількісним виразом міжнародного поділу праці, переваги якого пов'язані з підвищенням ефективності виробництва, зниженням витрат виробництва і пошуком найкращого задоволення економічних інтересів.

Метою статті є обґрунтування необхідності міжнародного ринку послуг.

Об'єктом дослідження є послуги міжнародного ринку.

Предметом дослідження є міжнародний ринок.

Дослідженню проблематики міжнародної торгівлі, зокрема міжнародного ринку послуг, присвячували свої праці такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Балабанов І.Т., Бернар І., Друкер П., Єфімов Є.Г., Жалле Ж., Зотов Г.М., Іванов К.М., Карпов С.А., Коллі Ж.-К., Котлер Ф., Кріс А., Мазаєва Н.П., Матвеев Т.І., Мате Е., Павлов Г.Ю., Платонова Н.А.

Сучасна міжнародна торгівля послугами швидко розширюється, надаючи все більш істотний вплив на розвиток національної економіки та світового господарства в цілому: набуває зростаюче значення в соціальному житті всіх країн.

Світовий ринок послуг являє собою сферу обміну послуг між країнами. Поряд зі світовими товарними ринками він є невід'ємною частиною міжнародних економічних відносин. [1]

Послуга – це продукт праці, створений в результаті угоди про купівлю-продаж, у якого відсутня речова форма. [2]

Економічний успіх будь-якої країни світу базується на зовнішній торгівлі. Досвід показує, що жодна держава не була в змозі створити здорову економіку, ізолювавши себе від світової економічної системи.

Тому, сучасна міжнародна торгівля послугами швидко розширюється, надаючи все більш істотний вплив на розвиток національної економіки та світового господарства в цілому: набуває зростаюче значення в соціальному житті всіх країн. Розширення позицій сфери послуг відбувається як в результаті виникнення нових виробництв (таких як комп'ютерні послуги, послуги електронних інформаційних мереж, відеобізнес і ін.), так і шляхом «екстерналізації» послуг – виділення в самостійні ланки господарської структури операцій, які раніше були складовою частиною виробництва або домашнього господарства. «Екстерналізація» послуг – явище якісного порядку, і воно не зводиться до механічного переміщення операцій з однієї сфери в іншу. Поглиблення спеціалізації дозволяє повніше і якісно задовольнити запити споживачів, а економія на масштабах веде до відносного здешевлення продукції.

На сьогодні міжнародний обмін послугами здійснюється в основному між розвиненими країнами і характеризується високим ступенем концентрації, але за перше десятиліття XXI століття

спостерігалася тенденція до зниження частки розвинених країн в міжнародній торгівлі послугами. Так, якщо в середині 90-х років на розвинені країни припадало близько 70% експорту і імпорту послуг, то вже до 2010 року – близько 50%. Лідерами серед розвинених країн є США, Франція, Великобританія, Нідерланди (найбільші експортери послуг), а також Німеччина, Японія, Італія (найбільші імпортери послуг).

Серед країн, що розвиваються, в міжнародній торгівлі послугами виділяються три групи країн:

- Нові індустріальні країни, особливо азіатського регіону, Республіка Корея, Гонконг, Сінгапур, Тайвань, Китай, Таїланд активно виступають на світовому ринку послуг, збільшивши протягом двох десятиліть її обсяги більш ніж в 6 разів.

- Країни, для яких виробництво послуг є головним напрямком розвитку економіки.

- Найменш розвинуті країни, які є експортерами на світовий ринок сировини (Ангола, Гана, Лівія, Іран і т. Д.). Для них торгівля послугами у зовнішньої торгівлі становить менше 10%.

Для держав Центральної та Східної Європи, Балтії та СНД, незважаючи на деяке нарощування торгівлі послугами, характерно перевищення ввезення послуг над вивезенням. В цьому регіоні найбільша питома вага в торгівлі послугами належить Росії, а найбільш концентрованої на світовому ринку послуг Чехія, Польща і Угорщина.

Розвиток торгівлі послугами є невід'ємною складовою економічного зростання країни. Українська економіка незважаючи на наявність істотного наукового потенціалу та досвіду створення технологічно складної продукції, з року в рік втрачала свої позиції на ринках високотехнологічних товарів і послуг, які в сучасному світі розвиваються найбільш динамічно [3].

Частка України у світовому експорті послуг упродовж 2012–2016 рр. зменшилась з 0,45% до 0,25%, що негативно вплинуло на економіку країни та добробут населення та спричинило подальше падіння позицій на світовому ринку. Позиції України в 2019 році дещо покращилися, хоча і не вийшли на попередній рівень. За даними Державної служби статистики України найбільше послуг Україна експортувала до Росії — на 6,18 мільярда доларів (40,6% експорту всіх послуг за рік), а найбільше імпортувала з Британії (на 586,5 мільйона доларів). До ЄС Україна продала послуг на 4,28 мільярда доларів, а імпортувала звітні на 3,56 мільярда доларів. Найбільші обсяги експорту послуг Державна служба статистики зафіксувала у сфері надання транспортних послуг — 9,03 мільярда доларів за рік або 59,3% загального обсягу експорту послуг з України. На імпорт транспортних послуг Україна витратила 1,5 мільярда доларів. На відміну від торговельного сальдо товарами, сальдо торгівлі послугами в Україні у 2019 році було позитивним і перевищило загалом на 8,7 мільярда доларів. Загалом за останній рік експорт послуг збагатив економіку України на 15,23 мільярда доларів [4].

Тому до критеріїв розвитку зовнішнього ринку країни можна віднести як високі темпи його зростання, так і швидкість реагування виробників на зміни в структурі попиту іноземних і внутрішніх покупців та світових трендів. З огляду на економічні зміни першого кварталу 2020 року, після трьох десятиліть розвитку глобалізації за лінійним сценарієм його можуть змінити нові тенденції.

Світова Організація Торгівлі надала прогноз стану міжнародної торгівлі в 2020-2021 роках, відповідно до оптимістичного і песимістичного сценаріїв, де межі падіння обсягу світової торгівлі в цьому році від 13% до 32% - вражають [5].

Іншими словами, навіть при найкращому розкладі зниження перевершить показник 2009 року. Але як показала історія, світова фінансова криза 2008 року не зробила значного впливу на сферу послуг, в той час як оборот товарної торгівлі знизився на 30 відсотків де лише 9% займали послуги. Незважаючи на негативні тенденції, що повторювалися й у 2016 році, коли вартість світового товарного експорту зменшилася до 15,46 трлн. доларів, світовий експорт комерційних послуг навпаки збільшився на 0,1% у 2016 році [6, с. 12].

Відповідно, навіть на тлі подій, що відбуваються, залишається помітна стійкість сервісної торгівлі. Лідуючими за обсягом продажів сервісами є дистрибуція і фінанси, в сукупності вони складають 40 відсотків від всього ринку послуг [3].

У світовій торгівлі фінансовими сервісами було задіяно 2,5 трильйона доларів станом на 2018 рік. На третьому місці – телекомунікації, продажі яких зросли більш ніж удвічі за період з 2005-го року [3].

Щорічно збільшуються продажі послуг в сфері охорони здоров'я, не відстають і наукові дослідження – приблизно на 10 відсотків на рік і особливо в теперішній час їх частка ще збільшиться. Навіть в умовах кризи міжнародний ринок послуг буде зростати, але вже з нової «точки росту» з більшою потужністю. Лідерами світового експорту послуг до теперішнього часу були США близько 15%, та Європа 14% [3].

Враховуючи вищезазначене, можемо сказати, що швидке зростання світового ринку послуг стимулюють наступні фактори:

- високий рівень життя, що підвищує попит на послуги;
- розвиток всіх видів транспорту, що стимулюють міжнародну мобільність, як підприємців, так і населення;
- нові форми зв'язку, що дозволяють замінити особисті контакти продавців і покупців;
- прискорився процес розширення і поглиблення міжнародного поділу праці, що веде до утворення нових видів діяльності, перш за все, в невиробничій сфері.

Отже, враховуючи все вищесказане, можна зробити висновок, що світовий ринок послуг відображає взаємодію попиту і пропозиції і характеризується такими особливостями, як системність розвитку, висока чутливість до кон'юнктури ринку, висока швидкість обороту капіталу, висока ступінь диференціації продукту за споживчими характеристиками, виражена сегментування попиту на послуги, істотність бар'єрів входу на ринок. Галузева структура світового ринку послуг включає світові ринки фінансових, транспортних, туристичних, комерційних, інформаційних та освітніх послуг. Регулювання міжнародної торгівлі послугами є необхідною умовою для стабільного розвитку. Послуги мають різноманітні форми і зміст, утворюючи єдиний ринок, якому притаманні не загальні риси, але загальні тенденції, що дають можливість регулювати його на глобальному рівні навіть з урахуванням нових моментів в його розвитку. Пришвидшення динаміки сфери послуг як на внутрішньому так і на світовому ринку в транспортній галузі, ІТ-технологіях, освітній сфері для української економіки є головними її драйверами. Але незважаючи на помітне пришвидшення росту сфери послуг, вона ще залишається для української економіки незначною, тому надалі необхідна подальша розробка сучасної стратегії, яка б відповідала трендам світового ринку послуг.

Список використаних джерел:

1. URL: https://pidru4niki.com/12590605/ekonomika/poslugi_klasifikatsiya_mizhnarodniy_torgivli
2. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/international-relations/19294/>
3. URL: <https://mo.bobrodobro.ru/18825>
4. Международный рынок услуг: учебник / под ред. В.А. Черненко. СПб.: Нестор-История, 2011. 212 с.
5. Агафонова Л.Г., Агафонова О.Е. Туризм, готельний та ресторанний бізнес: ціноутворення, конкуренція, державне регулювання : Навч. посібник. Київ: Знання України, 2002. 358 с.
6. Голубков Є. П. Маркетинг. Словник-довідник. Москва, 2001. 440 с.
7. Киреев А.П. Международная экономика. В 2-х ч. Ч. I. Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства. Учебное пособие для вузов. Москва: Международные отношения, 1997. 416 с.

УЧАСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ФОРМУВАННІ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНОЇ ЕКОНОМІКИ

ДУМАНСЬКА М., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Міжнародна економіка», спеціалізація «Міжнародна економіка»

Наук. кер. – Верстяк О. М.

Стаття присвячена розкриттю сутності міжнародних організацій у формуванні глобальної екологічно орієнтованої економіки. Визначено вплив організацій на формування єдиних міжнародних принципів і стандартів в області екології.

The article is devoted to revealing the essence of international organizations in the formation of a global environmentally oriented economy. The influence of organizations on the formation of common international principles and standards in the field of ecology is determined.

Актуальність теми полягає в тому, що проблема захисту навколишнього середовища є однією з глобальних питань сучасності, тому для зменшення негативного впливу на екологічну обстановку в світі, світовою спільнотою були сформульовані єдині міжнародні екологічні стандарти.

Метою статті є обґрунтування необхідності міжнародних організацій у формуванні глобальної екологічно орієнтованої економіки.

Об'єктом дослідження є процес формування глобальної екологічно орієнтованої економіки під впливом міжнародних організацій.

Предметом дослідження є міжнародні організації.

Багато вчених присвятили увагу дослідженню діяльності міжнародних організацій і їх вплив на формування глобальної екологічно орієнтованої економіки. Тому можна виділити таких вчених: А. Дмитрієв, І. Балута, О. Гріненко, В. Колосова, І. Іванова, О. Шаров.

Тому стан навколишнього природного середовища на сьогоднішній день є одним із найважливіших питань [13, с. 350], поставлених перед людством, яке в свою чергу прагне зробити своє життя максимально комфортним, часто при цьому завдаючи шкоди природі. У зв'язку з цим виникає потреба мінімізувати негативний вплив людської діяльності на навколишнє середовище, а по можливості і зовсім попередити його.

Міжнародні та національні природоохоронні організації активно займаються пошуком способів збереження природних ресурсів. Дане питання є однією з найважливіших глобальних проблем, передбачених у різних конвенціях і програмах ООН, і однією з Цілей в області розвитку, сформульованих в Декларації тисячоліття ООН. Міжнародні організації, такі як Світовий банк, співпрацюють з країнами, що розвиваються, допомагаючи їм вирішувати екологічні проблеми і завдання.

Принциповою метою ОЕСР, згідно з Програмою ОЕСР з Безпеки Навколишнього Середовища і Здоров'я (БОЗ), є сприяння тим курсам, які спрямовані на стійке економічне зростання.

В умовах інтенсивного економічного розвитку шкода навколишньому середовищу неминуча, однак вона повинна бути зведена до мінімуму і бути економічно виправданою. [3]

Будь-які господарські чи інші рішення повинні прийматися з таким розрахунком, щоб не перевищує межі шкідливого впливу на природне середовище. Встановити такі межі дуже складно, незважаючи на те, що існують пороги впливу чинників, викликаних діяльністю людини. Вони знаходять своє вираження в нормативах допустимого впливу на навколишнє середовище при здійсненні господарської та іншої діяльності. [1]

У сучасному світі поряд з національними вироблені міжнародні стандарти, забезпечують екологічну безпеку, дотримуючись яких можна прорахувати екологічні ризики ще до реалізації того чи іншого інвестиційного проекту. Однак вони не носять обов'язкового характеру, але часто є необхідними для підприємств, що працюють з іноземними інвесторами і кредиторами, а також які планують збут продукції на зовнішніх ринках.

Великий внесок у вирішення проблем охорони навколишнього середовища вносить ООН. [11, с.358]

В природоохоронній діяльності беруть участь всі головні органи і спеціалізовані установи ООН [14] – Генеральна Асамблея, Економічна і Соціальна Рада, регіональні економічні комісії (наприклад, Європейська економічна комісія), Конференція ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД), Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО), Міжнародна організація праці (МОП), Організація Об'єднаних Націй з питань продовольства і сільського господарства (ФАО), Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Всесвітня метеорологічна організація (ВМО), Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР), Міжнародна агенція з атомної енергії (МАГАТЕ), Міжнародна комісія по навколишньому середовищу і розвитку (МКОСР) й ін. У розвитку Стокгольмської декларації про

навколишнє середовище 1972 року і Всесвітньої стратегії охорони природи, розробленої МСОП в 1980 році, в 1982 році Генеральною Асамблеєю ООН була прийнята Всесвітня партія природи.

Даний документ містить п'ять основних принципів:

1. Ставитися до природи необхідно з повагою, не порушуючи її основні процеси.
2. Необхідно зберігати і не наражати на небезпеку існування будь-якої популяції.
3. Дані принципи відносяться до всієї території Землі.
4. Управління і використання екосистеми людиною повинно здійснюватися без збитку для природи і живих в ній організмів.
5. Навколишнє середовище повинно бути захищене від будь-якого негативного впливу, пов'язаного з будь-якими військовими або іншими ворожими діями.

У 1986 р. Міжнародною Радою наукових союзів була заснована велика міждисциплінарна Міжнародна геоосферно-біосферна програма (МГБП).

Дані ініціативи привели до створення Всесвітньої комісії з навколишнього середовища і розвитку, а також прийняття Базельської конвенції і Монреальського протоколу.

У 1992 році в Ріо-де-Жанейро відбувся «Саміт Землі», завданням даної конференції стало створення в суспільстві орієнтації на збереження навколишнього середовища на світовому рівні.

Під час конференції було прийнято Порядком денний на XXI століття, який закликає до спільної діяльності різних учасників суспільного життя, так як саме це допоможе досягти високої якості навколишнього середовища і здорової економіки в світі, тобто - сталого розвитку.

Зокрема, підрозділом ООН в Програмі зі «Сталого розвитку» було відзначено, що найважливішу роль в досягненні цих цілей, як активний учасник в житті суспільства, постачальник товарів і послуг для суспільства і як джерело створення робочих місць, відіграє промисловість. [13]

У 1992 році з ініціативи англійських промисловців Британським інститутом стандартів (BSI Group) був опублікований перший в світі стандарт на системи екологічного менеджменту для організацій BS 7750, що послужив моделлю для створення стандартів ISO 14000, заснованих в період восьмирічного Уругвайського раунду (1986-1993) переговорів з Всесвітньої торговельної угоди і зустрічі на вищому рівні по навколишньому середовищу і розвитку в Ріо-де-Жанейро в 1992 році. Стандарти ISO 14000 розробляються Технічним комітетом 207 (TC 207) Міжнародної Організації Стандартизації (ISO), а також періодично переглядаються відповідно до поточного стану економіки і вимог ринку. [12]

Система стандартів ISO 14000 також використовувала модель міжнародних стандартів по системах контролю якості продукції (ISO 9000). Перші стандарти з серії ISO 14000 були офіційно прийняті і опубліковані в кінці 1996 року.

Завдяки даним стандартам можна прорахувати екологічні ризики ще до реалізації того чи іншого інвестиційного проекту. [6, с. 440] Ці стандарти дозволяють забезпечити екологічну безпеку на декількох рівнях. Однак вони не носять обов'язкового характеру, але часто є необхідними, зокрема, для російських підприємств, що працюють з іноземними інвесторами і кредиторами, а також тих, які планують збут продукції на зовнішніх ринках.

Зменшення негативного впливу на екологію досягається на наступних рівнях:

- на рівні самої організації, завдяки вдосконаленню екологічного поведінки компанії, як всередині самої організації, як і в її діяльності;
- на державному - шляхом створення додаткових вимог до існуючого екологічного законодавства на національному рівні;
- і шляхом поліпшення умов світової торгівлі - на міжнародному рівні.

У грудні 1997 року в Японії на додаток до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (РКЗК) був підписаний Кіотський протокол. Дана міжнародна угода зобов'язує розвинені країни і країни з перехідною економікою скоротити або стабілізувати викиди парникових газів.

Також існує комплекс добровільних принципів, розроблених і прийнятих банками для оцінки екологічних і соціальних ризиків при наданні проектного фінансування - «Принципи Екватора».

Перша редакція Принципів була прийнята 4 червня 2003 року на зборах банків, які проходять у Вашингтоні, округ Колумбія.

Протягом перших трьох років застосування Принципи підтримали сорок фінансових установ.

«Принципи Екватора» ґрунтуються на природоохоронних і соціальних стандартах, що застосовуються Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC) - членом групи Світового банку. Ці принципи застосовуються в глобальному масштабі для кредитів в сфері банківського проектного фінансування.

Міжнародні стандарти не замінюють національних законодавчих вимог, а забезпечують систему визначення того, яким чином можна вплинути на навколишнє середовище і як виконуються вимоги міжнародного та національного законодавства.

Також велику увагу проблемам охорони навколишнього середовища приділяють такі організації, як Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), Європейське економічне співтовариство (ЄЕС), Організація американських держав (ОАД), Ліга арабських країн з питань освіти, культури і науки (АЛЕКСО) і т.д.

Активну роль у вирішенні проблеми охорони навколишнього середовища, що загострилися в сучасному світі, грають міжнародними неурядовими організаціями (МНПО), що спеціалізуються на питаннях захисту навколишнього середовища, а також проявляють інтерес до екологічних проблем, крім їх основної сфери діяльності, як наприклад, охорона здоров'я, наука, освіта, економіка, релігія та ін.

Багато МНВО, наділені спеціальною природоохоронною компетенцією, займаються питаннями охорони окремих природних об'єктів або видів природних ресурсів. Прикладами подібних спеціалізованих неурядових організацій можуть служити Міжнародна рада з охорони птахів, Всесвітня федерація із захисту тварин, Міжнародна федерація з охорони альпійських районів, Європейська федерація з охорони вод і т.д.

Найбільш авторитетною міжнародною неурядовою організацією є Міжнародний союз охорони природи і природних ресурсів (МСОП), створений в 1948 році у Франції. Дана організація сприяє співробітництву між урядами, національними та міжнародними організаціями, а також між окремими особами, які займаються питаннями охорони природи і збереження природних ресурсів, проводять відповідні національні та міжнародні заходи.

Членами МСОП можуть бути як уряди країн, так і окремі державні органи, установи, громадські організації, інші колективи, які приділяють увагу захисту природи.

Співпраця в екологічній сфері здійснюється і в рамках Співдружності Незалежних Держав (СНД). Азербайджан, Вірменія, Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Росія, Таджикистан, Туркменістан і Узбекистан в лютому 1992 р. підписали міжурядову Угоду про взаємодію в галузі екології та охорони довкілля, відповідно до якого були створені Міжнародна екологічна рада і при ньому - Міждержавний екологічний фонд для виконання узгоджених міждержавних екологічних програм, в першу чергу - для ліквідації наслідків екологічних катастроф.

Глобальні екологічні проблеми набувають стратегічного характеру, переміщаючись в центр глобальної політики, що стимулює інтерес до вивчення проблем захисту навколишнього середовища і сприяє посиленню уваги до екологічної обстановки в світі і перебудови глобальної економіки на екологічно орієнтовану модель розвитку.

Позитивною тенденцією є зростаюче взаємодія між різними організаціями в галузі вивчення можливостей екологічно орієнтованого розвитку.

З 1990-е по 2000-і рр. екологічна складова поступово інтегрується в економічні стратегії всіх рівнів - від фірмового до глобального [4, с. 240].

На міжнародному рівні природоохоронні аспекти стають частиною практично всіх серйозних міжнародних домовленостей.

Простежується постійне зростання числа домовленостей, розширення географії, сфер охоплення, включення нових механізмів здійснення угод в екологічній сфері, а також підвищення рівня контролю над їх реалізацією.

Найбільш далеко багатостороннє співробітництво просунулося на регіональному рівні. Це пов'язано з тим, що в певному регіоні існує якесь обмежене число країн-учасниць, які формують інтеграційну групу з більш широкими можливостями і готовністю передати частину суверенітету

наднаціональним структурам, що дозволяє ефективніше впроваджувати і реалізовувати різні екологічні програми.

Практично всі регіональні економічні об'єднання містять положення або окремі домовленості про співпрацю в галузі охорони навколишнього середовища.

Угоди передбачають різні підходи до екологічного співробітництва в залежності від рівня розвитку країн-членів, ступеня розвитку інтеграції, інституційної бази і інших факторів.

Досвід їх підходів використовується і на більш широкому міжнародному рівні.

Отже, враховуючи все вищесказане, можна зробити висновок, що екологічно орієнтована економіка повинна сприяти розробці і реалізації національних концепцій екологічно стійкого розвитку і механізму його забезпечення. У зв'язку з цим найважливішу роль відіграють міжнародні організації, як глобальний помічник в реалізації цілей збереження природи.

Список використаних джерел:

1. Барінова Е.Е. Еколого-економічний аудит та його функціональна роль в сучасній системі обліково-аналітичної 2013. №4. С. 23-29.
2. Вилегжаніна Е.Е. Природокористування та збереження навколишнього середовища в Європейському союзі: нові правові підходи. М.: Право і політика, 2003. №. 2. С. 97-105.
3. Рідко Е.А. Управління еколого-економічними ризиками на підприємстві 2011 року.
4. Піскулова Н.А. Екологічний вектор розвитку світової економіки. М.: Навона, 2010. 240 с.
5. Рогожина Н.Г. Екологічна політика країн, що розвиваються // Аспект-прес. 2015. М. С. 94-115.
6. Серенко П.С., Курьян А.Г., Волонте В.П. Методи менеджменту якості. Процесний підхід. Мн.: Нове знання, М.: ИНФРА-М, 2014. 440 с.
7. Федоров В.М. Організація Об'єднаних Націй, інші міжнародні організації та їх роль в ХХІ столітті. МДІМВ (У) МЗС РФ; ІНО-Центр (Інформація. Наука. Освіта). М.: Логос, 2005. С. 59.
8. Федорцов В.Г., Дрягілев Л.А. Екологія і економіка природокористування: навчально-методичний посібник. М.: видавництво РДЛ, 2003. 232 с.
9. Основи загальної екології та міжнародної екологічної політики / Р.А. Алієв та ін.; МДІМВ (У) МЗС Росії. Москва: Аспект Прес, 2014. 381 с.
10. Сучасні глобальні проблеми: навчальний посібник для вузів / В.Г. Барановський, А.Д. Богатуров, 2010. 350 с.
11. URL: <http://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=732440>

МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ: СУТЬ, ПРИНЦИПИ, УМОВИ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ У ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

КРЕЧУНЯК С., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНЕУ

Спеціальність «Облік і оподаткування»

Наук. кер. – Вудвуд В. В.

У статті узагальнено теоретичні підходи, щодо трактування конкурентоспроможності та міжнародної конкурентоспроможності підприємства, дослідження умов функціонування діяльності підприємств Чернівецької області. Визначено динаміку їх загального обсягу та товарну структуру зовнішньої торгівлі. Здійснено SWOT-аналіз підприємств області, визначено можливості та загрози, а також запропоновано шляхи покращення їх міжнародної конкурентоспроможності.

The articles summarize the theoretical approaches to the interpretation of competitiveness and international competitiveness of the enterprise, the study of the conditions of operation of enterprises of Chernivtsi region. The dynamics of their total volume and commodity structure of foreign trade are determined. A SWOT-analysis of the region's enterprises has been carried out, opportunities and threats have been identified, and ways to improve their international competitiveness have been proposed.

Актуальність. Присутність міжнародного конкурентного середовища між суб'єктами господарювання є необхідною умовою для нормального функціонування світової ринкової економіки.

В умовах конкуренції підприємства змушені швидко реагувати на зміни, що відбуваються на ринку та постійно займатися пошуком інноваційних рішень задля того аби залишатися конкурентоспроможним та здобувати переваги перед конкурентами. Протистояння серед підприємств, що функціонують на міжнародних ринках, може призвести як до їх розвитку, так і до кризових ситуацій, тому актуальним питанням сьогодення є пошук конкурентних переваг підприємств, які є підґрунтям для міжнародної конкурентоспроможності підприємств.

Питання міжнародної конкурентоспроможності підприємств досліджували такі науковці та практики: Саєнка М. Г., Азоєв Г., Портера М., Кадируса І. Г., Бабаєва В. М., Сухоноса М. К., Сіваченко І. Ю., Димченка О. В., Рудаченка О. О., Тараруєва Ю. О., Дзеніса О. О., та інших. Але у зв'язку з нестабільністю економіки та постійними змінами зовнішнього середовища й сьогодні питання міжнародної конкурентоспроможності підприємств потребує подальшого дослідження, адже виявлення та формування сьогоденних конкурентних переваг є дуже важливим для сучасних суб'єктів господарювання.

Метою статті є уточнення сутності, вивчення умов та шляхів підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств Чернівецької області. Тому завданнями наукового дослідження є: узагальнення дефініції «міжнародна конкурентоспроможність підприємств», виявлення умов функціонування сучасних вітчизняних підприємств в конкурентному ринковому середовищі, вивчення сильних та слабких сторін, можливостей та загроз діяльності підприємств Чернівецької області, а також виявлення шляхів підвищення їх конкурентоспроможності на міжнародній ринковій арені.

Об'єктом дослідження є конкурентоспроможність підприємств Чернівецької області в сучасних умовах господарювання.

Слід зауважити, що в економічній літературі немає однозначного трактування поняття «конкурентоспроможності», а й зокрема «міжнародна конкурентоспроможність підприємства».

На думку А. Мазаракі, для виживання в умовах ринку суб'єкти господарювання повинні вміти перемагати конкурентів. Здатність досягати економічних, організаційних чи технічних переваг означає досягнення суб'єктами господарювання конкурентоспроможності на ринку [1, с. 207].

Г. Азоєв розглядає конкурентоспроможність підприємства, як можливість ефективно розпоряджатися власними й позиковими ресурсами в умовах конкурентного ринку, тобто основна увага приділяється фінансовій стороні діяльності підприємства [1, с. 256].

Зрозуміло, що в сучасних умовах господарювання підприємства намагаються збільшити обсяги реалізації своєї продукції, тому змушені виходити на світові ринки, в такому випадку виникає необхідність визначення їх міжнародної конкурентоспроможності. До визначення цього терміну також немає єдиного підходу, крім того науковці розглядають міжнародну конкурентоспроможність на рівні країни та на рівні підприємств.

Так, Дж. Майєр, під міжнародною конкурентоспроможністю розуміє порівняльну та системно виявлену, що формується і розвивається з середини стійку здатність товаровиробника до методичного комплексного нарощування власних конкурентних переваг для прискореного й економічного забезпечення міжнародної переваги та планомірного випередження лідерів світового ринку на користь більш повного задоволення матеріальних і соціальних потреб (працівників, споживачів, інвесторів, власників) [6, с. 703]. Ці переваги надають можливість виділитися серед інших виробників та вийти на міжнародний ринок.

Міжнародний інститут управління розвитку менеджменту (ІМД), під конкурентоспроможністю країни розглядає здатність, спроможність нації створювати і підтримувати середовище, в якому активно виникають (створюються) конкурентоспроможні підприємства (компанії) [4]. Тобто для вивчення торгового середовища слід визначити недоліки функціонування підприємства. Широке коло науковців виділяють міжнародну конкурентоспроможність підприємства, але також єдиного підходу немає.

І. Ю. Сіваченко виділяє міжнародну конкурентоспроможність підприємства яку трактує, як здатність ефективно функціонувати на зовнішньому ринку, а також можливість досягнення ефективної фінансово-господарської, зовнішньоекономічної діяльності і лідируючих позицій в умовах

Міжнародна економіка

конкурентного середовища [8, с. 186]. Для цього потрібно виділити переваги підприємства серед інших. М. Г. Саєнко зазначає, що конкурентоспроможність підприємства – це його комплексна порівняльна характеристика, яка відбиває ступінь переваг над підприємствами конкурентами по сукупності оціночних показників діяльності на певних ринках, за певний проміжок часу [7, с. 390]. Тобто це здатність підприємства виділятися серед інших, аналізуючи свої сторони. Ю. В. Колесник визначає, під міжнародною конкурентоспроможністю підприємства - здатність підприємства створювати та реалізовувати продукцію, цінові й нецінові якості якої більш привабливі, ніж в аналогічній продукції конкурентів на зовнішньому ринку [4, с. 3-7]. Але, на нашу думку, таке визначення не зачіпає комплексного підходу з урахуванням конкурентних переваг суб'єктів господарювання.

Таким чином, міжнародна конкурентоспроможність підприємства – це здатність ефективно та результативно функціонувати у світовому середовищі, створювати продукцію, що здатна перемагати в боротьбі за споживача та володіти усіма перевагами в порівнянні з іншими конкурентами.

Для дослідження особливостей умов функціонування доцільно вибрати певний, конкретний регіон вітчизняних підприємств, яке б надало нам можливість узагальнити і прийняти певні рішення, а також знайти шляхи підвищення конкурентних переваг. Отже, проаналізуємо динаміку загального обсягу та товарної структури зовнішньої торгівлі підприємств Чернівецької області наведеної у таблиці 1.

Таблиця 1

Аналіз динаміки загального обсягу та товарна структура зовнішньої торгівлі підприємств Чернівецької області за 2017-2020 рік* (тис. дол. США)

Назви товарів	2017		2018		2019		2020		у % до 2019
	Сума	Питома вага	Сума	Питома вага	Сума	Питома вага	Сума	Питома вага	
Живі тварини; продукти тваринного походження	6242,6	4,7	4682,8	2,7	1780,1	0,9	2288,7	1,6	128,6
Продукти рослинного походження	27103,6	20,4	43241,6	24,6	55029,1	28,1	16284,2	11,2	29,6
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	2598,4	1,9	1855,8	1,1	1293,0	0,7	1740,8	1,2	134,6
Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	1372,2	1,0	1741,0	0,9	2392,8	1,2	4823,3	3,3	201,6
Деревина і вироби з деревини	41024,7	30,9	48112,3	27,3	40236,5	20,5	40948,5	28,1	101,8
Текстильні матеріали та текстильні вироби	18674,3	14,1	24771,6	14,5	26985,0	13,4	18406,3	12,6	68,2
Машини, облад. та механізми; електротехнічне обладнання	21299,2	16,1	41445,4	23,6	54605,3	27,9	43887,3	30,1	80,4
Різні промислові товари	14333,6	10,8	13102,9	7,4	13527,5	6,9	17519,7	12,0	129,5
Усього	132648,6	100,0	175953,4	100,0	195849,3	100,0	145898,8	100,0	74,5

*Джерело розроблено автором за даними Головного управління статистики [2].

За даними таблиці 1 видно, що впродовж досліджуваних періодів основну питому вагу займають: продукти рослинного походження, деревина і вироби з деревини, машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання. Крім того, їх динаміка з року в рік відмічається структурно

подібна, коли 30,9 % зменшилась до 27,3% потім до 20,5% а на кінець 2020 року збільшилась до 28,1%. Щодо експорту продуктів рослинного походження, то значно зменшилась у 2020 році до 29,6% з 127,3 % у 2019 році. Стрімке збільшення питомої ваги спостерігається за експортом машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання, адже на кінець 2020 року вона становила 30,1 % з 16,1% у 2017 році. На нашу думку, найбільш конкурентоспроможними на міжнародному ринку можуть бути товари, експорт яких був стабільним.

Портер М. зазначає, що міжнародна конкурентоспроможність проявляється у досягненні підприємством конкурентних переваг у міжнародному суперництві та характеризується визначеними основними принципами [9, с. 497]:

- конкурентна перевага формується на основі нововведень, удосконалень та змін;
- конкурентна перевага формується на кожному складнику системи створення цінностей. Система створення цінностей – це весь спектр видів діяльності, які приймають участь у процесі створення товару чи послуги, його використання, та охоплює стейкхолдерів підприємства: постачальників, посередників, покупців;

- конкурентна перевага підтримується завдяки постійним удосконаленням. Небагато існує конкурентних переваг, які важко або неможливо скопіювати;

- підтримка конкурентної переваги вимагає вдосконалення її джерел. Конкурентна перевага підприємства може впливати з будь-якої діяльності у ланцюжку цінностей, починаючи з розроблення виробу і закінчуючи сервісним обслуговуванням;

- підтримання переваг вимагає глобального підходу до стратегії.

Підприємство не може довго підтримувати конкурентну перевагу на міжнародному ринку, якщо не використовує і не розширює свої переваги, які пов'язані з базуванням у своїй країні за допомогою глобального підходу до стратегії.

Кадирус І.Г. пропонує основні умови забезпечення конкурентоспроможності:

- застосування наукових підходів до стратегічного менеджменту;
- забезпечення єдності розвитку техніки, технології, економіки, управління;
- застосування сучасних методів дослідження й розробок (програмно-цільове планування, теорія прийняття рішень і т.д.);
- розгляд взаємозв'язків функцій управління будь-яким процесом на всіх стадіях життєвого циклу об'єкта;
- формування системи заходів із забезпечення конкурентоспроможності різних об'єктів [3].

Узагальнюючи вищезгадане, для формування оптимальних підходів щодо забезпечення конкурентоспроможності, покращення взаємозв'язків із зарубіжними партнерами, а також розширення міжнародних ринків збуту підприємствам рекомендуємо сформувати стратегію підвищення їх міжнародної конкурентоспроможності. Адже, формування стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємств на міжнародному ринку - це процес прийняття ефективних управлінських рішень стосовно вибору зростання кола споживачів та метою удосконалення їх господарської діяльності, покращення асортименту та якості своєї продукції. Побудова ефективної стратегії, передбачає насамперед проведення SWOT-аналізу підприємств, визначення різноманітних загроз та можливостей функціонування їх у конкурентному середовищі.

Адже, такий SWOT-аналіз діяльності підприємств дасть можливість визначити основні сильні та слабкі сторони, переваги та недоліки, загрози та можливості функціонування. Результати SWOT-аналізу підприємств Чернівецької області наведені в табл. 2.

Отже, підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств Чернівецької області можливе шляхом:

- запровадження науково-технічного прогресу на підприємствах, шляхом залучення прямих іноземних інвестицій;
- раціональної побудови системи цінностей та стратегії, що покращить роботу постачальників, посередників, покупців;
- вивчення та запровадження зарубіжного досвіду підвищення конкурентоспроможності підприємств для забезпечення постійного удосконаленням;

Міжнародна економіка

- формування глобального підходу до побудови стратегії виходу на міжнародний ринок;-
- поглиблення вивчення сучасних методів дослідження на підприємствах: програмно-цільове планування, теорія прийняття рішень і т.д.;
- формування системи заходів із забезпечення конкурентоспроможності різних об'єктів для отримання максимуму прибутку з мінімуму ресурсів (проблема ефективності), точності та достовірності виміру економічних параметрів (показників) стану та діяльності підприємства.

Таблиця 2

SWOT-аналіз діяльності підприємств Чернівецької області

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Потужне виробництво промислової продукції, зокрема, переробної промисловості. 2. Сприятливе географічне середовище та наявність природної сировинної бази. 3. Наближеність до кордонів. 4. Значне залучення іноземних інвестицій. 5. Міжнародна співпраця. 6. Висока ефективність використання сільськогосподарських угідь та сприятливі природно-кліматичні умови для розвитку сільськогосподарського виробництва, зокрема вирощування плодово-ягідної та овочевої продукції.	1. Незначний розвиток машинобудування та неповний цикл виробництва різної продукції. 2. Недостача промислових потужностей. 3. Відсутність належної інфраструктури транспортування готової продукції. 4. Залежність від законодавства: недосконалість податкової системи, несприятливий інвестиційний клімат. 5. Пандемія та складність налагодження співпраці під час карантину та закритих кордонів. 6. Не розвинена туристична інфраструктура. 7. Низький рівень маркетингової активності регіону.
Можливості	Загрози
1. Запровадження спрощеної процедури припинення підприємницької діяльності. 2. Налагодження дієвого діалогу між владою та бізнесом, усунення перешкод для розвитку підприємницької діяльності. 3. Застосування наукових підходів до стратегічного менеджменту. 4. Зростання попиту в світі на екологічну сільськогосподарську продукцію дасть можливість збільшити її виробництво та експорт. 5. Підвищення фінансової спроможності місцевих бюджетів, як результат реформи децентралізації.	1. Зниження податкових надходжень, за рахунок спрощеної системи. 2. Недовіра приватних підприємств до влади. 3. Технічна невідповідність підприємств до застосування сучасних методів дослідження й розробок. 4. Політична та економічна нестабільність спричинена військовим конфліктом на сході України. 5. Наростання міграції населення більш продуктивного віку, в т.ч. трудової міграції та відтік кадрового потенціалу.

Отже, міжнародна конкурентоспроможність підприємства – це його здатність ефективно функціонувати на зовнішньому ринку, а також можливість ведення ефективної фінансово-господарської, зовнішньоекономічної діяльності і досягнення лідируючих позицій в умовах конкуруючого середовища.

Враховуючи умови функціонування підприємств в області та здійснений SWOT-аналіз, свідчить про необхідність запровадження певних заходів для покращення своєї конкурентоспроможності, а запропоновані нами шляхи допоможуть підприємствам області не тільки підвищити обсяги реалізації та ефективність своєї діяльності, а також посилити міжнародні взаємозв'язки, збільшити сегменти ринків збуту, завоювати споживача і в цілому підняти імідж всієї Буковини.

Список використаних джерел:

1. Азоев Г.Л., Челенков А.П. Конкурентні переваги фірми. Москва. 2000. 256 с.
2. Головне управління статистики у Чернівецькій області. URL: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/expres/pres.html/> (дата звернення: 29.05.2021).
3. Кадирус І. Г. Підприємства та фактори, що на неї впливають. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3390> (дата звернення: 31.05.2021).
4. Колесник Ю. В. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємств : інформаційно-аналітичний бюлетень. Київ, 2010. С. 3–7.
5. Мазаракі А.А., Лігоненко Л.О., Ушакова М.М. Економіка торговельного підприємства. Київ : Хрещатик, 1999. С. 207.
6. Майер Дж. Міжнародне середовище бізнесу: конкуренція та регулювання в глобальній економіці. Київ, 2002. 703 с.

7. Саєнко М. Г. Стратегія підприємства: підручник. Тернопіль : «Економічна думка». 2006. 390 с.
8. Сіваченко І. Ю. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства (організації) : навчальний посібник. Київ : ЦНЛ, 2003. 186 с.
9. Портер М. Конкуренція : навчальний посібник; пер. с англ. Москва: Вільямс, 2001. 495 с.

СУЧАСНІ АСПЕКТИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ І МІЖНАРОДНОГО ВАЛЮТНОГО ФОНДУ

ФІЦІЧ Б., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»

Наук. кер. – Простебі Л. І.

Стаття присвячена розкриттю основних переваг та недоліків співробітництва України з МВФ. Розглянуто сучасний стан розвитку відносин України та МВФ, а також запропоновано рекомендації для покращення співпраці задля покращення діяльності держави у сфері економіки та фінансів.

The article is devoted to revealing the main advantages and disadvantages of Ukraine's cooperation with the IMF. The current state of development of relations between Ukraine and the IMF is considered, and recommendations for improving cooperation to improve the state's activities in the field of economy and finance are proposed.

Актуальність даної теми полягає в тому, що Україна зараз має не найкращий стан економіки, також немає стабільності національної валюти, кризовий фінансовий стан, дефіцит бюджету, який необхідно покривати коштами, яких у держави нині немає. Це спричинено багатьма факторами, як зовнішніми, так і внутрішніми.

Останні роки всі ці чинники погіршували стан економіки, фінансового та банківського секторів. У зв'язку з цим постає проблема у пошуку джерел залучення фінансових ресурсів у країну, які є необхідними для покриття дефіциту бюджету та стабілізації економічного та фінансового стану в країні. Таким чином, одним зі шляхів вирішення цієї проблеми є співпраця України з міжнародними фінансовими організаціями, однією з яких є Міжнародний валютний фонд. Наша держава веде співпрацю з цією організацією, починаючи ще з 1994 року. За цей час було проведено кілька програм із кредитування на різні суми траншів, і, звичайно ж, не можна не враховувати їхній вплив на фінансове становище країни [1, с. 196].

Метою написання статті є окреслення основних засад та принципів співпраці України з Міжнародним валютним фондом, виділення основних проблем, які постають у процесі співпраці двох сторін, визначення головних переваг та недоліків надання кредитів для України, та визначення впливу кредитів МВФ на загальний економічний та фінансовий стан нашої держави.

Предметом дослідження є економічні відносини МВФ та України. Останнім часом все більше і більше науковців та дослідників цікавляться питаннями співпраці України та МВФ, а також досліджують наслідки цієї співпраці. Дослідженням цієї проблематики займаються такі вітчизняні та зарубіжні вчені: І.В. Антоненко, В.Г. Кабанов, В.В. Салтинський, А.О. Підгірняк, Я.С. Паламар та інші [2-5].

Міжнародний Валютний Фонд (International Monetary Fund) є міжнародною фінансовою організацією, яка була заснована в 1944 році. До її складу входять 190 країн. Фонд має статус спеціалізованої установи ООН і його метою є регулювання валютно-кредитних відносин країн-членів та надання їм допомоги при дефіциті платіжного балансу шляхом надання коротко- і середньострокових кредитів в іноземній валюті.

Україна стала членом МВФ відповідно до Закону України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій» [6] від 3 червня 1992 р. Україна з 1994 р. активно співпрацює з МВФ, використовуючи його фінансові і технічні ресурси з метою досягнення макроекономічної стабілізації та створення необхідних передумов для проведення економічних реформ.

Протягом усіх років співпраці з Україною Міжнародний валютний фонд став надійним партнером нашої держави, який у скрутні для економіки часи для нашої держави завжди надавав фінансову допомогу, тим самим забезпечуючи стабільність національної грошової одиниці та фінансового стану в країні загалом.

Основні вектори кредитування МВФ практично завжди були спрямовані передусім на стабілізацію курсу національної валюти – української гривні, тобто не на покращення економічного рівня населення: підвищення заробітних плат, пенсій, соціального забезпечення загалом. Ми можемо простежити, що за останні етапи співпраці всі програми кредитування були спрямовані на поповнення резервів Національного банку задля зміцнення курсу гривні та зменшення рівня інфляції. Лише тепер Національний банк заявляє, що нині він має необхідні кошти у своїх резервах. Тому лише тепер, в умовах насування світової економічної кризи та дефіциту бюджету, який швидше за все й надалі буде збільшуватися, заплановано взяти кредит для надходження коштів до Державного бюджету.

Розглянемо вплив кредитування МВФ на економіку України. Насамперед варто зазначити, що кредити від Фонду несуть багато позитивних наслідків для нашої держави, однак найважливішим ми вважаємо те, що співпраця з МВФ для України слугує насамперед своєрідною «подушкою безпеки» або, іншими словами, надійним партнером, до якого можна звернутися за допомогою у разі виникнення проблем у фінансовій сфері. Всі роки співпраці довели, що МВФ готовий і надалі підтримувати нас, укладати угоди по нових програмах, надавати нові транші у разі необхідності. Це великий здобуток, який нам потрібно цінувати і продовжувати нести у майбутнє. Однак не можна не враховувати і недоліків та проблем, з якими стикається Україна у процесі співробітництва з Фондом. Насамперед це пов'язано з умовами, які ставить МВФ, підписуючи нову програму та надаючи новий транш. Річ у тому, що ці умови не завжди збігаються із позитивним для України змінами, або тими, що закладені у стратегії її розвитку.

Інакше кажучи, коли ми опиняємося в скрутній фінансовій ситуації і нам необхідний кредит, немає іншого виходу, як отримати новий транш, однак не завжди на умовах, які перекликаються з інтересами України. Таким чином, необхідно в постійному режимі вести перемовини з керівництвом Фонду, знаходити компроміси та не дозволяти втілювати в життя ті умови, які нам будуть не вигідні, на кшталт проведення певного виду реформ, або прийняття тих чи інших законів, які будуть не вигідні для України, але з тих чи інших причин вимагаються до виконання Фондом [7].

Ще однією дуже вагомою проблемою, яка вже довгий час присутня в українській економіці, є обслуговування державного боргу, зокрема зовнішнього. Варто розуміти, що кредити, які нам надаються, потрібно повертати, та ще й з відсотками по них. Взяття нових кредитів, а тим паче на умовах високої відсоткової ставки, все більше і більше тягне Україну у боргову яму, з якої чим далі, тим складніше стає вибиратися. На 2019–2020 роки припадали пікові повернення Україною кредитів та відсотків по них Міжнародному валютному фонду. Це, звичайно ж, відображається в бюджеті, адже повернення тіла кредиту та відсотків фінансується саме витратною частиною бюджету. Це своєю чергою провокує збільшення бюджетного дефіциту. І сьогодні, в умовах кризи, коли через закриття багатьох підприємств, які податками наповнювали бюджет, коли велика частина доходів до бюджету недоотримується, тобто є меншою, ніж було заплановано у цьому бюджеті, постає нова необхідність у залученні коштів, що зможуть покрити витрати, які нині повинен нести бюджет, аби країна змогла нормально функціонувати. Залучення цих коштів сьогодні планується реалізувати взяттям нового кредиту від МВФ. Звичайно, з одного боку це добре, що країна має де залучити необхідні їй кошти для фінансування тих чи інших витратних частин бюджету, або, іншими словами, покриття його дефіциту. Однак, з іншого боку, варто розуміти, що таким чином, беручи новий кредит, ми ще більше занурюємося у боргову яму і позбавляємо себе права самостійно вибирати вектор розвитку держави, адже, як уже зазначалося вище, умови, під які береться кредит, не завжди є вигідними для нашої держави.

Варто зазначити, що отримання кредиту чи в загальному залучення додаткових коштів у країну обов'язково повинне мати цільове призначення та бути правильно розподіленим. Адже від цього напряму залежать користь використання цих коштів та наслідки, які вони будуть нести для

економіки. За весь період співпраці України та МВФ було отримано траншів на загальну суму 32 900 млн. дол. Ці кошти в кожен період отримання були спрямовані на різні галузі економіки.

Найбільша питома вага кредитів МВФ за весь час його співпраці з Україною була спрямована на поповнення резервів Національного банку, а саме 65%, або 21049, 29 млн дол. Це може пояснюватися тим, що за достатньої суми резервів в НБУ спостерігається сприятлива ситуація на валютному ринку, яка зумовлювалася подальшим прискоренням економічного зростання і стійким припливом іноземного капіталу в країну. Також вагому частку у структурі наданих кредитів займає поповнення Державного бюджету України, а саме 26%, або 8495,41 млн дол. Це, звичайно ж, пояснюється тим, що в Україні постійно спостерігається бюджетний дефіцит, який покривається запозиченими коштами, включаючи і кредити від МВФ. Щодо підтримки курсу національної валюти, що займає лише 6% (1935 млн дол.), то ця проблема також впливає на всі макроекономічні показники в країні, і на пряму залежить як від ситуації всередині держави, так і від подій на міжнародній арені. І підтримка платіжного балансу, яка займає 3% (763,1 млн дол.) – це результат першого траншу, який отримала Україна від МВФ на початку співпраці, був зумовлений незбалансованістю зовнішніх платежів, а також тим, що грошова система країни була досить нестабільною. І результатом цього траншу стало збільшення експорту та, певною мірою, подолання інфляції.

Без співпраці з МВФ ризики фінансування бюджету залишатимуться високими. У 2021–2022 роках Україні необхідно буде сплатити понад 17 млрд. дол. за державним і гарантованим державою боргом в іноземній валюті. Це еквівалентно близько 65% міжнародних резервів станом на початок грудня. Накопичений обсяг резервів у поєднанні з плаваючим курсоутворенням створюють певний запас міцності. Однак, щоб не допустити появи значних дисбалансів та витрачання резервів, Україні потрібно зберігати постійний доступ до кредитів МФО та зовнішніх приватних ринків капіталу [8].

Висновки. Нині, як і в усі попередні роки існування нашої держави, співпраця з МВФ є невід'ємною частиною політики, яку повинен проводити Уряд, аби цю співпрацю зміцнювати та отримувати від неї користь. Однак доцільність та корисність залучення кредитів від МВФ залежить від їхнього цільового використання. Країна може залучати кредити Фонду для модернізації чи створення нових технологій, розвитку бізнесу, покращення соціально-економічних умов. Відповідно, таке кредитування є надзвичайно вигідним завдяки низьким процентним ставкам по кредитах. Ресурси, отримані від МВФ, не повинні використовуватися для «затикання дірок» у бюджеті, а повинні мати довгостроковий та збалансований характер, зокрема, бути спрямовані на реформи в конкретних галузях та реалізацію конкретних проектів. Звичайно ж, надаючи нашої державі кредити, Фонд повинен мати гарантії їх повернення, іншими словами, він повинен мати впевненість у нашої платоспроможності в майбутньому. Мабуть, тому керівництво МВФ і ставить високі вимоги до української влади задля проведення реформ, які зміцнюватимуть економіку, стимулюватимуть збільшення надходжень до бюджету, збільшення усіх макроекономічних показників. Загалом співпраця України з МВФ є позитивним явищем, адже вона може стати гарантією нових економічних реформ, міцності гривні щодо іноземної валюти, підвищення життєвого рівня громадян України. Проте кредити потрібно буде віддавати, і вони збільшують державний борг, а це негативно позначається на соціально-економічній ситуації та поглиблює фінансову кризу країни. Тому першочерговими завданнями нині є проведення програми економічних перетворень, які розвиватимуть економіку, стимулюватимуть розвиток бізнесу, збільшуватимуть дохідну частину бюджету. Таким чином, у майбутньому співпраця нашої держави з МВФ ґрунтуватиметься не на покритті дефіциту бюджету, а на залученні додаткових котів для інвестування їх в економіку, розвитку нових технологій.

Список використаних джерел:

1. Примаченко І.В. Ефективність співробітництва МВФ і України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин* : зб. наук. праць. Київ : Київський університет, 2002. Вип. 36. Ч. 2. С. 195-202.
2. Антоненко І. Співробітництво України з міжнародними фінансово-кредитними організаціями – шлях до стабільності та розвитку в період кризи : веб-сайт. URL : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2009_13/Antonenko.pdf (дата звернення: 07.06.2021).

3. Кабанов В.Г. Діяльність міжнародних фінансових організацій на вітчизняному ринку фінансового капіталу. *Фінанси України*. 2009. № 9. С. 98-107.
4. Салтинський В.В. Особливості організації кредитування національних економік Міжнародним валютним фондом. *Фінанси України*. 2009. № 2. С. 60-65.
5. Фурман І.В. Міжнародний валютний фонд у контексті співпраці з Україною: сучасний стан, ризики, перспективи / І.В. Фурман, А.О. Підгірняк, Я.С. Паламар. *Збірник наукових праць ВНАУ. Серія «Економічні науки»*. 2013. 11 с., № 4(81).
6. Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій : Закон України від 24.06.1992 № 2402-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-12#Text> (дата звернення: 07. 06. 2021).
7. Сайт про фінанси та інвестиції «МінФін» : веб-сайт. URL : <https://minfin.com.ua/ua/2019/02/06/36637373/> (дата звернення: 07.06.2021).
8. Звіт про фінансову стабільність Національного банку України: веб-сайт. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2020-H2.pdf?v=4 (дата звернення: 07.06.2021).

СТАТИСТИКА В УКРАЇНІ ТА ЇЇ РОЛЬ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

БОГАТИРЕЦЬ В., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Управління бізнесом»

Наук. кер. – Багрій К. Л.

У статті розглянуті основні фактори, які обумовлюють зростаючу роль органів державної статистики та значення статистичної інформації в умовах демократизації суспільства в цілому та в контексті сучасних соціально-економічних перетворень. Визначено заходи, які повинні вживатися державою для забезпечення діяльності органів державної статистики з метою отримання надійної статистичної інформації, що покладається в основу прийняття ефективних управлінських рішень.

The article considers the main factors that determine the growing role of state statistics and the importance of statistical information in the democratization of society as a whole and in the context of modern socio-economic transformations. The measures that should be taken by the state to ensure the activities of state statistics bodies in order to obtain reliable statistical information, which is the basis for effective management decisions.

Актуальність. Сучасній демократії притаманна прозорість та активна участь громадян у процесі прийняття рішень. З огляду на це демократизація суспільства базується на надійній, вичерпній, своєчасній інформації, яка має суттєву значущість для громадян. Ця інформація повинна бути відкритою, доступною і регулярно [1]. Відсутність такої інформації може спричинити у суспільстві прояви відчуття невпевненості і прихованості небажаних відомостей, почуття недовіри й обмеженості прав та звуження можливостей реального впливу громадян на події. Врешті-решт, брак інформації або її недосконалість можуть спровокувати стан громадської відчуженості. Інформація загалом, а статистична тим більше, повинна мати як кількісний, так і якісний характер.

Пригадаймо, що статистика вивчає кількісну сторону явищ та процесів у нерозривному зв'язку з їх якістю [2]. При цьому не є суттєвим чи то дані про глобальні тенденції розвитку світової економіки на макrorівні, чи інформація щодо якості повсякденних споживчих товарів та послуг. Для користувачів даних важливо бути впевненими в тому, що держава гарантує їм систематичне надання такої інформації, і в реалізації цього права центральне місце, безумовно, займатиме державна статистика. В умовах побудови демократичного суспільства в Україні, створення соціально-ринкової економіки питання відкритості та прозорості діяльності органів державної статистики, розширення можливості доступу до статистичної інформації користувачів, створення умов для формування довіри до офіційної статистики набувають особливої актуальності.

Метою дослідження є розкриття особливостей організації статистики в Україні та її ролі в сучасних умовах часу.

Об'єктом дослідження є статистичні зв'язки суспільних явищ і процесів в суспільстві.

Предметом дослідження є рекомендації щодо вдосконалення організації статистики в Україні.

Питанням розвитку державної статистики, забезпечення держави та суспільства статистичною інформацією, гарантій конституційних прав громадян на інформацію, відкритості інформації багато уваги приділено у роботах В.С.Журавського, М.К.Родіонова, І. Б. Жилиєва [1], Ю.М. Остапчука [2], А.Ф. Мельника [3], О.Г.Осауленко, Ю.М. Остапчука, О.Е.Остапчука [4] та ін.

Водночас зазначені питання висвітлені не в загальному контексті перетворення офіційної статистики в джерело інформації для широкого кола користувачів, а дещо фрагментарно, з акцентуванням на окремих аспектах поширення статистичної інформації.

У сучасній літературі з означеної проблематики в основному увага приділена взаємовідносинам між органами державної статистики та іншими органами державної влади. При цьому залишаються недостатньо висвітленими питання формування інформаційних потреб інших груп користувачів, забезпечення їх такими даними, в яких вони зацікавлені, а також налагодження постійної співпраці і зворотного зв'язку з ними.

Деякі статистичні служби у своїй роботі використовують такий слоган: «Не існує демократії без прозорості, проте немає прозорості без статистики». Для того, щоб задовольняти цій високій вимозі,

державна статистика повинна бути загальним суспільним надбанням, легкодосяжним для громадян як безпосередньо - через звернення до відповідних органів державної статистики, так і опосередковано – через засоби масової інформації [2].

Авторитет державної статистики повинен бути бездоганим, вона повсякчасно має уникати будь-якого політичного тиску або втручання у справи суто її компетенції. Останнє застереження є надзвичайно слушним, беручи до уваги те, що для країн з перехідною економікою настільки важливо, наскільки й складно звільнитися від стереотипу певної підпорядкованості статистичної діяльності виключно інтересам і потребам урядових кіл. Подолання цього стереотипу і широка популяризація такого переборення через відкритість діяльності органів державної статистики якнайкраще сприятиме демократичним перетворенням у суспільстві і формуванню довіри до статистичної інформації, що поширюється [3].

Інакше кажучи, державна статистика має ставити собі за мету значне розширення кола користувачів даних, залучення до процесу використання статистичної інформації все більшої кількості населення. Як відбувався цей процес в Україні можна простежити на прикладі наймасштабнішого статистичного спостереження, яке Державна служба статистики України та його територіальні органи провели в 2001 р. Мова йде про перший національний перепис населення. Через існуючу в Україні обмеженість доступу населення до мережі Інтернет і недостатню поширеність використання відповідних електронних засобів зберігання даних основним джерелом інформації про результати Всеукраїнського перепису населення 2001 р. на початку їх оприлюднення були друковані видання.

За результатами перепису було видано 14 друкованих тематичних переписних збірників у 17 томах за заздалегідь погодженими з користувачами угруповання даними. Для порівняння: результати останнього радянського перепису населення 1989 р. було опубліковано в 7 збірниках. Слід зауважити, що інші способи поширення переписних даних у ті часи не застосовувалися, натомість, матеріали першого національного перепису в Україні були представлені на 7 CD - електронних версіях тематичних переписних збірників, які вміщували не тільки табличний та аналітичний матеріал, що відповідає аналогічним друкованим виданням, але й електронні карти, які є дуже ефективним ілюстративним засобом подання інформації і одночасно універсальним інструментом їх аналізу.

Надзвичайно важливе якісне зрушення у процесі поширення переписних даних відбулося в 2003 р., коли в мережі Інтернет був відкритий веб-сайт Всеукраїнського перепису населення (www.ukrcensus.gov.ua), який акумулює інформацію щодо основних його підсумків, а саме: дані про адміністративно-територіальний поділ країни і регіонів, кількість та розміщення населення, його демографічні та соціально-економічні характеристики; інформацію з історії переписів населення, які проводилися на території України; перелік нормативно-правових актів і опис організаційних заходів з підготовки і проведення перепису; метадані з питань переписної методології, класифікаторів, що використовувались під час оброблення даних, а також деяких особливостей отриманої інформації [4]. Створена англійська версія сайту, що також значно розширило мережу використання його даних.

За даними перепису був підготовлений ряд документів загальнодержавного значення, серед яких монографія "Перший Всеукраїнський перепис населення: історичні, методологічні, соціальні, економічні, етнічні аспекти". Держстат разом з науковими установами Національної академії наук України та за участю інших зацікавлених центральних органів виконавчої влади на підставі даних перепису здійснив ряд аналітичних розробок, ретроспективних перерахунків і прогнозних оцінок основних демографічних показників країни і регіонів.

Результати цих досліджень лягли в основу підготовки стратегічних документів, що визначили поточну державну політику в демосоціальній сфері. У числі таких документів схвалена урядом державна Концепція демографічного розвитку України на 2015-2025 рр., резолюція парламентських слухань у Верховній Раді України "Демографічна криза в Україні: причини і наслідки" тощо. Про підвищення рівня зацікавленості користувачів у статистичній інформації свідчить зростання кількості звернень та запитів, які надходять до Держстату України. Спектр користувачів даних розкладається

на надзвичайно неоднорідні сукупності: від пересічних громадян, учнів, студентів, освітян, діячів культури і науки до представників бізнесових, банківських і комерційних структур, політичних, парламентських і урядових кіл, засобів масової інформації і громадських об'єднань.

Міжнародний досвід свідчить про те, що статистичні служби, які намагаються бути максимально відкритими у своїй роботі, для підтримання високої репутації зобов'язані правдиво розкривати як сильні сторони організаційно-методологічних основ проведення статистичних спостережень і отриманих даних, так і можливі їхні недоліки, якщо такі виявляються. З цією метою статистичні служби повинні ознайомлювати респондентів і користувачів з інформацією щодо процедури збирання, оброблення та узагальнення даних, ступеня їх надійності та якості, методів використання, тобто які дані і яким чином можуть бути використані, наприклад, для зіставлень, порівнянь, прогнозів тощо. При цьому доцільно щоб вказані вище коментарі супроводжували всі дані, які публікуються статистичними службами.

Важливе місце у поширенні статистичних даних займають засоби масової інформації. Через них також можуть бути доведені до широкої громадськості всі необхідні пояснення та коментарі стосовно поширюваних статистичних показників. При цьому засоби масової інформації відіграють виключно важливу роль у формуванні суспільної довіри до результатів діяльності статистичних служб. Виходячи з цього органи державної статистики повинні здійснювати заходи для налагодження тісної співпраці із засобами масової інформації, забезпечити регулярне надання їм таких статистичних даних, які були б за змістом і формою доступними для розуміння як фахівцям, так і пересічним громадянам, а також виключали можливість неправильної їх інтерпретації. В умовах демократизації має рацію ще один аспект державної статистичної діяльності.

Варто звернути увагу на те, що останнім часом поширюється думка стосовно необхідності навчання користувачів основам статистичної методології і доцільності використання з цією метою всіх можливих засобів комунікації. Громадськість у доступному форматі треба знайомити зі статистичними методами аналізу, щоб люди могли усвідомлювати джерела походження інформації та розуміти підходи в її опрацюванні [4]. Це стосується також урядових установ, які є користувачами даних, але недостатньо обізнані щодо методологічних особливостей розрахунків показників і можливостей їх інтерпретації. Копітка повсякденна робота з користувачами даних дедалі робитиме статистичну інформацію все більше відкритою і зрозумілою, що буде на користь державній статистиці в цілому і підвищуватиме її роль та значення в суспільстві.

Виходячи з цього державна статистична діяльність у сучасному демократичному суспільстві є настільки багатогранною, що для її подальшого успішного розвитку вона має розглядатися як невід'ємний складовий елемент його інфраструктури. Прикладом цього може слугувати Велика Британія, де в середині 80-х рр. минулого століття уряд - в умовах надмірної лібералізації - скоротив ресурси, що були витрачені на державну статистичну інфраструктуру до неприйняттого рівня. Менш ніж за п'ять років погіршення якості статистичних даних досягло такої позначки, яка зумовила значні ускладнення в роботі самого уряду. Це стало найкращим доказом помилковості прийнятого управлінського рішення і одночасно підтвердженням необхідності забезпечення належного рівня надійності офіційної статистичної інформації.

Отже, держава повинна підтримувати високі рейтинги національних статистичних органів шляхом створення необхідної науково-методологічної, технічної та кадрової бази для їх ефективної роботи [2]. Тому, на наш погляд, відповідно до наявних міжнародних стандартів у галузі статистики вона має: декларувати і забезпечувати професійну незалежність національної статистичної системи; поважати принципи офіційної статистики і гарантувати реалізацію конституційного положення щодо виключного законодавчого визначення засад організації державної статистики та інформатики в країні; забезпечувати достатнє бюджетне фінансування та виділення необхідних ресурсів для здійснення державної статистичної діяльності; опікуватися проблемами технічного оснащення органів державної статистики і сприяти запровадженню у статистичну практику новітніх інформаційних технологій; сприяти зміцненню кадрового потенціалу державних службовців, які працюють в органах державної статистики; розвивати координуючу роль органів державної статистики у питаннях, пов'язаних зі створенням та функціонуванням єдиної системи обліку та

звітності в країні та її узгодженням з міжнародними стандартами і методологією; сприяти вільному доступу органів державної статистики до альтернативних адміністративних джерел інформації.

У кінцевому рахунку, всі ці заходи створюватимуть передумови для складання надійної статистичної інформаційної бази, яка слугуватиме найкращою аргументацією для прийняття обґрунтованих і виважених управлінських рішень. Таким чином, враховуючи зростаючу роль державної статистики і значення статистичної інформації в умовах демократизації українського суспільства, діяльність органів державної статистики має перебувати під постійним патронатом держави, яка повинна створювати законодавчі основи для ефективного розвитку офіційної статистики, а також сприяти формуванню її позитивного іміджу.

Подальші дослідження цієї тематики мають проводитись у напрямі висвітлення питань правового врегулювання взаємовідносини між органами державної статистики та всіма групами користувачів даних, розробки відповідних нормативно-правових актів, а також забезпечення прозорості діяльності органів державної статистики і доступу громадян до статистичної інформації, вивчення та застосування нових форм і методів роботи з користувачами даних, які базуються на останніх досягненнях науки та техніки.

Список використаних джерел:

1. Журавський В. С., Родіонов М. К., Жилияев І. Б. Україна на шляху до інформаційного суспільства. Київ : Політехніка, 2004. 482 с.
2. Остапчук Ю. М. Розвиток законодавства у галузі статистики // Управління сучасним містом. 2005. № 1-2/1-6(17-18). С. 93-97.
3. Державне управління : навч. посіб. / А. Ф. Мельник та ін. Київ : Знання-прес, 2003. 343 с.
4. Осауленко О. Г., Остапчук Ю. М., Остапчук О. Е. Удосконалення законодавства України у галузі статистики. Київ : ІВЦ Держкомстату України, 2002. 764 с.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ В СТАТИСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

ДРОБОТ К., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Міжнародна економіка»

Наук. кер. – Багрій К. Л.

У статті досліджені основні напрямки аналізу тенденцій розвитку в статистичних дослідженнях.

In the research article the main directions of the analysis of development tendencies in statistical researches.

Актуальність. Соціально-економічні явища, які вивчаються статистикою постійно змінюються і розвиваються як у просторі, так і в часі. З часом – від місяця до місяця, від року до року – змінюється чисельність і склад населення, обсяг і структура виробленої продукції, рівень продуктивності праці, урожайності сільськогосподарських культур. Тому одним з важливих завдань статистики є вивчення суспільних явищ в безперервному розвитку і динаміці.

Динамікою в статистиці прийнято називати процес розвитку, руху соціально-економічних явищ у часі. Для відображення і аналізу динаміки будують динамічні (хронологічні, часові) ряди. Дослідження динаміки дає змогу охарактеризувати процес розвитку явищ, розкрити основні шляхи, тенденції і темпи цього розвитку.

Аналіз рядів динаміки є підставою та основним джерелом прогнозування розвитку економічних та соціальних явищ і процесів. Статистичне прогнозування – це оцінка майбутнього стану явища на підставі глибокого статистичного аналізу тенденцій розвитку явищ, процесів та їх взаємозв'язків. Виявлення основної тенденції (тренду) ряду, є одним із головних методів аналізу і узагальнення динамічних рядів.

Метою дослідження є вивчення основних теоретичних і практичних напрямів побудови математико-статистичних моделей складних процесів та практичного використання результату

аналізу для забезпечення наукових висновків та гіпотез.

Об'єктом дослідження є результати масових процесів різного походження (фінансових, соціально-економічних, технологічних тощо).

Предметом дослідження є тенденції застосування методів статистично-економічного аналізу стану та прогнозування суспільних явищ.

Питання статистичного аналізу тенденцій розвитку присвячено праці М.К. Шапочки, О.М. Масенко [1], О.А. Борисенко, А.М. Куліша, В.Б. Чередниченко [2], А.М. Єріної [3], А.Я. Боярського, Л.Л. Викторова, А.М. Гольдберга [4] та ін. Проте і на сьогоднішній час залишаються невирішеними питання забезпечення достовірності характеристик взаємозв'язків суспільно-економічних явищ і процесів при дослідженні нечисленних сукупностей за даними варіаційних та динамічних рядів, а також розв'язання, поряд із прямою, оберненої статистичної задачі.

Рядом динаміки називають ряд статистичних показників, які характеризують зміну суспільних явищ у часі. Кожний ряд динаміки складається з двох обов'язкових елементів : періодів часу (t) та рівнів ряду (y). Показниками часу в рядах динаміки можуть бути або окремі дати (моменти), або періоди часу (роки, квартали, місяці, декади, доба), за які досліджується явище, процес. А ознакою рівнів ряду є статистичні показники, які характеризують величину суспільного явища на даний момент або за певний період часу. Вони відображають кількісну оцінку (міру) розвитку досліджуваного суспільного явища [3].

Рівні динамічного ряду можуть бути виражені абсолютними, відносними і середніми величинами. При аналізі всі ці величини необхідно використовувати у комплексі, вони мають доповнювати один одного. Оскільки, рівні ряду динаміки можуть характеризувати величину статистичного показника на певний момент і за відповідний період часу, то у зв'язку з цим, розрізняють моментні та інтервальні ряди.

Моментними називають ряди динаміки, які характеризують обсяг явища на певний момент часу. За допомогою моментних рядів динаміки визначається найчастіше стан умов і факторів виробництва. У такому ряду одні й ті самі одиниці сукупності входять до складу кількох рівнів. Показ моментних рядів динаміки як правило не підсумовують, оскільки в кожному наступному показнику ряду вміщується попередній або його частина. Разом з тим, з кожної наступної величини моментного ряду динаміки можна віднімати попередню, що дає можливість встановити, як змінився рівень ряду за досліджуваний період.

Інтервальними називають числовий ряд, що характеризує розміри суспільних явищ за певні періоди часу. Прикладом може бути розмір товарообороту магазинів за рік, виробництво продукції промисловості, сільського господарства за кожен місяць поточного року. Величини інтервального ряду динаміки можна підсумувати, на цій особливості будують ряди накопичених підсумків [1].

При вивченні динаміки соціально-економічних явищ вирішується цілий ряд завдань [2], основними з яких є :

- характеристика за допомогою системи показників динаміки інтенсивності зміни рівнів ряду від періоду до періоду, або від дати до дати;
- визначення середніх значень динамічного ряду за той або інший період;
- виявлення і кількісна оцінка основної тенденції розвитку (тренда) досліджуваного явища;
- прогнозування розвитку явища на перспективу;
- виявлення факторів, що зумовили зміну досліджуваного суспільного явища в часі;
- аналіз сезонних коливань.

Однією з важливих вимог правильного обчислення і аналізу показників динаміки є дотримання умов зіставлення порівнюваних між собою рівнів ряду динаміки. При побудові рядів необхідно забезпечити порівнянність рівнів ряду передусім за територією, методикою розрахунку показників, періодом або моментом часу, об'єктом і одиницею спостереження, ступенем охоплення одиниць досліджуваної сукупності, одиницями вимірювання.

Шляхом аналізу рядів динаміки розкриваються і охарактеризовуються закономірності, що проявляються на різних етапах того чи іншого явища, виявляються тенденції розвитку та їх особливості. В процесі аналізу розраховують і використовують аналітичні показники : абсолютний

приріст, коефіцієнт (темп) росту, коефіцієнт (темп) приросту, абсолютне значення одного відсотку приросту. Дані показники отримують порівнюючи між собою вихідні рівні ряду динаміки. При цьому рівень, з яким порівнюють, називають базисним, а порівнювальний – поточним рівнем.

Якщо порівнянню підлягають декілька послідовних рівнів, то можливі два варіанти порівняння:

- кожен рівень вихідного ряду динаміки зіставляють з одним і тим самим рівнем, взятим за базу порівняння. Найчастіше за базу порівняння береться або початковий рівень, або ж рівень з якого починається якийсь новий етап розвитку явища. Вибір бази порівняння повинен бути обґрунтований історично і економічно. Таке порівняння дістало назву порівняння з постійною базою;
- кожен рівень вхідного ряду динаміки порівнюють з безпосередньо йому попереднім рівнем. Таке порівняння називають порівнянням зі змінною базою [3].

Відповідно до цих двох варіантів порівняння отримують дві системи показників ряду динаміки. При порівнянні кожного рівня з одним і тим самим рівнем, взятим за базу порівняння, одержують базисні показники; при порівнянні кожного рівня з безпосередньо йому попереднім рівнем отримують ланцюгові показники.

Для характеристики абсолютної швидкості зростання (зниження) рівнів ряду динаміки обчислюють показник абсолютного приросту. Абсолютний приріст являє собою різницю між двома рівнями, один з яких взято за базу порівняння. Він показує, на скільки одиниць кожен даний рівень відрізняється від рівня, взятого за базу порівняння. Абсолютний приріст може мати додатний або від'ємний знак. Якщо наступний рівень ряду більший за попередній, то приріст буде мати знак «+», якщо менше – знак «-». Динамічний ряд абсолютних приростів дає змогу визначити напрям (зростання, зниження) динаміки досліджуваного явища. Крім того, порівнянням абсолютних приростів між собою можна встановити характер зростання або зниження в абсолютному вираженні (рівномірний, прискорений, стрибкоподібний та ін.). Ланцюгові і базисні абсолютні прирости пов'язані між собою такою рівністю: сума ланцюгових приростів дорівнює відповідному базисному приросту, тобто загальному приросту за весь відповідний період часу.

Коефіцієнт (темп) росту – це відношення двох рівнів, один з яких взято за базу порівняння. Темп росту характеризує відносну швидкість зміни явища і показує у скільки разів кожний даний рівень більший або менший рівня, який взято за базу порівняння. Він може бути виражений у вигляді коефіцієнтів або процентів. Темп зростання, виражений у процентах, називають процентом зростання. Величина темпу буде більшою від одиниці, якщо рівень щодо бази порівняння зростає, і меншою за одиницю, якщо рівень щодо бази порівняння зменшується. Між ланцюговими і базисними темпами зростання, вираженими коефіцієнтами, є такий взаємозв'язок:

- добуток ланцюгових коефіцієнтів зростання дорівнює базисному коефіцієнту зростання за відповідний період;
- частка від ділення двох сусідніх базисних коефіцієнтів зростання дорівнює відповідному ланцюговому коефіцієнту зростання.

Поряд з темпами зростання відносна зміни явища у часі може бути також охарактеризована за допомогою темпів приросту, які являють собою відношення абсолютного приросту до рівня, взятого за базу порівняння. Тем приросту, як і абсолютний приріст може бути як додатним, так і від'ємним числом і виражається у вигляді коефіцієнтів або процентів. На практиці темпи приросту найчастіше виражаються у формі процентів. Вони показують наскільки процентів збільшився або зменшився поточний рівень порівняно з базисним, взятим за 100%.

Поряд з показниками темпів росту і приросту в аналізі динамічних рядів викликає інтерес ще один відносний показник, який дає змогу визначити вагомість кожного процента приросту, і те, яка абсолютна величина приховується за цим процентом. Таким показником є абсолютне значення одного процента приросту. Він обчислюється як відношення абсолютного приросту до відповідного темпу приросту, вираженого в процентах. Розрахунок цього показника має економічний зміст тільки на ланцюговій основі, оскільки на базисній основі по всіх часових відрізках буде отримано одне і те саме значення показника – сота частина початкового (першого) рівня. Абсолютне значення одного процента приросту має важливе практичне значення в економічному аналізі, оскільки темпи зростання можуть сповільнюватись або залишатися на одному рівні, а абсолютне значення одного

процента приросту зростати [1].

Для отримання узагальнюючих показників динаміки соціально-економічних явищ визначаються різного роду середні величини: середній рівень динамічного ряду, середній абсолютний приріст, середній темп зростання і приросту. Середню з рівнів динамічного ряду називають хронологічною середньою. Середній рівень ряду динаміки характеризує типовий розмір рівнів ряду. Порядок розрахунку середнього рівня для інтервальних і моментних рядів динаміки відрізняється.

Середній абсолютний приріст характеризує середню швидкість зростання (або зниження) рівня. Для моментних та інтервальних рядів динаміки з рівними проміжками між датами його обчислюють як середню арифметичну просту з ланцюгових абсолютних приростів або як різницю між кінцевим і початковим рівнем, поділену на кількість членів ряду, зменшених на одиницю.

Основне завдання аналізу рядів динаміки є виявлення основної тенденції розвитку соціально-економічних явищ. Тенденція динамічного ряду – напрям розвитку певного явища, тобто зростання, зниження або стабілізація рівня будь-якого суспільного явища. Поняття про тренд було введено у 1902 році англійським вченим Джозефом Гукером [4]. Призначення виявлення тенденції в динамічних рядах дає можливість :

- оцінити характер розвитку досліджуваного явища;
- визначити ефективність факторів, що формують основну тенденцію;
- встановити рівні досліджуваного явища на перспективу.

Виявлення основної тенденції розвитку (тренда) називається у статистиці вирівнюванням часового ряду. Прийоми виявлення основної тенденції – прийоми вирівнювання. В статистичній практиці існує багато способів (приймів) обробки (перетворення) динамічних рядів, основними з яких є : спосіб укрупнення періодів, згладжування рядів динаміки способом ковзної середньої, спосіб зімкнення ряду динаміки, інтерполяція та екстраполяція [5].

Одним із найпростіших способів оброблення ряду з метою виявлення закономірності зміни його рівнів є укрупнення інтервалів (періодів) часу. Сутність цього методу полягає в тому, що дані динамічного ряду об'єднуються у групи за періодами і розраховується середній показник на період – триріччя, п'ятиріччя і т.д. По суті, спосіб укрупнення періодів являє собою типологічне групування рівнів ряду динаміки. При укрупненні періодів важливо науково обґрунтовано і правильно виділити періоди часу для укрупнення. Виділені періоди мають бути однорідними в якісному відношенні та досить тривалими за часом, щоб відбулося погашення випадкових коливань явища.

Спосіб ковзної середньої. Суть методу: склад періоду безперервно і постійно змінюється – відбувається зсув на одну дату при збереженні постійного інтервалу періоду (триріччя, п'ятиріччя тощо). Ковзна середня – середня укрупнених періодів, створених послідовним виключенням кожного початкового рівня інтервалу і заміни його черговим наступним рівнем ряду. Тобто відбувається ніби ковзання періоду і отриманої середньої по динамічному ряду.

Спосіб зімкнення рядів динаміки застосовується у тих випадках, коли окремі рівні рядів динаміки незіставні у зв'язку із територіальними, відомчими, організаційними змінами.

Інтерполяція – це знаходження невідомого рівня всередині ряду динаміки. Невідомий рівень динаміки можна знайти за допомогою :

- середньої арифметичної із прилеглих до невідомого рівнів
- середніх абсолютних приростів із суміжних рівнів
- середніх темпів зростання із суміжних рівнів.

Екстраполяція – це знаходження невідомого рівня за межами ряду динаміки. Розрізняють екстраполяцію перспективну та ретроспективну. Можна знайти за допомогою : середніх абсолютних приростів та темпів зростання [5].

Отже, науково обґрунтоване формування рядів динаміки вимагає виділення строго однорідних періодів (етапів) у розвитку досліджуваних соціально-економічних явищ, тому що всебічного аналізу динамічних процесів можна досягти лише в межах однорідних періодів. Періодизацію динамічних рядів слід проводити на основі глибокого теоретичного аналізу основних процесів і законів, які визначають розвиток досліджуваного явища.

Використання результатів статистичного аналізу дозволяє реалізовувати державну політику та приймати обґрунтовані рішення для досягнення стратегічних цілей й пріоритетів, а також знаходити потенційні резерви економічного зростання.

Список використаних джерел:

1. Теорія статистики : навчальний посібник / М. К. Шапочка, О. М. Маценко. Суми : Університетська книга, 2014. 312 с.
2. Правова статистика : навчальний посібник / О. А. Борисенко, А. М. Куліш, В. Б. Чередниченко. Суми : Сумський державний університет, 2015. 183 с.
3. Статистичне моделювання та прогнозування : навчальний посібник / А. М. Єріна.
4. Общая теория статистики : Учебник / А. Я. Боярский, Л. Л. Викторова, А. М. Гольдберг и др.; Под ред. А. М. Гольдберга, В. С. Козлова. М.: Финансы и статистика, 290 с.

ВИКОРИСТАННЯ СТАТИСТИЧНИХ МЕТОДІВ В МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

ДУМАНСЬКА М., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Міжнародна економіка»

Наук. кер. – Багрій К. Л.

У статті розглянуто провідні статистичні методи, зазначено основні їх завдання при маркетинговому дослідженні.

The article considers the leading statistical methods, their main tasks in marketing research.

Актуальність. Використання маркетингових досліджень у діяльності сучасних підприємств є безсумнівним. Вивчення ринкового оточення – споживачів, конкурентів, постачальників, вивчення тенденцій ринку, попиту та пропозиції на товари та послуги, визначення перспектив розвитку галузі, характеристик цільової аудиторії – без вивчення цих та інших факторів неможливо правильно організувати діяльність на конкурентному ринку.

Варто зазначити, що за минулі декілька років, істотно зросло число компетенцій, якими повинен володіти експерт з маркетингу. Адже на сьогоднішній день, високопрофесійний маркетолог – це не тільки спеціаліст з творчим мисленням, який може створити захоплюючу рекламну компанію, запропонувати нестандартні способи стимулювання збуту та гарно презентувати продукцію. Він повинен відмінно володіти вміннями статистичного аналізу даних.

Важливо те, що роботодавців не можливо здивувати елементарними вміннями, тому молодому спеціалісту потрібно вдосконалюватися та глибше вивчати сферу статистики, яка полегшить роботу в маркетинговому дослідженні.

Метою дослідження є обґрунтування використання статистичних методів та їх вибір для проведення маркетингового дослідження.

Об'єктом дослідження є статистичні методи маркетингового дослідження.

Предметом дослідження є корисні для роботи практичні рекомендації щодо застосування статистичних методів у маркетинговому дослідженні.

Питанням статистичного аналізу маркетингового дослідження присвячено праці Бондара А. О. [1], Марценовського В. О., Рудченко С. М. [2], Сметанюка Т. Б. [3], Шевчука О. А. [4], Яшкіної О. [5] та ін.

Розглянемо, на нашу думку, найбільш типові визначення маркетингових досліджень. Так, А. О. Бондар під маркетинговими дослідженнями визначає «систематичне визначення кола даних, необхідних у зв'язку з маркетинговою ситуацією, що постає перед фірмою, їх збір, аналіз і звіт про результати» [1, с. 190].

На думку В. О. Маценковського та В. О. Рудченко, маркетингові дослідження це систематичний збір, відображення й аналіз даних з різних аспектів маркетингової діяльності також він визначає, що маркетингові дослідження – це функція, що через інформацію пов'язує маркетологів з ринками,

споживачами, конкурентами, з усіма елементами зовнішнього середовища маркетингу [2].

Т. Б. Сметанюк визначає дослідження маркетингу як збір, обробку та аналіз даних про ринок, конкурентів, споживачів, ціни, внутрішній потенціал підприємства з метою зменшення невизначеності супутньої прийняттю маркетингових рішень [3, с. 46].

Український фахівець в галузі маркетингу О. А. Шевчук дає таке визначення маркетингових досліджень: «Маркетингові дослідження – це систематичний процес постановки цілей дослідження, ідентифікації обсягів, збору, аналізу об'єктивної ринкової інформації і розробки рекомендацій для прийняття конкретних управлінських рішень щодо будь-яких елементів ринково-продуктової стратегії фірми і методів їх реалізації для досягнення кінцевих результатів у діяльності фірми в умовах сформованого маркетингового середовища» [4].

Статистична методологія використовується як для збирання і опрацювання маркетингової інформації так і для аналізу отриманих даних. Будь-які маркетингові дослідження можна розподілити на етапи [5]:

1. Виявлення проблем і формулювання цілей дослідження. На цьому етапі необхідно чітко визначити проблему і погодити з нею цілі дослідження. Корисні результати дослідження повинні мати безпосереднє відношення до проблеми, яка постала перед компанією і вимагає вирішення. Збір інформації коштує дуже дорого, тому неточне або неправильне визначення проблеми призводить до витрат, які неможливо окупити.

Цілі дослідження можуть бути пошуковими (збір попередніх даних, які висвітлюють проблему, сприяють розробці гіпотези), описовими (опис певних явищ, - наприклад, визначення кількості користувачів автомобільного транспорту або тих, кому знайома певна марка автомобіля) та експериментальними (перевірка гіпотези щодо певного причинно-наслідкового зв'язку, - наприклад, зниження ціни квитків на 15 грн. спричиняє збільшення потоку пасажирів не менш ніж на 10 %).

2. Відбір джерел інформації. На цьому етапі необхідно визначити вигляд очікуваної інформації та найефективніші шляхи її збору. Можна збирати або вторинні дані (інформацію, яка була зібрана раніше для інших цілей), або первинні дані (інформацію, яка збирається вперше для конкретної цілі), або і ті, і ті одночасно.

3. Збір інформації. Розробивши проект дослідження, необхідно зібрати інформацію. Як правило, це найдорожчий етап дослідження, однак, тут найбільш можливі помилки.

При проведенні опитування одразу виникають чотири проблеми:

- деяких респондентів може не бути ні вдома, ні на робочому місці, тому спробу налагодження контакту з ними доведеться повторити;
- інші можуть відмовитись брати участь в опитуванні;
- треті можуть відповідати пристрасно чи нещиро;
- при проведенні експериментів необхідно уважно відслідковувати відповідність один одному експериментальних і контрольних груп, не впливати на учасників своєю присутністю, інструктувати зовсім однотипно, слідкувати за дотриманням всіх інших умов.

4. Аналіз зібраної інформації. Цей етап маркетингового дослідження передбачає виокремлення із сукупності отриманих даних найважливіших свідчень та результатів. Отримані дані зводяться в таблиці, на основі яких виводять або розраховують такі показники, як розподіл частотності, середні рівні та ступінь розсіювання. З метою отримання додаткових свідчень отримані дані опрацьовують за допомогою сучасних статистичних методик і моделей прийняття рішень, які використовуються в системі аналізу маркетингової інформації.

5. Презентація отриманих результатів. Необхідно представити лише основні результати дослідження, що потрібні керівництву компанії для прийняття головних і актуальних маркетингових рішень. Дослідження є корисним, якщо воно сприяє зменшенню невизначеності, на яку наштовхнулись спеціалісти з маркетингу.

В залежності від мети маркетингового дослідження застосовують наступні статистичні методи обробки інформації:

1) Кластерний аналіз (широко використовується для сегментації безлічі об'єктів, тобто розбиття їх на однорідні сегменти з метою розробки для кожного з таких сегментів конкретних

маркетингових стратегій маркетингового комплексу (товар, ціна, просування, розповсюдження). Включає: сегментацію ринку; розуміння поведінки покупців (кластерний аналіз використовують для ідентифікації однорідних груп покупців); визначення можливостей нового товару з допомогою кластеризації окремих марок товару (можна визначити конкуруючі між собою марки в межах даного ринку) [3].

2) Кореляційний-регресійний аналіз (дані методи, дають змогу оцінити ступінь впливу на досліджуваний результативний показник кожного із уведених у модель факторів при фіксованому положенні на середньому рівні інших факторів). Включає: Визначення оптимальної ціни на товар та послугу (вивчається вплив декількох чинників на ціну та визначається оптимальна ціна за наявним попитом, пропозицією та цінами конкурентів або іншими факторами); визначення ефективності витрат на рекламу та стимулювання збуту (коефіцієнти кореляції між обсягами збуту продукції та витратами на рекламні заходи дозволяють визначити, наскільки тісно пов'язані зміни в продажі зі збільшенням витрат на рекламні заходи. Рівняння регресії дозволить спрогнозувати необхідні витрати на рекламу для отримання бажаних обсягів продажу); прогнозування обсягів збуту залежно від сезону (регресійна модель, яка враховує сезонні коливання попиту дозволяє оптимізувати виробництво, відвантаження та складування продукції).

3) Факторний аналіз (група методів, які використовуються для скорочення числа змінних та їхнього узагальнення). При сегментації ринку для визначення латентних змінних з метою групування споживачів. Наприклад, покупців нових автомобілів можна згрупувати залежно від того, на що вони звертають увагу при покупці (економія, зручність, робочі характеристики, комфорт, респектабельність). При розробці товарної стратегії факторний аналіз використовується для визначення характеристик торговельної марки, що впливають на вибір споживача. При розробці стратегії ціноутворення факторний аналіз визначає характеристики споживачів, які чутливі до ціни.

4) Дисперсійний аналіз (статистичний метод, який вивчає розходження між вибірковими середніми для двох або більше сукупностей). Часто в маркетингологів виникає необхідність встановити розходження середніх значень залежної змінної для декількох категорій одної незалежної змінної - фактора. Наприклад: а) чи розрізняються сегменти ринку з погляду обсягу споживання товару? б) чи розрізняються оцінки торговельної марки групами респондентів, які подивилися різні рекламні ролики?

Враховуючи вищезазначені статистичні методи, нами виділені основні завдання маркетингових досліджень:

- збір, обробка, зведення і збереження інформації;
- аналіз впливу глобальних сил і чинників макросередовища маркетингу на діяльність фірми і її результати;
- оцінка і аналіз кон'юнктури ринку, розрахунок ємності ринку, характеристика і прогнозування попиту, аналіз його еластичності;
- аналіз розділів ринку збуту, оцінка його частки, займаній фірмою, територіальний аналіз ринку збуту;
- вивчення товарної номенклатури та асортименту, зрушень в їх структурі;
- інформаційно-аналітичне обґрунтування сегмента ринку; облік і аналіз товарообігу, товарних запасів, витрат обігу і прибутку в цілому і по етапах життєвого циклу товару.

Отже, зважаючи на вищевикладене, зазначимо, що застосування статистичних методів у маркетингових дослідженнях направлено, передусім, на потреби менеджера підприємства, що дозволить йому ефективно управляти маркетинговими процесами. Також, використання даних методів, допомагає компанії швидше реалізувати поставлені цілі, щоб її продукція мала необхідну пристосованість. Ефективність усієї подальшої маркетингової діяльності залежить від правильного вибору заходів діяльності підприємства в цілому.

Список використаних джерел:

1. Бондар А. О. Аналіз класичних і сучасних методів маркетингових досліджень // Науковий вісник Чернівецького університету. Економіка. 2013. Вип. 650-652. С. 189-193.
2. Марценовський В. О., Рудченко С. М. Порівняльний аналіз результатів маркетингових досліджень з використанням сучасних засобів збору даних // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту.

Економічні науки. 2013. Вип. 3. С. 227-234.

3. Сметанюк Т. Б. Мультисистемний аналіз кон'юнктури ринків в технологіях маркетингових досліджень і креативу // Інвестиції: практика та досвід. 2010. № 10. С. 45-47.

4. Шевчук О. А. Статистичні методи в маркетингових дослідженнях ринків споживчих товарів // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. 2015. № 4. С. 27-33.

5. Яшкіна О. Багатовимірні статистичні методи в маркетингових дослідженнях // Економічний аналіз. 2012. Т. 10(2). С. 175-180.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СТАТИСТИЧНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЯК ПЕРШОГО ЕТАПУ СТАТИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

ІПАТІЙ Н., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»

Наук. кер. – Багрій К. Л.

У статті досліджено можливості та особливості застосування статистичного спостереження як першого етапу статистичного дослідження. Висвітлено етапи, характеристики, види та принципи проведення статистичного спостереження. Виявлено, що статистичне спостереження є першим, дуже важливим етапом статистичного дослідження, яке багато в чому визначає достовірність отриманих згодом статистичних показників.

The article examines the possibilities and features of the application of statistical observation as the first stage of statistical research. The stages, characteristics, types and principles of statistical observation are highlighted. It was found that statistical observation is the first, very important stage of statistical research, which largely determines the reliability of subsequent statistical indicators.

Явища суспільного життя динамічні, вони безперервно змінюються й розвиваються, що неодмінно позначається на їх розмірах, співвідношеннях і пропорціях. Так нові умови розвитку та функціонування ринкового простору України дещо порушили цілісність інформаційного простору, який відіграє важливу роль насамперед для статистичних досліджень у будь-якій сфері діяльності. Виникнення нових сфер в економіці, політиці, а також соціальному житті спричинили ускладнення процесу отримання статистичної інформації. Саме тому на сьогоднішній день постає потреба в розробці та удосконаленні методів збирання даних, що пов'язано із метою та способами отримання інформації та її подальшим використанням. Процес формування якісної інформаційної бази потребує чіткої спланованості першого етапу. У цьому зв'язку дослідження питання застосування статистичного спостереження та його особливостей набуває важливого значення та актуальності.

Метою дослідження є висвітлення особливостей застосування статистичного спостереження як першого етапу статистичного дослідження.

Об'єктом дослідження є статистичне спостереження як один із етапів статистичного дослідження.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти і особливості застосування статистичного спостереження за явищами та процесами.

Висвітленню питань проведення статистичного спостереження та його основним характеристикам присвячені дослідження вітчизняних та зарубіжних авторів А. Я. Боярського, С. С. Герасименко, А. В. Головач, Г. Л. Громико, А. М. Єріної, О. І. Кулинича, Ю. Є. Приданникової, Т. В. Уманець та інших. Віддаючи належне вагомому внеску відомих вчених, слід відмітити, що окремі питання методів статистичного дослідження потребують подальшого вивчення і виникає необхідність виявлення особливостей застосування статистичного спостереження в контексті першого з його етапів.

Статистичне дослідження будь-якого явища або процесу передбачає, перш за все, наявність фактів, відомостей або даних про ці явища. Статистичне спостереження є першою стадією і найважливішим методом статистичного дослідження. Таким чином, перша стадія статистичного дослідження полягає в зборі необхідної інформації.

Як вважають науковці, статистичне спостереження - це збір відомостей, що полягає в реєстрації (обліку) ознак і фактів, які характеризують кожну одиницю досліджуваної сукупності. Дані про кожну одиницю спостереження є результатом статистичного обліку і представляють собою первинну інформацію. В результаті статистичного спостереження утворюється сукупність первинної інформації [1].

Статистичне спостереження повинне являти собою планомірну, систематичну і науково обґрунтовану роботу зі збору масових даних про явища і процеси соціально-економічного життя шляхом реєстрації істотних ознак за заздалегідь розробленою програмою.

Планомірність статистичного спостереження полягає в тому, що воно має готуватися за спеціально розробленим планом і проводитися в кілька етапів: 1) організаційно-підготовчі роботи; 2) безпосередній збір первинних даних; 3) контроль зібраної інформації [2].

Системність передбачає, що програма статистичного спостереження входить в програму всього статистичного дослідження і включає питання методології, організації, техніки збору інформації, контролю її достовірності та оформлення підсумкових результатів.

Наукова обґрунтованість зобов'язує дослідників детально вивчити об'єкт з точки зору якостей, властивостей і ознак, що характеризують об'єкт; провести експериментальні розрахунки і пробні обстеження; розробити нову або підібрати готову методику проведення статистичного спостереження.

Розробка програми спостереження вимагає колективних зусиль багатьох фахівців відповідних галузей знань, вона охоплює наступні програмно-методологічні питання:

- постановку мети і завдань спостереження;
- визначення об'єкта спостереження і його кордонів;
- встановлення одиниці спостереження і звітної одиниці;
- складання переліку ознак, що характеризують одиницю спостереження;
- вибір методів, видів, форм і способів організації спостереження.

Мета обстеження визначає всі наступні етапи і дії по проведенні статистичного спостереження. Мета визначається виходячи з основних гіпотез і передбачуваних результатів проведеного дослідження. Конкретні завдання дослідження визначають ті відомості, які повинні бути отримані в процесі спостереження.

Об'єкт спостереження – це сукупність, що складається з окремих елементів (одиниць спостереження), відомості за якими повинні бути отримані в ході проведення обстеження. Статистична сукупність – безліч реально існуючих елементів (одиниць сукупності), які характеризуються певним набором різних ознак. Визначення такого набору ознак повинно бути результатом змістовної і логічної обробки речей, явищ або процесів. Основні властивості сукупності - це однорідність, динамічність і незалежність її одиниць [3].

Одиниця спостереження – це елемент об'єкта спостереження, який є носієм ознак, що збираються в ході статистичного спостереження. Треба сказати, що одиниць спостереження може бути кілька. Так, наприклад, переписах населення одночасно може бути задіяні такі одиниці спостереження як домашнє господарство, сім'я, окрема особистість тощо.

Існують різноманітні форми статистичного спостереження (табл. 1).

Основною формою статистичного спостереження, яка полягає в отриманні статистичними органами даних від одиниць спостереження, є статистична звітність. Дані надходять в органи статистики від підприємств і організацій у вигляді обов'язкових звітів про їх діяльність. Методи і форми організації статистичної звітності диференціюються відповідно до різних типів підприємств і форм підприємництва. Основними формами є бухгалтерський баланс і звіт про фінансові результати.

Спеціально організоване спостереження полягає в отриманні даних, які в силу тих чи інших причин не увійшли до звітності або для перевірки даних звітності. Являє собою збір даних за допомогою переписів і одноразових обліків.

Регістрове спостереження засноване на веденні статистичного реєстру, за допомогою якого здійснюється безперервний статистичний облік за довгостроковими процесами, мають фіксований початок, стадію розвитку та фіксований фінал.

Форми статистичного спостереження [4]

Форми статистичного спостереження	Види проведення спостережень		Способи одержання статистичної інформації
	<i>За часом реєстрації даних</i>	<i>За повнотою охопту одиниць сукупності</i>	
Статистична звітність	Поточне спостереження	Суцільне спостереження	Безпосереднє спостереження
Спеціально організоване спостереження: - перепис - одноразовий облік	Перериване спостереження: - одноразове - періодичне	Не суцільне спостереження: - вибіркове - монографічне - метод основного масиву - метод моментних спостережень	Документальний
Регістрове спостереження			Опитування: - експедиційний метод - спосіб самореєстрації - кореспондентський спосіб - анкетний спосіб - явочний спосіб

Статистичні спостереження поділяються на види за такими ознаками: за часом реєстрації даних та за повнотою охоплення одиниць сукупності. Отже, за часом реєстрації існують такі види [2]:

- 1) поточне (безперервне) спостереження - проводиться для вивчення поточних явищ і процесів. Реєстрація фактів здійснюється в міру їх звершення (реєстрація сімейних шлюбів і розлучень);
- 2) перериване спостереження - проводиться в міру необхідності, при цьому допускаються тимчасові розриви в реєстрації даних;
- 3) періодичне спостереження - проводиться через порівняно рівні інтервали часу (перепис населення);
- 4) одночасне спостереження - здійснюється без дотримання суворої періодичності його проведення.

За повнотою охоплення одиниць сукупності розрізняють наступні види статистичного спостереження:

- 1) суцільне спостереження - представляє собою збір і отримання інформації про всі одиниці досліджуваної сукупності. Характеризується високими матеріальними та трудовими затратами, недостатньою оперативністю інформації. Застосовується підчас перепису населення, при зборі даних у формі звітів, що охоплюють великі і середні підприємства різних форм власності;
- 2) несуцільне спостереження - засновано на принципі випадкового відбору одиниць досліджуваної сукупності, при цьому в вибірковій сукупності повинні бути представлені всі типи одиниць, наявних в сукупності. Має ряд переваг над суцільним спостереженням (скорочення часових та грошових витрат).

Несуцільне спостереження підрозділяється на:

- вибіркове спостереження - засновано на випадковому відборі одиниць, які піддаються спостереженню;
- монографічне спостереження - полягає в обстеженні окремих одиниць сукупності, що характеризуються рідкісними якісними властивостями;
- метод основного масиву - полягає у вивченні найістотніших, найбільш великих одиниць сукупності, що мають за основною ознакою найбільшу питому вагу в досліджуваній сукупності;

- метод моментних спостережень - полягає в проведенні спостережень через випадкові або постійні інтервали часу з відмітками про стан досліджуваного об'єкта в той чи інший момент часу [5].

Таким чином, статистичне спостереження є першим, дуже важливим етапом статистичного дослідження, яке багато в чому визначає достовірність отриманих згодом статистичних показників. Формування якісної інформаційної бази – це фундамент статистичного дослідження, оскільки використання лише об'єктивної та достатньо повної інформації на подальших етапах дослідження надає можливість отримати правильні, обґрунтовані висновки про характер і закономірності досліджуваного процесу. Від того, яка інформація буде отримана, залежать результати розрахунків, тому статистичному спостереженню приділяється особлива увага при проведенні статистичних досліджень.

Список використаних джерел:

1. Кулинич О. І., Кулинич Р. О. Теорія статистики : підруч. 7-е вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2015. 239 с.
2. Боярський А. Я., Громыко Г. Л. Общая теория статистики. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1995. 316 с.
3. Приданникова Ю. Є. Можливості статистичних методів для дослідження взаємозв'язків суспільно-економічних явищ та процесів // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. 2017. №3. С. 16-25.
4. Статистика: підручник / С. С. Герасименко та ін. Київ : КНЕУ, 2000. 467 с.
5. Уманець Т. В. Загальна теорія статистики : навчальний посібник. Київ : Знання. 2006. 294 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТОВАРІВ НА РОЗДРІБНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

КАРЛІЙЧУК Н., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Облік і оподаткування»

Наук. кер. – Маначинська Ю. А.

У статті висвітлено особливості торговельної діяльності та їх вплив на організацію обліку, його документальне оформлення. Розглянуто три етапи обліку товарів у роздрібній торгівлі: надходження товару, вибуття та списання товарів і нарахування торговельної націнки. Дано рекомендації щодо удосконалення обліку реалізації товарів на підприємствах роздрібної торгівлі.

The articles highlight the features of trade and their impact on the organization of registration, its documentation. Three stages of accounting for goods in retail trade are considered: receipt of goods, disposal and write-off of goods and trade pressure. Recommendations for improving the accounting of sales of goods at retail enterprises are given.

Актуальність даної теми полягає в тому, що торгівля є важливою сферою підприємницької діяльності, що забезпечує функцію доведення товару від виробника до споживача. Бухгалтерський облік на підприємствах роздрібної торгівлі суттєво відрізняється від обліку на підприємствах інших секторів економіки. Тому особливої уваги потребують дослідження організації бухгалтерського обліку реалізації товарів на підприємствах роздрібної торгівлі.

Метою статті розкриття особливостей бухгалтерського обліку товарів на роздрібних торговельних підприємствах.

Об'єктом дослідження є процес бухгалтерського обліку товарних операцій на підприємствах роздрібної торгівлі.

Предметом дослідження є комплекс теоретичних, методичних й прикладних проблем з питань обліку товарних операцій на підприємствах роздрібної торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Облік товарів у роздрібній торгівлі є об'єктом уваги таких вчених, як Ф.Ф. Бутинець, Н.М. Ткаченко, Ю.С. Цал-Цалко, В.В. Сопко, І.Г.Ротченкова, К.М. Тросянська та інших.

Результати досліджень. В Україні оборот роздрібної торгівлі, який включає дані щодо роздрібного товарообороту підприємств (юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців), основним видом економічної діяльності яких є роздрібна торгівля, у січні-листопаді 2020р. становив 776593,1 млн грн. [1].

Роздрібний товарообіг включає дохід від перепродажу нових або вживаних товарів за готівку чи оплату банківською картою через магазини, інтернет-магазини, аптеки, автозаправні станції та ін. Основним завданням торговельних підприємств в умовах конкуренції є вдосконалення організації продажу товарів і підвищення якості обслуговування клієнтів.

Перед початком діяльності підприємств роздрібної торгівлі їм необхідно мати:

- для торгівлі деякими товарами – ліцензії або їх копії, затверджені відповідним органом, який видав ліцензію;
- документи на товар (сертифікат якості, відповідності, документи, які засвідчують передачу права власності на товар тощо);
- реєстратор розрахункових операцій (РРО) у стаціонарних приміщеннях або розрахункову книжку (РК);
- договір оренди приміщення (при потребі) [2].

Діяльність підприємств роздрібної торгівлі повинна здійснюватись із дотриманням встановлених вимог, зокрема: забезпечення прав споживачів; наявність цінників, документів, що підтверджують якість товарів; дотримання санітарних вимог; дотримання термінів зберігання товарів; дотримання правил продажу відповідних товарів; при розрахунках з покупцями має бути забезпечена достатня кількість розмінної монети, приймання зношених купюр та застосування реєстраторів розрахункових операцій тощо.

Види роздрібної торгівлі в розрізі основних ознак класифікації представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Сучасні підходи до здійснення роздрібної торгівлі [3]

№ з/п	Ознака класифікації	Вид роздрібної торгівлі
1.	За місцем здійснення	• <i>магазинна торгівля</i> (продовольчі, непродовольчі, спеціалізовані, універмаги, універсами, торгові центри); • <i>дрібно-роздрібна торгівля</i> (павільйон, кіоск, палатка, намет, лоток, склад товарний, крамниця-склад, магазин-склад); • <i>пересувна торгівля</i> (автомагазини, лавки-автопричепи, візки, столики, розноски).
2.	За методом обслуговування	• <i>торгівля</i>: із прилавків; самообслуговування покупців; за зразками; з використанням автоматів; за каталогами; поштова пересилка.
3.	За формою розрахунків	• <i>готівкова</i> (наявність реєстора розрахункових операцій); • <i>безготівкова</i>.
4.	За правом власності на товар, що продається	• <i>комісійна торгівля</i>; • <i>продаж товарів у кредит</i>.

Роздрібна торгівля — це вид економічної діяльності у сфері товарообігу, що охоплює купівлю-продаж товарів кінцевому споживачеві й надання йому торговельних послуг [3].

Торговельними об'єктами у сфері роздрібної торгівлі можуть бути, зокрема, магазини, павільйони, кіоски, палатки й товарні склади.

Першим етапом обліку в роздрібній торгівлі є «Надходження товару».

Надходження товару на підприємство супроводжується такими документами:

- накладна-вимога на відпуск матеріалів за типовою формою № М-11, затверджено Наказом №193;
- товарно-транспортні накладні;
- залізнична накладна та вантажна, якщо товар надійшов залізницею;

Облік, аналіз і аудит

- сертифікати, якщо надходять товари, що підлягають обов'язковій сертифікації [4].

Згідно з п. 8 і п.9 НП(с)БО 9 «Запаси» придбані товари зараховують на баланс підприємства за первісною вартістю, до якої входять:

- суми, сплачувані згідно з договором постачальнику (продавцю), за вирахуванням непрямих податків;
- суми ввізного мита;
- суми непрямих податків у зв'язку з придбанням товарів, які не відшкодовують підприємству;
- транспортно-заготівельні витрати (витрати на заготівлю запасів, оплату тарифів (фрахту) за вантажно-розвантажувальні роботи й транспортування запасів усіма видами транспорту до місця їх використання, включаючи витрати зі страхування ризиків транспортування запасів) [5].

Для обліку товарів, які надійшли на підприємство з метою роздрібного продажу, використовують субрахунок 282 «Товари в торгівлі». У разі якщо виробниче підприємство реалізує свою продукцію через власний магазин, то таку продукцію також вважатимуть для нього товарами. Тобто таку продукцію треба перевести до категорії товарів на субрахунок 282.

Якщо готова продукція підприємства не призначена для роздрібного продажу через магазин, що належить підприємству, а реалізується безпосередньо зі складу, то її не переводять до категорії товарів (лишають як готову продукцію) і на рахунку 28 не відображають.

Зважаючи на положення Інструкції № 291 та Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку запасів, затверджених наказом Мінфіну від 10.01.2007 р. № 2), надходження товару на підприємство роздрібною торгівлю й передання його в торговельний зал для наступної реалізації відображають бухгалтерськими проведеннями, які представлені у табл. 2 [6].

Таблиця 2

Типові бухгалтерські проведення з обліку товарних операцій на торговельному підприємстві [6]

№ з/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
1	Отримано товари на склад магазину	281	631
2	Нараховано податковий кредит	644	631
3	Підтверджено податковий кредит	641	644
4	Відображено витрати на транспортування товару від постачальника	289	631
5	Нараховано податковий кредит за послугами транспортування	644	631
6	Підтверджено податковий кредит за послугами транспортування	641	644
7	Проведено оплату постачальникові за товар і транспортній організації за транспортування товару	631	311
8	Передано товар зі складу в торговельний зал магазину	282	281
9	Нараховано торговельну націнку для формування продажної вартості товарів	282	285

Наступним етапом обліку товарів у роздрібній торгівлі є «Вибуття товарів». Згідно з НП(с)БО 9 оцінка запасів при їх відпуску у виробництво, продаж та іншому вибутті здійснюється одним із таких методів:

- 1) ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів;
- 2) середньозваженої собівартості;
- 3) собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО);
- 4) нормативних затрат;
- 5) ціни продажу.

Зважаючи на значну й змінну номенклатуру товарів, підприємствам роздрібною торгівлю зручніше здійснювати оцінку товарів за цінами продажу – п. 22 НП(с)БО 9 [5].

Облік, аналіз і аудит

Оцінка за цінами продажу ґрунтується на застосуванні середнього проценту торговельної націнки товарів. У такому разі під час надходження товарів на підприємство в бухгалтері відображають і суму торговельної націнки, яку можна формувати у два способи:

1) наказом керівника — розмір торговельної націнки встановлюють у певному (фіксованому) розмірі від ціни придбання товару;

2) зворотним розрахунком — спочатку встановлюють продажну вартість товару, а потім визначають суму торговельної націнки.

Для оцінки товарів за цінами продажу підприємство має визначити:

— середній відсоток торговельної націнки — визначають діленням суми залишку торгових націнок на початок місяця й торгових націнок у продажній вартості отриманих у звітному місяці товарів на суму продажної вартості залишку товарів на початок місяця та продажної вартості одержаних у звітному місяці товарів — $(\text{Сальдо Кт 285} + \text{Оборот Кт 285}) : (\text{Сальдо Дт 282} + \text{Оборот Дт 282}) \times 100 \%$;

— суму торговельної націнки на реалізовані товари — визначають як добуток продажної вартості реалізованих товарів і середнього відсотка торгової націнки;

— собівартість реалізованих товарів — визначають як різницю між продажною вартістю реалізованих товарів і сумою торговельної націнки на такі товари (п. 22 НП(с)БО 9).

І останній етап обліку товарів роздрібною торгівлі є «Списання товарів і торговельної націнки». У разі обліку товарів за продажними цінами на субрахунку 282 відображають продажну вартість товарів, яка складається з первісної вартості товарів і суми торговельної націнки.

Зокрема, для обліку торговельної націнки підприємства роздрібною торгівлі використовують субрахунок 285 «Торгова націнка». На цьому субрахунку відображають різницю між покупною та продажною (роздрібною) вартістю товарів. Відповідно до Інструкції № 291 [6] збільшення суми торговельних націнок відображають за кредитом субрахунку 285.

Причому у фінзвітності слід відображати згорнуте за всіма субрахунками сальдо рахунка 28, тобто купівельну вартість товарів без суми торговельних націнок. Дохід від реалізації товарів показуємо за кредитом субрахунку 702 «Дохід від реалізації товарів», а за дебетом субрахунку 902 «Собівартість реалізованих товарів» (Дт 902 Кт 282) — списання фактичної собівартості реалізованих товарів (виходячи із ціни їх придбання). Щодо списання суми торговельної націнки на реалізовані товари, то це можна відображати у два способи:

— за дебетом субрахунку 285 і кредитом субрахунку 282

або

— методом сторно зворотною кореспонденцією таких рахунків (Дт 282 Кт 285 — сторно) [6].

Таблиця 3

Типові бухгалтерські проведення з обліку реалізації товарів в роздрібній торгівлі [6]

№ з/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
1.	Надійшла виручка від реалізації товарів	301	702
2.	Відображено податкові зобов'язання з ПДВ, що виникли під час реалізації товару	702	641
3.	Відображено собівартість реалізованих товарів	902	282
4.	Списано торговельну націнку на реалізовані товари	285	282
5.	Віднесено суму доходу від реалізації на фінрезультат	702	791
6.	Віднесено собівартість реалізованих товарів на фінрезультат	791	902

Висновок. Отже, роздрібна торгівля забезпечує завершальну стадію процесу товарно-грошового обміну. Реалізація товарів є основною ланкою руху товарів на підприємствах роздрібною торгівлі, етапом, на якому відбувається одержання доходів та формування прибутку, тому всі зусилля працівників мають бути спрямовані на збільшення обсягів реалізації та забезпечення рівномірності її здійснення. Нами розглянуто три основні етапи обліку товарів у роздрібній торгівлі, що дало змогу дійти висновку про те, що бухгалтерський облік товарних операцій є важливим і

необхідним у роботі будь-якого суб'єкта ринку, і за допомогою нього можна об'єктивно оцінити ефективність діяльності підприємства роздрібною торгівлі в цілому.

Список використаних джерел:

1. Роздрібний товарооборот підприємств (юридичних осіб), основним видом економічної діяльності яких є роздрібна торгівля за 11 місяців 2020 року, Статистичний бюлетень. 2020. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 12.04.2021).
2. Товарний документообіг в роздрібній торгівлі. URL : <https://www.buh24.com.ua> (дата звернення 22.04.2021).
3. Національного стандарту України ДСТУ 4303:2004 «Роздрібна та оптова торгівля. Терміни та визначення понять». URL : <https://www.profiwins.com.ua/ru/directories1/dstu4303.html> (дата звернення 22.04.2021).
4. Про затвердження типових форм первинних облікових документів з обліку сировини та матеріалів : Наказ Міністерства статистики України № 193 від 21.06. 1996р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0193202-96#Text> (дата звернення 22.04.2021).
5. Запаси : Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 : Наказ Міністерства Фінансів України № 246 від 20.10.1999р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text> (дата звернення 22.04.2021).
6. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ Мінфіну від 30.11.1999р. № 291. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення 22.04.2021).

ЗДІЙСНЕННЯ СТАТИСТИЧНИХ ГРУПУВАНЬ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ТАБЛИЧНОГО МЕТОДУ

МЕЛЬНИК О., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Міжнародна економіка»

Наук. кер. – Багрій К. Л.

У статті досліджено важливість здійснення статистичних групувань під час застосування табличного методу.

The article examines the importance of statistical groupings when using the tabular method.

Актуальність. В умовах ринку багаторазово зростає потреба у відповідній систематизації і групуванні інформації для характеристики договірних зв'язків між виробниками товарів і підприємствами торгівлі при вивченні місткості і насиченості ринку окремих регіонів конкретними виробами, при вивченні інтенсивності вантажопотоків на транспорті та ін.

Метою дослідження є розкрити суть і зміст статистичного групування і подання інформації табличним методом.

Об'єктом дослідження є статистичне групування.

Предметом дослідження є важливість застосування статистичного групування.

Питанням статистичного групування табличним методом присвячено праці таких вчених: Єріна А. М. [1], Моторин Р. М. [2], Горкавий В. К. [3], Захожай В. Б., Попов І. І. [4], Мармоза А. Т. [5], Маслій В. В. [6], Ткач Є. І. [7] та ін.

Зведення статистичних даних, як правило, не обмежується простим підрахунком загальних підсумків по досліджуваній сукупності. Найчастіше вихідна інформація на цій стадії статистичного дослідження впорядковується, систематизується, ділиться на групи за суттєвими ознаками. Це досягається за допомогою статистичних групувань – основного і вирішального моменту зведення.

Статистичне групування – являє собою розподіл сукупності масових суспільних явищ на однорідні типові групи за суттєвими для них ознаками з метою всебічної характеристики їх стану, розвитку і взаємозв'язків [5].

Найбільш відповідальним моментом групування є відбір ознак, які дозволять відокремити один від одного дійсно суттєво відмінні групи одиниць. Кожна одиниця спостереження володіє багатьма

ознаками. Одні з цих ознак виражають суть, найбільш характерне у даному явищі, інші - другорядне, поверхнєве, нетипове.

Якщо в основу групувань покладені найбільш суттєві ознаки, то будуть виділені дійсно типові для даного явища групи. Якщо за основу групування узяти малозначущі ознаки, то ми отримаємо крайньо поверхнєве або взагалі перекручене уявлення про явище.

Метод статистичних групувань дає змогу так розробити первинний статистичний матеріал, щоб всі суттєві риси і особливості досліджуваних суспільних явищ отримали чітке вираження.

За допомогою групувань вирішують різні завдання. Найважливішими з них є [4]:

- 1) виділення і всебічна характеристика різних соціально-економічних явищ;
- 2) характеристика структури досліджуваних явищ;
- 3) вивчення взаємозв'язків між окремими ознаками сукупності.

Після того, як статистичний матеріал зібрано, оброблено та систематизовано, його потрібно якось викласти, наочно показати результати статистичного дослідження. Це можна зробити за допомогою таблиць.

Слід зазначити, що автори сучасних підручників зі статистики іноді зводять задачі і призначення статистичних таблиць лише до форми раціонального, компактного, наочного, систематизованого викладу результатів статистичного зведення. Очевидно, що таке визначення знижує значення статистичних таблиць, оскільки воно не містить вказівок на їх аналітичне призначення. Так, в усіх підручниках зі статистики, виданих в останні роки, статистичні таблиці визначаються, причому майже в дослівно повторюваних формулюваннях, як форма систематизованого, раціонального і наочного викладу узагальнюючих характеристик статистичної сукупності; форма систематизованого раціонального та наочного викладу статистичних даних про явища і процеси суспільного життя; найбільш раціональна, наочна і компактна форма подання статистичних даних.

У середині 40-х років минулого століття знайий статистик-теоретик В. Немчинов (1894-1964) писав, що табличний метод входить у загальноосвітній мінімум будь-якої грамотної людини [3]. До табличного методу доводиться вдаватися не тільки в науковій, а й у практичній роботі, під час зведення даних, отримуваних у господарській і суспільній діяльності. До речі, глибоко розуміючи значення і місце табличного методу для статистики, він відійшов від розуміння статистичної таблиці як деякої розграфлюваної форми, практично зручної для розміщення результатів зведення і групування первинних даних статистичного спостереження, і визначив самостійність табличного методу у статистиці. Сутність статистичної таблиці міститься в сукупності суджень, виражених не словами, а числами, - писав В. С. Немчинов [3].

У зв'язку з розвитком статистичної науки і табличного методу зокрема та з появою нових видів таблиць виникає нагальна потреба удосконалення і уточнення загальноприйнятої класифікації статистичних таблиць. Так, назва таблиць «групові» є неоднозначною і незрозумілою без додаткових пояснень, оскільки в статистичних таблицях одиниці спостереження групуються залежно від завдань дослідження за різними за характером ознаками. Назва таблиць «комбінаційні» насамперед свідчить лише про методику побудови їх підмета і не розкриває аналітичне їх значення, яке залежить від змісту і характеру ознак, що комбінуються. Крім того, розглянута класифікація статистичних таблиць жодним чином не пов'язана з широко застосовуваними у статистиці різними видами групувань (структурних, типологічних, аналітичних), які складають невід'ємну основу статистичних таблиць.

На вигляд кожна статистична таблиця являє собою сітку з горизонтальних і вертикальних ліній, які, перетинаючись, утворюють клітки, у котрих проставляють відповідні числові дані.

Статистичною таблицею називається форма раціонального та зв'язного викладу узагальнюювальних числових показників, які характеризують різні суспільні процеси та явища [1].

Кожна статистична таблиця складається із підмету і присудку.

Підмет – це об'єкт вивчення (або якась його частина, перелік одиниць сукупності), який описується, характеризується в таблиці числовими показниками.

Присудок – це перелік показників, якими характеризується підмет.

Статистичні таблиці мають значні переваги порівняно з текстовим викладом матеріалу [2]:

- статистична таблиця наочніша й виразніша, ніж словесний текст;
- показники в ній розміщено в більш логічній і послідовній формі;
- дає змогу значно швидше й легше пізнати суть досліджуваного процесу чи явища;
- дані в статистичній таблиці розміщені компактно, що полегшує їх порівняння й аналіз.

Статистичні таблиці – основа групування статистичних даних [7].

Залежно від побудови підмета статистичні таблиці поділяють на три види: прості, групові та комбіновані (комбінаційні).

Складання статистичної таблиці – важливий елемент аналітичної роботи. При цьому слід дотримуватися таких правил [6]:

1. У кожній таблиці має бути загальна назва, розміщена над нею. Заголовок має бути точним, коротким і виразним.

2. У заголовку має бути відображено такі аспекти:

- зміст (мета) таблиці;
- досліджуваний об'єкт;
- межі об'єкта в просторі та часі;
- іноді – одиниці виміру.

3. У кожного рядка та графі має бути назва.

4. Таблиця має бути якнайменшою за розміром, щоб легше було читати й аналізувати її.

5. Рядки в підметі та графі в присудку слід нумерувати: рядки – числами, колонки – літерами.

6. Потрібно суворо дотримуватися таких умовних позначень:

- немає явища, процесу – “-” (тире);
- немає даних – “...” (три крапки);
- якщо дані є, але їх числові значення менші за прийнятий у графі ступінь точності обчислення, записують 0,0 або 0,00.

7. Абсолютні дані в межах однієї графі потрібно округлювати з однаковим ступенем точності.

8. У таблиці спочатку розміщуються складові частини, а потім підсумок: “Усього” – остаточний результат, “Разом” – проміжний.

9. Таблиці мають бути замкненими, тобто мати підсумкові результати.

Враховуючи вищевикладене, застосування статистичних таблиць як одного із основних засобів систематизації і узагальнення статистичних даних стали певним імпульсом для подальшого становлення і розвитку статистичної науки, зокрема для зародження та розвитку таких її методів як графічний, статистичних групувань, метод дисперсійного аналізу та ін.

Метод статистичних групувань, який є одним з найбільш ефективних методів обробки масових даних, відкриває широкі можливості для вивчення взаємозв'язків між явищами, виявлення об'єктивних закономірностей досліджуваних явищ і процесів, встановлення на певному етапі переходу кількісних змін у якісні. Побудувавши групування досліджуваних об'єктів за будь-якою суттєвою ознакою і охарактеризувавши виділені групи різними показниками, можна прослідкувати залежність між ознаками, що покладені в основу групування, і вибраними показниками.

Список використаних джерел:

1. Єріна А. М. Теорія статистики : практикум. Київ : Товариство «Знання», КОО, 2004. 256 с.
2. Моторин Р. М. Статистика для економістів : навч. посіб. Київ : Знання, 2009. 431 с.
3. Горкавий В. К. Статистика : навч. посіб. Київ : Алерта, 2012. 608 с.
4. Захожай В. Б., Попов І. І. Статистика : підруч. для студ. вищих навч. закладів. Київ : МАУП, 2006. 536 с.
5. Мармоза А. Т. Практикум з теорії статистики : навч. посіб. Київ: Ельга; Ніка-Центр, 2003. 344 с.
6. Маслій В. В. Статистика: навч. посіб. для студ. ВНЗ. Тернопіль : Карт-бланш, 2017. 270 с.
7. Ткач Є. І. Загальна теорія статистики : підручник. Київ : Цент учбової літератури, 2019. 442 с.

**ОБЛІК КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ ТА АСПЕКТИ КРЕДИТУВАННЯ
В УМОВАХ COVID-19**

ТЕСЛЮК К., 1 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Облік і оподаткування»

Наук. кер. – Маначинська Ю. А.

У статті розкрито основні аспекти обліку кредитних операцій та кредитування в умовах Covid-19. Досліджено зміни та проблеми у кредитуванні.

The article reveals the main aspects of accounting for credit operations and lending in the terms of Covid-19. The changes and problems in lending are studie.

Актуальність даної теми полягає в тому, що пандемія коронавірусу, окрім значної кількості загиблих та інфікованих, завдає не менш потужного удару по світовій економіці в цілому і особистих фінансах людей зокрема. Дане погіршення впливає на платоспроможність позичальників за їхніми зобов'язаннями, в тому числі за кредитними. Питання сплати кредитів залишається актуальним вже багато років – більшість громадян не розраховують свій матеріальний стан для погашення зобов'язання, в результаті чого виникає заборгованість перед банками. До того ж під час перебування на карантині багато хто взагалі втрачає можливість отримувати доходи – але зобов'язання перед банками не припиняється.

Метю статті є обґрунтування необхідності розкриття обліку кредитних операцій та аспектів кредитування в умовах Covid-19.

Об'єктом дослідження є процес бухгалтерського обліку кредитних операцій у банках.

Предметом дослідження є комплекс теоретичних, методичних й прикладних проблем з питань обліку кредитних операцій у банках в умовах пандемії Covid-19.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Банківське кредитування є об'єктом пильної уваги вітчизняних вчених: Базилевича В., Бутинця Ф., Васильченко З., Вітлінського В., Галасюка В., Заруби О., Івасіва Б., Ковальчука Т., Лагутіна В., Луціва Б., Пересади А., Лютого І., Міщенко В., Мороза А., Пікус Р., Пернарівського О., Савлука М., Старостіної А., Сугоняки О., Шарова О., Шелудько В. Та інших.

Результат досліджень. Кредит – це кошти, що надаються банком у тимчасове користування на умовах забезпеченості, повернення, строковості, платності та цільового характеру використання [2]. Кредитні операції посідають ключове місце з-поміж активних операцій банків.

Кредити класифікуються за певними ознаками, зокрема [2]:

1. За строками користування банківські кредити поділяють на:

- короткострокові (до 1 року);
- середньострокові (від 1 до 3 років);
- довгострокові (понад 3 роки).

2. За забезпеченням, виділяють такі види банківського кредиту:

• забезпечені заставою (майном, майновими правами, цінними паперами); вартість застави звичайно перевищує суму кредиту;

- гарантовані (банками, фінансами чи майном третьої особи);
- з іншим забезпеченням (порука, свідоцтво страхової організації);
- незабезпечені (бланкові кредити).

3. За ступенем ризику банківські позики поділяються на:

- стандартні кредити
- кредити з підвищеним ризиком.

4. За методами погашення банківські кредити поділяються на такі, що погашаються:

- водночас;
- у розстрочку;

- достроково (за вимогою кредитора або за заявою позичальника);
- з регресією платежів;
- після закінчення обумовленого періоду (місяця, кварталу).

5. За формою залучення (організації) банківський кредит поділяється на:

- двосторонній (комерційний банк – позичальник);
- консорціумний (надається кількома банками, один з яких бере на себе роль менеджера, збирає з банків потрібну суму для позичальника, укладає договір і надає кредит);
- дзеркальний;
- багатосторонній (паралельний).

Також є основні принципи кредитування, яких повинні дотримуватися як кредитори так і позичальники, належать:

- цільовий характер,
- повернення,
- строковість,
- платність,
- забезпеченість кредиту.

Для обліку кредитних операцій у банках Планом рахунків бухгалтерського обліку банків України передбачено застосування рахунків класів [3]:

1. Клас 1 «Казначейські та міжбанківські операції»
2. Клас 2 «Операції з клієнтами»

На рахунках першого класу враховуються кредити, які:

- одержані від Національного банку України;
- надані іншим банкам; одержані від інших банків

Для обліку кредитів, що отримані від Національного банку України призначені рахунки та субрахунки :

- 131 Короткострокові кредити, що отримані від Національного банку України ,(1310,1311,1312)
- 132 Довгострокові кредити, що отримані від Національного банку України,(1322,1323)

Для обліку кредитів, наданих іншим банкам, призначені рахунки та субрахунки:

- 152 Кредити, що надані іншим банкам,(1521,1522,1524)

Для обліку кредитів, що отримані від інших банків призначені рахунки та субрахунки:

- 162 Кредити, що отримані від інших банків, які обліковуються за амортизованою собівартістю, (1621,1622,1623)

На рахунках другого класу обліковуються:

- 1) кредити, що надані суб'єктам господарської діяльності;
- 2) кредити, які надані фізичним особам;
- 3) кредити, що надані органам загальнодержавного управління.

Для обліку кредитів, наданих суб'єктам господарювання призначені рахунки та субрахунки:

- 201 Кредити, що надані за операціями РЕПО суб'єктам господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю,(2010)
- 202 Кредити, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю,(2020)
- 203 Вимоги, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю,(2030)
- 206 Кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання, (2063)
- 207 Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю, (2071)
- 208 Іпотечні кредити, що надані суб'єктам господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю, (2083)
- 260 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання, (2600)

Для обліку кредитів, наданих фізичним особам, призначені рахунки та субрахунки:

- 220 Кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам,(2203)
- 221 Фінансовий лізинг (оренда), що наданий фізичним особам,(2211)
- 222 Кредити, що надані за врахованими векселями фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю,(2220)
- 223 Іпотечні кредити, що надані фізичним особам,(2233)
- 262 Кошти на вимогу фізичних осіб,(2620)

На даний момент у світі вирує пандемія Covid-19 , яка призводить до певних наслідків у сфері кредитування.

За квітень-червень 2020 року на банківському ринку були відчутні наслідки пандемії та запровадження карантинних заходів через скорочення кредитного портфеля та зниження прибутковості. Водночас, на відміну від попередніх криз, зростали обсяги депозитів населення та бізнесу. Та не зважаючи на подальше здешевлення кредитів, попит як бізнесу, так і населення на кредити знижувався, що призвело до зменшення кредитного портфеля банків [1].

Щоби хоч якось полегшити негативні економічні наслідки від запровадження карантину, Верховна Рада України 17 березня 2020 року прийняла закон України № 533-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19)» (далі – «Закон № 533-IX», в якому, серед іншого, врегулювала питання виконання зобов'язань за споживчими кредитами [4].

Надалі, 30 березня 2020 року, було прийнято ще один спеціальний закон – Закон № 540-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» (далі – «Закон № 540-IX»), яким внесено зміни в регулювання процентної ставки за всіма кредитними договорами [5].

Національний банк не запроваджує обмеження на роботу банків, вони працюють в звичайному режимі та продовжують безперервно обслуговувати клієнтів у повному обсязі, частково перевівши обслуговування в дистанційну форму. Адже належна робота банківської системи в період карантину – необхідна умова функціонування української економіки. Деякі банки відкоригували чи скоротили графік роботи відділень. Зокрема, це пов'язано з тим, що вони проводять технологічні перерви для провітрювання, дезінфекції та вологого прибирання. Також НБУ домовився з найбільшими банками, на які приходить більше 50% всієї філіальної мережі в банківській системі про повне покриття послугами всіх регіонів. Втім,також порадили банкам закрити ті відділення, які є незавантаженими чи знаходяться у великих торгових центрах і будівлях, що закриті на час карантину. Це є важливим заходом проти поширення коронавірусу. Таким чином, в банківській системі залишаються працювати головні офіси, філії з високим рівнем навантаження та відділення у «спальних районах». Водночас українські банки мають достатньо розвинуті цифрові сервіси, і значну кількість послуг клієнтам можуть надавати в режимі онлайн. Це сучасно і безпечно.

Розуміючи усю складність ведення бізнесу та потребу в дистанційній роботі чи навіть відпустках за власний рахунок для громадян в умовах карантину, Національний банк передбачив так звані «кредитні канікули» – особливий пільговий період обслуговування кредитів для населення та бізнесу в період дії карантину та після його завершення. Пільговий режим за кредитом можуть отримати громадяни та бізнес, які мають фінансові труднощі через карантин. Всі, хто повністю або частково втратив дохід та роботу.

Перша частина пільгових умов – це відстрочення платежів за кредитами. Позичальники можуть сплатити їх вже після завершення карантину, а банки не будуть нараховувати штрафи чи пеню за невчасні платежі. Однак позичальники мають розуміти, що це – не прощення боргу, а відтермінування оплати тіла та процентів за кредитом. Відсотки продовжують нараховуватися протягом карантину й після карантину їх треба буде сплатити.

Друга частина пільгових умов – це заходи для полегшення погашення та обслуговування боргу вже після завершення карантину. Тому банки пропонують своїм клієнтам реструктуризацію кредитів.

Національний банк України закликає громадян перейти на безготівкові розрахунки, безконтактні та мобільні платежі за допомогою смартфонів, адже гроші активніше за будь-які речі подорожують із рук в руки, за день готівка змінює десятки власників, проходить сотні рук.

Висновки. Коронавірус – це насамперед загроза здоров'ю та життю людей, тому добробут громадян – пріоритетне завдання Національного банку України в час пандемії Covid-19. Отримання фінансових послуг на час карантину має відбуватися безпечно для здоров'я. Хоча й виникають деякі труднощі у наданні кредитних послуг, банки продовжують працювати, підтримуючи економіку країни.

Список використаних джерел:

1. Національний банк України. Огляд банківського сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kreditniy-portfel-bankiv-skorotivsiya-a-pributok-zmenshivsiya-vnaslidok-covid-19-ta-karantinu--oglyad-bankivskogo-sektoru> (дата звернення: 01.04.2021).
2. Положення Національного банку України "Про кредитування". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0246500-95#Text> (дата звернення: 01.04.2021).
3. Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ МФУ від 30.11.1999 р. № 291 : Інструкція. Дата оновлення : 16.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 04.04.2021).
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-20#Text> (дата звернення: 07.04.2021).
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text> (дата звернення: 07.04.2021).

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНДЕКСНОГО МЕТОДУ АНАЛІЗУ

ФІЦІЧ Б., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»
Наук. кер. – Багрій К. Л.

У статті розглянуто особливості застосування і використання індексного методу аналізу в статистичних дослідженнях.

The article considers the peculiarities of the application and use of the index method of analysis in statistical studies.

Актуальність. Основною з економічних категорій, що мають не тільки практичне, а й теоретичне значення, є ціна. В ринковій економіці ціни на товари постійно коливаються, напрям їх зміни для конкретних видів товарів і у певний проміжок часу може бути різним. В Україні за останні роки ціни та тарифи зростали більш високими темпами порівняно з купівельною спроможністю населення.

Статистичні спостереження за рівнем і динамікою цін та тарифів дають можливість здійснювати систематичний контроль. Важливу роль при цьому відіграє індексний метод дослідження, тому розробка методики побудови системи динамічних і територіальних індексів належить до важливих завдань економічної науки і органів державної статистики.

Метою дослідження є дослідження особливостей застосування індексного методу аналізу в статистичних дослідженнях, зокрема для систематичного контролю за рівнем інфляції в Україні.

Об'єктом дослідження є індексний метод аналізу.

Предметом дослідження є практичні рекомендації щодо використання індексного методу для дослідження цін та тарифів в суспільстві.

Індексний метод аналізу займає одне з чільних місць серед статистичних методів аналізу соціально-економічних явищ і процесів. Питання індексної методології широко висвітлені в

спеціальній та навчальній літературі. Розвитку індексного методу присвячено праці В. Адамова, В. Андрієнка, Г. Бакланова, Н. Виноградової, О. Васечко, О. Власюка, А. Єріної, Л. Казинця, В. Ковалевського, Е. Лібанової, В. Мазуренко, У. Мересте, В. Нємчінова, С. Нікітіна, В. Перегудова, С. Пирожкова, А. Ревенка, С. Струмліна, В. Черменського, С. Югенбурга, Г. Яблонської та інших.

Поняття «індекс» містить подвійне значення. По-перше, воно трактується як деякий показник або результат певних розрахунків; по-друге, як особлива відносна величина, за допомогою якої вивчається динаміка складних явищ шляхом їх агрегування зі взаємопов'язаними з ними явищами. Агрегатні індекси історично виникли як показники, покликані виконувати синтетичну функцію, спрямовану на узагальнення статистичних даних і отримання узагальнюючих відносних величин динаміки

Таким чином, за методологією побудови і характером функції, що виконується, індекси виникли як особливі відносні величини. Ця обставина значною мірою зумовила погляди на суть індексів багатьох статистиків, які вбачали в них переважно синтетичні узагальнюючі показники. Відповідно до цієї концепції індекси розглядаються як категорії, що відображають відносну зміну складних явищ, окремі елементи яких безпосередньо неспівмірні. Наприклад, у статистиці індексами називаються «відносні показники, що відображають зміну складних економічних явищ, які складаються з безпосередньо несумірних елементів» [1].

Індексний метод – це метод статистичного дослідження, що дозволяє за допомогою індексів порівнювати складні соціально-економічні явища шляхом приведення величин, які аналізуються до деякої загальної єдності.

Динаміка цін та тарифів здебільшого досліджується індексним методом. Згідно з чинною методологією системи національних рахунків загальним показником зміни цін і тарифів є індекс споживчих цін на товари та тарифів на послуги, за якими домашні господарства-споживачі купують товари та оплачують послуги (індекс інфляції).

Системний підхід до дослідження динаміки явищ реалізується в індексному методі таким чином. При індексуванні незіставних явищ елемент взаємозв'язку вводиться шляхом їх агрегування з певним співмірником. Розв'язування таких задач є найбільш звичною для економістів сферою діяльності індексного методу. Однак «складність» явищ не обмежується неспівмірністю їх елементів. Вона відображається і в тому, що між явищами і їх елементами існує внутрішній причинно-наслідковий взаємозв'язок, який індексний метод використовує для виконання аналітичних функцій [2].

Характерною рисою індексного методу під час виконання аналітичної функції стає причинно-наслідковий підхід до вивчення явищ та їх елементів. Відомий український індексолог В. Андрієнко, доводив, що виконуючи і синтетичну, і аналітичну функції, індексний метод не може виявлятися інакше, ніж через використання певного взаємозв'язку між явищами [3], причому цей зв'язок є функціональним, на відміну від стохастичного, який досліджується кореляційно-регресійним методом. Хоч останній також досліджує взаємозв'язки між явищами, але об'єктом його дослідження є стохастичний взаємозв'язок між явищами, а об'єктом індексного методу – функціональний. Потрібно також підкреслити, що індекси не обов'язково повинні пов'язуватися тільки з динамікою процесів, що досліджуються. Нерідко вони використовуються і для порівняльної характеристики складних явищ у статистиці. Індекси використовуються також для оцінки відхилення рівнів взаємопов'язаних явищ від деякого еталона планового завдання, оптимального варіанту тощо [4].

Історично індекси виникли і розвивались як метод дослідження динаміки цін на сукупність неоднорідних товарів. Спочатку індекси цін будували за принципом розрахунку простої середньої за формулою Ш. Дюто:

$$I_p = \frac{\sum p_1}{\sum p_0}$$

або за формулою, запропонованою Д. Карлі: $I_p = \frac{\sum p_{1j}}{\sum p_0} = \frac{p_{11} + p_{12} + \dots + p_{1n}}{p_{01} + p_{02} + \dots + p_{0n}}$

$$I_p = \frac{\sum i_{pj}}{n} = \frac{1}{n} * \left(\frac{p_{11}}{p_{01}} + \frac{p_{12}}{p_{02}} + \dots + \frac{p_{1n}}{p_{0n}} \right)$$

де j – вид товару, i_{pj} – індивідуальний індекс ціни j – го товару.

У дослідженнях складних економічних явищ та процесів, пов'язаних з моніторингом цін та тарифів, застосування індивідуального індексу обмежене, тому що при вивченні динаміки цін та тарифів частіше доступна вихідна інформація про середні значення досліджуваних показників. Під час обчислення індексів цін та тарифів гостро постає проблема визначення ваги або співмірника при побудові агрегатної форми індексу. Залежно від обрання базисних або поточних рівнів кількісних показників для зважування під час індексного дослідження цін використовують агрегатну формулу індексів цін Ласпейреса або Пааше.

Зокрема у формулі агрегатного індексу цін Ласпейреса вагою є кількість реалізованої продукції базисного періоду (q_0):

$$I_{p(L)} = \frac{\sum p_1 q_0}{\sum p_0 q_0}$$

Ця методологія широко використовується у розвинутих країнах світу для розрахунку індексу споживчих цін та тарифів, які показують, у скільки разів змінилися б споживчі витрати в поточному періоді порівняно з базисним, якщо б при зміні цін рівень споживання залишився на попередньому рівні. Такий розрахунок є коректним тільки у тому разі, коли не відбувається значних змін у структурі споживання, що не притаманне сьогоднішній економічній ситуації в Україні. Індекс цін Пааше зважений за кількістю реалізованої продукції звітного періоду (q_1):

$$I_{p(p)} = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum p_0 q_1}$$

Цей індекс характеризує вплив зміни цін та тарифів у поточному періоді, на відміну від індексу Ласпейреса, який визначає ефект від зміни цін та тарифів за умови реалізації такої кількості товарів чи надання послуг, як у базисному періоді, тому індекс Ласпейреса застосовується для прогнозування обсягу товарообігу за рахунок цін та тарифів на короткострокову перспективу. Статистично доведено, що при використанні формули індексу Пааше занижується показник зміни цін та тарифів, а формула Ласпейреса завищує цей показник. Це зумовлюється тим, що при підвищенні цін та тарифів на товари чи послуги питома вага обсягів реалізації відповідно зменшується. Що довший динамічний ряд відносно бази зіставлення, то більшою буде варіація цін та тарифів, більша різниця між розрахованими індексами

Систематичне зростання індексу Ласпейреса у зіставленні з індексом Пааше отримало назву ефекту Гершенкрона. Індекс Ласпейреса широко використовується в розвинутих країнах світу уже понад ста років для розрахунку індексу споживчих цін та тарифів. Але для визначення перевитрат населення у зв'язку з підвищенням цін та тарифів за звітний період доцільно користуватись індексом Пааше. Різниця чисельника та знаменника наведеного індексу в абсолютному вираженні покаже розмір переплати при зростанні цін та тарифів і є більш зрозумілою для пересічного споживача: $\Delta =$

$$\sum p_1 q_1 - \sum p_0 q_1$$

Якщо співмірником в індексі цін та тарифів слугуватиме питома вага товару в товарообороті або частка населення в загальній його чисельності, то індекс середніх цін та тарифів можна розрахувати за формулою:

$$I_p = \frac{\bar{p}_1}{\bar{p}_0} = \frac{\sum p_1 d_1}{\sum p_0 d_1}$$

де: d_1 – питома вага товару в товарообороті або частка населення в загальній його чисельності.

Мультиплікативна індексна модель залежності середньої ціни виражається добутком індексу цін та тарифів фіксованого складу на індекс структурних зрушень: $I_{\bar{p}} = I_p * I_{стр.}$

Слід звернути увагу на методику побудови індексу, запропоновану англійським економістом Джозефом Лоу, у якій ціни та тарифи зважуються за середньою величиною кількості реалізованих

товарів чи наданих послуг. Цей індекс доцільно розраховувати при дослідженні цін та тарифів упродовж тривалих періодів часу (5, 10, 15 і т. д. років):

$$I_L = \frac{\sum p_1 \bar{q}}{\sum p_0 q}$$
$$\bar{q} = \frac{q_0 + q_1}{2} \text{ – середня кількість товару за два періоди.}$$

Середній індекс цін та тарифів на основі індивідуальних індексів за формулою середньої геометричної запропонував англійський економіст Стендлі Джевонс: $I_p = \sqrt[n]{i_1 * i_2 * \dots * i_n}$,
де: i_1, i_2, i_n – індивідуальні індекси цін та тарифів, а n – число товарів чи наданих послуг.

Якщо підходити до принципів побудови індексів з формально-математичних позицій, то, орієнтуючись на принцип елімінування впливу інших факторів, крім досліджуваного, можливо при обчисленні індексів кількості реалізації продукції чи обсягу наданих послуг спиратися на ваги базисного періоду (формула Ласпейреса) або ж на ваги звітного періоду (формула Пааше). Формула середньої геометричної із добутку індексу Ласпейреса і Пааше була запропонована американським економістом Фішером, формула має такий вигляд:

$$I_p = \sqrt{I_L * I_P} = \sqrt{\frac{\sum p_1 q_0}{\sum p_0 q_0} * \frac{\sum p_1 q_1}{\sum p_0 q_1}}$$

Геометрична формула індексів має принциповий недолік: вона позбавлена конкретного економічного змісту. Так, на відміну від агрегатного індексу Ласпейреса або Пааше, різниця між чисельником і знаменником не покаже ніякої реальної економії (або втрат) через зміну цін або фізичного обсягу продукції. Індекс Фішера в силу складності розрахунку і труднощів економічної інтерпретації на практиці використовується досить рідко, найчастіше – при обчисленні індексів цін за тривалий період часу для згладжування тенденцій у структурі і складі обсягу продукції, в яких відбуваються значні зміни. У загальних територіальних індексах цін та тарифів співмірниками може виступати кількість реалізованих товарів чи наданих послуг по регіонах або їх сума. Вибір бази порівняння і вибір співмірників визначається метою дослідження:

$$I_p = \text{або } I_p = \frac{\sum p_1 q_0}{\sum p_2 q_1} \quad \frac{\sum p_2 q_2}{\sum p_1 q_2}$$

де: p_1 і p_2 – ціни та тарифи у першому та другому регіонах, q_1 і q_2 – кількість реалізованих товарів за двома регіонами.

При визначенні просторових територіальних індексів використовують також формулу індексу цін та тарифів фіксованого складу Едварда-Маршала. Вагою за методикою розрахунку є середня величина обсягу реалізації чи надання послуг двох територій:

$$I_p = \frac{\sum p_b \left(\frac{q_a + q_b}{2} \right)}{\sum p_a \left(\frac{q_a + q_b}{2} \right)}$$

На основі проведеного дослідження доцільно зробити певні узагальнення. Індекси використовуються для порівняльної характеристики сукупності в часі, в різних регіонах та територіях. Індекси використовуються і для оцінки окремих факторів, котрі утворюють як співмножники складну подію. За допомогою індексних систем можна встановити роль інтенсивного та екстенсивного факторів при аналізі динаміки складних явищ, здійснити аналіз динаміки середніх показників, зміна яких залежить від структурних зрушень.

Формально будь-яке явище можна представити у вигляді добутку певних елементів, але це не означає, що відносини всіх явищ можна таким чином звести до індексів. Відповідно до прийнятої нами концепції одна і та ж форма відображення вихідних даних в одному випадку означає

розрахунок індексів, в іншому – розрахунок коефіцієнтів динаміки. Якщо це вихідне положення продиктоване необхідністю подальшого взаємопов'язаного аналізу зміни вказаного явища з показниками зміни його елементів, то, безперечно, ми маємо справу з індексним методом і показник співвідношення таких величин називаємо індексом.

Список використаних джерел:

1. Статистика: теоретичні засади і прикладні аспекти: навчальний посібник / Р. В. Фещур та ін. Львів : «Інтелект-Захід», 2003. 576 с.
2. Статистика ринків: підручник для вищ. навч. закл. / Н. О. Парфенцева та ін. Київ : ДП Інформаційно-аналітичне агентство, 2007. 863 с.
3. Горкавий В. К. Статистика : навч. посіб. Київ : Алерта, 2012. 608 с.
4. Ткач Є. І. Загальна теорія статистики : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 442 с.

КОМПЛЕКСНЕ ВИКОРИСТАННЯ АБСОЛЮТНИХ ТА ВІДНОСНИХ СТАТИСТИЧНИХ ВЕЛИЧИН

ШУПАРСЬКА А., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Готельно-ресторанний менеджмент»
Наук. кер. – Багрій К. Л.

У статті досліджено можливості застосування та комплексне використання абсолютних та відносних статистичних показників.

The article investigates the possibilities of application and complex use of absolute and relative statistical indicators.

Актуальність. Абсолютні статистичні величини мають велике практичне і наукове значення. Вони характеризують наявність всіх ресурсів – матеріальних, грошових, трудових; розміри виробництва різних видів продукції і національного багатства країни та інше. Абсолютні величини використовують для розробки народногосподарських планів і програм, та контролю за ходом їх виконання. Вони є основою для обчислення різних видів відносних і середніх величин, індексів та інших узагальнюючих показників.

Натомість, відносні величини – це показники які виражають кількісні співвідношення між соціально-економічними явищами. Відносні показники мають велике аналітичне значення. Вони обчислюються для одержання характеристики різноманітних сторін суспільного життя. За їх допомогою виражають ступінь виконання планів, ефективність та інтенсивність суспільного виробництва, продуктивність праці, ступінь задоволення матеріальних і культурних потреб людей, структуру і динаміку виробництва та ін.

За допомогою абсолютних і відносних величин роблять глибокий аналіз соціально-економічних процесів та суспільних явищ, особливо таких як кількість населення і пов'язаних з ним коефіцієнтів народжуваності, смертності та природного приросту.

Комплексне використання абсолютних і відносних показників дає змогу поглибити аналіз суспільних явищ, виявити закономірності і особливості їх розвитку. Що сприятиме подальшому зростанню економіки держави. Отже, потрібно знати як правильно знаходити ці показники та де і для чого їх використовувати. Це потребує часу та практичного досвіду.

Метою дослідження є аналіз застосування абсолютних та відносних величин для оцінки суспільно-економічних явищ і процесів.

Об'єктом дослідження є статистичні абсолютні і відносні величини.

Предметом дослідження є практичні рекомендації щодо застосування абсолютних та відносних статистичних величин, знаходження їх значень.

Вчений Герасименко С. С. [1] не залишив поза увагою питання щодо форм вираження відносних величин. Учений-статистик Манцуров І. Г. [2], автор монографії «Статистика економічного

зростання та конкуренто-спроможності країни», зазначає, що відносні величини можуть бути виражені в різних формах залежно від того, які одиниці вимірювання має база порівняння. Питанням статистичного аналізу взаємозв'язків суспільно-економічних явищ і процесів присвячені праці А. Головача, В. Захожая, Н. Головач [3], Є. Ткача, В. Сторожка [4] та інших вчених. Проте і на сьогоднішній час залишаються проблемні питання щодо комплексного використання та дослідження абсолютних та відносних показників.

Вся статистична інформація передається за допомогою статистичних показників. Статистичний показник – це кількісно-якісна характеристика будь-якого соціально-економічного явища. Кількісний аспект показує абсолютну відносну величину показника.

Абсолютні і відносні показники характеризують різні сторони суспільного життя. Так, індивідуальні абсолютні показники характеризують результати діяльності окремих працівників, окремих підприємств тощо, загальні – сукупні результати роботи окремих галузей, регіонів і країни в цілому. Відносні показники відображають міру взаємного зв'язку явищ в їх розвитку (відносні показники динаміки, виконання плану), внутрішнього зв'язку сторін одного явища (відносні показники структури), співвідношення між явищами (відносні показники порівняння). Це відображається у вигляді чисел, що зумовлюють можливість зіставлення таких процесів і структур, які стосуються різних абсолютних сукупностей. Наприклад, порівняння темпів зростання продуктивності і оплати праці.

Щоб статистичні показники вірно виконували свої функції, їх слід, розраховувати за науковими принципами. Існує два головних критерії науковості статистичних показників. Перший з них належить до теоретичної обґрунтованості показників; другий – до фактичної бази, на якій вони розраховані [1].

Абсолютні величини мають велике практичне і пізнавальне значення. Вони використовуються в управлінні народним господарством, оцінці діяльності господарських органів і необхідні для економіко-статистичного аналізу та господарських розрахунків. Характерною особливістю абсолютних величин є те, що вони безпосередньо зв'язані із соціальною, економічною і природною основою або речовою формою явищ і процесів, які вони представляють. Абсолютні величини відображають кількісну сторону певної суті явища тієї чи іншої його властивості. Вони як узагальнюючі показники характеризують сукупність за її чисельністю (число працівників, кількість магазинів, бібліотек, лікарень) і об'ємом (валовий випуск продукції, фонд заробітної плати, обсяг роздрібного товарообороту і т.д.).

Абсолютні величини – це іменовані числа. Вони виражаються у натуральних, трудових та вартісних вимірниках. Трудові одиниці виміру (людино-день та людино-година) використовуються для характеристики робочого часу або витрат праці. Вартісні вимірники характеризують розмір явища у грошовому виразі. Вони є найбільш універсальними, але їх головним недоліком є залежність від зміни цін та курсів валют [4].

Відносні величини мають велике значення при соціально-економічному аналізі, тому що абсолютна величина, взята сама по собі, не завжди дає правильну оцінку явища. В багатьох випадках тільки в порівнянні з іншою абсолютною величиною дана величина проявляє свою істинну значущість. Якщо, наприклад, відомо, що в одній області протягом року народилось 15000 дітей, а в другій 18000 дітей, то це ще нічого не говорить про рівень народжуваності в цих областях. Тільки зіставивши ці величини із загальною чисельністю населення даних областей, ми матимемо уявлення про рівні народжуваності.

Однією з найважливіших переваг відносних показників є те що вони дають змогу порівнювати такі явища, абсолютні розміри яких безпосередньо неспівставні. Наприклад, виробництво валової продукції сільського господарства на 100 га земельних угідь, щільність населення, виробництво окремих видів продуктів харчування на душу населення та ін.

Відносними величинами називають такі показники, які виражають кількісне співвідношення між ознаками, що характеризують досліджувані явища та процеси. Кількісне вираження відносних величин залежить не тільки від числової відмінності між порівнюваними абсолютними величинами, але й від розміру бази порівняння, чим вона менша, тим більша відносна величина і навпаки. Тому

одна і та ж абсолютна величина, в залежності від бази порівняння, може бути виражена різною відносною величиною. Або однаковому проценту можуть відповідати різні абсолютні значення ознак [3].

Відносна величина використовується в тому випадку, коли треба охарактеризувати: в скільки разів одна ознака більша або менша за іншу; яку частину становить одна ознака відносно іншої; скільки одиниць однієї ознаки припадає на 1, 100, 1000, 10000 одиниць іншої ознаки.

Відносну величину завжди одержують шляхом ділення, тому її можна подати у вигляді дробу:

$$ВВ = \frac{\text{порівнювана величина}}{\text{база порівняння}} \quad \text{або} \quad ВВ = \frac{\text{порівнювана величина}}{\text{база порівняння}} \cdot 100\%$$

За допомогою абсолютних і відносних величин здійснюють аналіз соціально-економічних явищ. Важливою умовою такого аналізу є комплексне використання цих величин. Щоб ці статистичні показники правильно характеризували явище, що розглядається, на нашу думку, необхідно виконувати такі вимоги:

- спиратися при їх побудові на положення економічної теорії, статистичну методологію, досвід статистичних робіт;
- добиватися повноти статистичної інформації як за охопленням одиниць об'єкта, так і за комплексним відображенням усіх сторін процесу, що вивчається;
- забезпечувати зіставлення статистичних показників за рахунок подібності вихідних даних за часом та у просторі;
- забезпечувати точність та надійність вихідної інформації для достовірності змісту процесу, що досліджується.

Отже, тільки в поєднанні і взаємному доповненні одних одними, абсолютні і відносні величини дають можливість повніше і глибше проаналізувати явища суспільного життя, їх особливості й закономірності. За допомогою абсолютних і відносних величин роблять глибокий комплексний аналіз соціально-економічних явищ і процесів в нашій державі, особливо таких як кількість населення і пов'язаних з ним коефіцієнтів народжуваності, смертності і природного приросту. Таким чином, уся статистична інформація передається за допомогою статистичних показників у формі переважно абсолютних та відносних величин.

Список використаних джерел:

1. Статистика : підручник / С.С. Герасименка та ін. Київ : КНЕУ, 2010. 427 с.
2. Манцуров І. Г. Статистика економічного зростання та конкурентоспроможності країни : монографія. Київ : КНЕУ, 2006. 392 с.
3. Головач А. В., Захожай В. Б., Головач Н. А. Статистичне забезпечення управління економікою: прикладна статистика : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2005. 333 с.
4. Ткач Є. І., Сторожук В. П. Загальна теорія статистики : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 389 с.

РИНОК СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

БУДЗ М., 1 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. - Каспрук А. Ю.

В статті досліджується сучасний стан ринку страхування життя. Визначено коло проблем, з якими стикаються страхові компанії в умовах світової фінансової кризи. Обґрунтовано стратегічні напрями розвитку ринку страхування життя в Україні.

The article examines the current state of the life insurance market. The range of problems faced by insurance companies in the global financial crisis has been identified. Strategic directions of life insurance market development in Ukraine are substantiated.

Актуальність. На сьогоднішній день страхування життя є надзвичайно актуальним та необхідним, оскільки дозволяє вирішити низку проблем. Насамперед, допомагає у випадку, коли людина тимчасово або назавжди втратила працездатність, коли виникають проблеми зі здоров'ям чи у випадку настання певних несприятливих подій у житті тощо. Більшість громадян неспроможні самостійно компенсувати такі неочікувані витрати, а залучення до послуг страхових компаній за порівняно невелику плату дозволяє розраховувати на швидку компенсацію витрат. Відповідно до зазначеного, страхуванню життя повинно відводитись особлива увага. Основні проблеми теорії і практики страхування життя в Україні досліджували вчені Т. Артюх, В. Базилевич, К. Базилевич, О. Барановський, Н. Внукова, О. Гаманкова, М. Мних, О. Залетов, О. Заруба, С. Осадець, Т. Ротова, Я. Шумелда. Серед зарубіжних науковців необхідно назвати Д. Бланда, О. Гвозденка, Е. Коломіна, А. Манеса, Р. Мертон, Л. Рейтмана, П. Самуельсона, К.Турбіну, Т.Федорову, В. Шахова.

Останнім часом увагу все більше привертає до себе тема забезпечення сталого розвитку страхування та зокрема страхування життя як однієї з галузей страхування.

Метою даної статті є аналіз сучасного стану ринку страхування життя в Україні та виявлення проблем, що уповільнюють його розвиток.

Страховий ринок – це складова ринку фінансових послуг, сфера діяльності учасників страхового ринку з метою надання та споживання страхових послуг. Товаром на страховому ринку виступає страхова послуга – специфічний товар, що реалізується страховиком на договірній основі за авансовані кошти страхувальника з метою отримання прибутку та задоволення потреб страхувальника щодо захисту його економічних інтересів від наслідків раптових несприятливих подій (страхових випадків). Ринок страхових послуг є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків. Страхування життя — це вид особистого страхування, в якому об'єктом страхових відносин є майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов'язані з життям застрахованого, що здійснюється на підставі добровільно укладеного договору між страховиком і страхувальником. Тобто страхування життя для країни є важливою галуззю страхового ринку, яка забезпечує значну частину довгострокових інвестицій в національну економіку та сприяє підвищенню її конкурентоспроможності. Тому ринок страхування життя кожної країни є своєрідним індикатором розвитку економіки, підприємництва, інвестиційного ринку цієї держави. В Україні ринок страхування життя перебуває лише на етапі становлення. Незважаючи на значний і неохоплений потенціал країни страхуванням життя, спроби забезпечення державою більш ефективної соціальної та інвестиційної політики, роль ринку страхування життя в Україні за сучасних умов залишається дуже незначною. [1]

Дослідження функціонування галузі страхування життя як важливої складової страхового ринку, що забезпечує значні довгострокові вкладення в економіку держави не можливе без аналізу та оцінки його основних показників діяльності таких як:

- кількість страховиків на ринку, зміни за період аналізу;
- динаміка надходження страхової премії, темпи зростання;
- кількість укладених договорів та структура страхових премій;

- динаміка виплат страхового відшкодування, темпи зростання;
- дослідження структури надходжень та виплат за галузями та видами страхування;
- аналіз показника рівня виплат.

Враховуючи вище перелічені показники, проаналізуємо страхову діяльність компаній, які здійснюють страхування життя (лайфові компанії) в Україні за останні 3 роки.

Загальна кількість страхових компаній станом на 31.03.2020 р. становила 225, у тому числі СК "life" – 22 компанії, СК "non-life" – 203 компанії, (станом на 31.03.2019 р. – 265 компаній, у тому числі СК "life" – 27 компаній, СК "non-life" – 238 компаній). Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення, так кількість компаній зменшилася на 40 СК, зокрема на 5 СК "life". В 2018 р. загальна кількість страхових компаній становила 281, у тому числі СК "life" – 30 компаній, СК "non-life" – 251 компанія, в 2017 р. – 294 компанії, у тому числі СК "life" – 33 компанії, СК "non-life" – 261 компанія. Таким чином, ми можемо помітити те, що кожного року як і загальна кількість страхових компаній зменшувалася, так і окремо кількість лайфових компаній, що є негативним явищем, що свідчить про не конкурентоспроможність і збитковість деяких страхових компаній.

Розглянемо наступний показник – обсяг валових страхових премій за компаніями по страхуванню життя. В таблиці 1 показано зміни за останні два роки у порівнянні з страховиками, котрі здійснюють загальні види страхування. Статистичні дані таблиці 1 свідчать про зростання валових страхових премій як по ринку страхування життя, так і іншим видам страхування. Темпи приросту, як ми спостерігаємо за 2017-2019 роки більші саме по ринку страхування життя, вони становлять 34,06% та 18,38% (за іншими видами – 12,20% та 6,41%). Також питома вага валових страхових премій в страхуванні життя за останні три роки постійно збільшується (рис. 1). В 2017 році - 6,7%, 2018 році – 7,9%, а в 2019 році вже 8,7%. По ринку загальних видів страхування навпаки - зменшується. Отже можна відмітити покращення ситуації в компаніях, що здійснюють страхування життя, хоча співвідношення цих двох галузей змінилось не дуже суттєво. Сегмент страхування життя так само залишається слабо розвинутим.

Таблиця 1

**Динаміка надходжень валових страхових премій в розрізі
страхування життя і загальних видів страхування по Україні
за 2017-2019 роки, млн. грн**

Показники	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Темпи приросту 2018/2017, %	Темпи приросту 2019/2018, %
Страхування життя	2 913,7	3 906,1	4 624,0	34,06	18,38
Інші види страхування	40 518,1	45 461,4	48 377,2	12,20	6,41

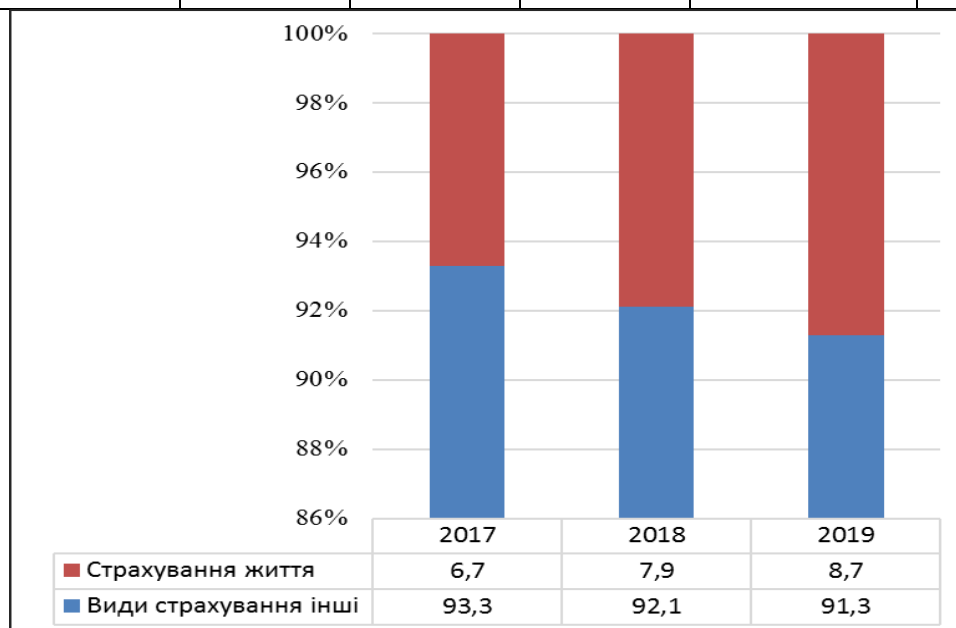

Рис. 1. Питома вага валових страхових премій за 2017-2019 роки

Проаналізуємо, за якими саме видами страхування в галузі страхування життя відбувається збільшення обсягу валових страхових премій (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка надходження валових страхових премій в цілому по ринку і за видами страхування життя в 2017-2019 роках, тис. грн

<i>Асортимент послуг зі страхування життя</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
Страхування життя, в тому числі:	2 913,7	3 906,1	4 624,0
За договорами страхування, якими передбачено досягнення застрахованою особою визначеного договором пенсійного віку	27,6	44,6	64,8
За іншими договорами накопичувального страхування	1771,4	2187,9	2640,8
За договорами страхування життя лише на випадок смерті	136,3	198,1	288,1
За іншими договорами страхування життя	978,4	1475,5	1630,3

За договорами страхування життя надходження премій щорічно зростає. За 2017-2019 роки збільшились обсяги страхових премій за договорами страхування, якими передбачено досягнення застрахованою особою визначеного договором пенсійного віку і в 2019 році становили 64,8 тис. грн., що більше на 20,2 тис. грн. за попередній період та від 2017 року - на 37,2 тис. грн. Збільшуються також надходження за договорами накопичувального страхування. В 2017 році цей показник становив 1771,4 тис. грн., в 2018 – 2187,9 тис. грн, що на 416,5 тис. грн. більше ніж у попередньому році, та в 2019 році – 2640,8 тис. грн, що більше на 869,4 тис. грн. і 452,9 тис. грн., аніж у 2017 та 2018 роках відповідно. За договорами страхування життя лише на випадок смерті помітна позитивна тенденція, оскільки на 2019 рік становить 288,1 тис. грн., що більше на 151,8, ніж у 2017 році. Щодо страхування за іншими договорами страхування життя, то можна побачити значне зростання з 978,4 тис. грн. до 1630,3 тис. грн. Така ситуація вказує на зацікавленість все більшої кількості людей у різних видах страхування життя, що має сильний вплив на діяльність страхових компаній і загалом характеризує ефективність і прибутковість цієї галузі страхування. [2]

Стосовно збільшення кількості зацікавлених осіб у страхуванні, то її можна відслідкувати за допомогою кількості укладених договорів (рис. 2).

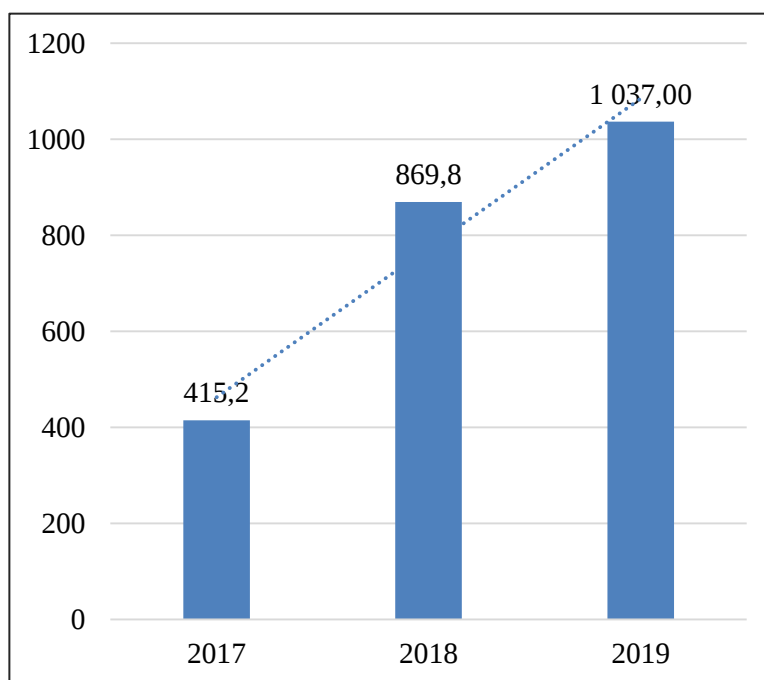

Рис. 2. Кількість укладених договорів страхування з фізичними особами за 2017-2019 рр., тис. од.

На діаграмі 2 кількість укладених договорів страхування життя у 2018 році збільшилася на 454,6 тис. одиниць - до 869,8 тис. одиниць, в порівнянні з відповідним показником у 2017 році. Кількість укладених договорів у 2019 році також збільшилося з 869,8 тис. одиниць до 1 037,0 тис. одиниць на 167,2 тис. одиниць, в порівнянні з відповідним показником у 2018 році. Це явище є дуже сприятливим для страхових компаній та розвитку страхування життя в цілому. Якщо перевести кількість договорів у кількість осіб, то на 2018 рік кількість застрахованих фізичних осіб збільшилася на 9,7% або на 397 193 особи, а у 2019 році збільшилася на 14,7% або на 659 138 осіб (станом на 31.12.2018 застраховано 4 473 911 фізичних осіб).

Далі проаналізуємо показник - рівень валових страхових виплат, який показує у відсотках співвідношення валових страхових виплат до надходження валових страхових премій за однаковий період (таблиця 3).

В цілому виплати по ринку страхування життя за 2017-2019 роки змінюються неоднозначно: спочатку в сторону зростання, а потім у сторону зменшення. Найбільшими вони був у 2018 році – 704,9 тис. грн., найменшим в 2017 році – 556,3 тис. грн. Детальніше розглянемо за якими договорами в страхуванні життя найбільший рівень виплат. Найбільш високим є цей показник за договорами накопичувального страхування (в 2017 році – 515,9 тис. грн., в 2018 році – становив 646,9 тис. грн., а 2019 році – 498 тис. грн.). За договорами страхування, якими передбачено досягнення застрахованою особою визначеного віку - навпаки, спостерігаємо зменшення цього показника протягом досліджуваного періоду. Щодо виплат за іншими договорами страхування життя є тенденція збільшення з 34,0 до 71,5 тис. грн.

Таблиця 3

Динаміка валових страхових виплат в цілому по ринку і за видами страхування життя в 2017-2019 роках, тис. грн

<i>Асортимент послуг зі страхування життя</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
Страхування життя, в тому числі:	556,3	704,9	575,9
За договорами страхування, якими передбачено досягнення застрахованою особою визначеного договором пенсійного віку	2,7	1,3	1,9
За іншими договорами накопичувального страхування	515,9	646,9	498,0
За договорами страхування життя Лише на випадок смерті	3,7	4,4	4,5
За іншими договорами страхування життя	34,0	52,3	71,5

Завершуємо дослідження ринку страхування життя в Україні оцінкою рівня виплат та порівняння всіх попередніх показників (рис. 3). Як ми можемо побачити обсяг валових страхових премій протягом періоду, який аналізується, має тенденцію збільшення, що є позитивним показником, який вказує на зростання укладених договорів. Щодо обсягу страхових виплат помітними є коливання. Відносно страхових премій страхові виплати значно менші, що характеризує ситуація як те, що протягом проаналізованого періоду була не велика кількість страхових випадків. Стосовно рівня страхових виплат він підтверджує раніше сказане і вказує на зміни у співвідношенні валових страхових виплат до валових страхових премій, здійснених протягом періоду.

Проведений аналіз показав, що серед позитивних тенденцій розвитку вітчизняного ринку страхування життя слід виділити: зростання загального обсягу страхових премій, кількості укладених договорів; зростання капіталізації та платоспроможності страхових компаній. Серед негативних тенденцій невисоким лишається протягом досліджуваного періоду показник рівня виплат та їх загальний обсяг, зменшення кількості страхових компаній.

Досліджуючи проблеми, які гальмують розвиток вітчизняного ринку страхування життя, можна виокремити наступні:

- неузгодженість, недосконалість діючого законодавства в сегменті страхування життя;

- невисокий рівень доходів населення;
- невдале позиціонування страхових продуктів на ринку;
- низька страхова культура, традиції: недовіра населення до фінансових установ, в тому числі і страховиків;

Рис. 3. Динаміка страхових премій та страхових виплат із страхування життя за 2017–2019 роки, млн. грн

- нерозвиненість інфраструктури страхового ринку;
- невисокий рівень капіталізації страхових компаній, фінансової стійкості, плато- і конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості. [3]

Для підвищення ефективності діяльності страхових компаній як важливої інституційної складової фінансової інфраструктури необхідно збільшувати їхню ресурсну базу, а також оптимізувати структуру розподілу вже акумульованих коштів. Ключове завдання держави полягає у створенні умов для активізації інвестиційної діяльності вітчизняних фінансових посередників.

Безперечно є необхідність у запровадженні інструментів, які б захищали страхові внески страхувальників від інфляції. Однією з причин непопулярності страхування життя в Україні є те, що інфляційні процеси невпинно зменшують реальну вартість страхових виплат. Розв'язати цю проблему допоможе запровадження на законодавчому рівні індексації страхових виплат, або прикріплення страхових операцій до більш стабільних грошових одиниць.

До першочергових завдань у сфері державного регулювання страхової діяльності, слід віднести оптимізацію податкового законодавства у сфері страхування життя. Насамперед йдеться про необхідність запровадження стимулів податкового характеру, що спонукатимуть як фізичних, так і юридичних осіб до придбання полісів страхування життя.

Перспективність ринку страхування життя зростає, якщо держава розробить та запровадить механізм надання допомоги страховим компаніям, які опинилися на межі банкрутства. Такі дії зроблять страхову систему більш стабільною, що позитивно позначиться на загальній кон'юктурі ринку. На рівні держави необхідно розробити заходи, що спрямовуватимуться на розв'язання

проблем монополізації ринку страхування життя. Для забезпечення зростання лайфового страхування необхідно розвивати перестрахову діяльність. Розвинене перестраховування надає ринку стійкість, та підвищує привабливість компанії в очах пересічного покупця страхових послуг. Перспективним кроком може стати створення галузевої організації (бюро) зі страхування життя.

Ще розвитку вітчизняного ринку страхування життя допоможуть такі методи:

- Цільове інвестування в накопичувальному страхуванні життя.
- Ефективне управління резервами зі страхування життя.
- Впровадження нових страхових продуктів.
- Створення фонду гарантування вкладів. [4]

Ще один стратегічний напрямок є сьогодні особливо актуальним - управління резервами компаній зі страхування життя. По-перше, якісне управління інвестиційним портфелем страховика свідчить про рівень професіоналізму компанії, її надійність і перспективи. По-друге, вдала інвестиційна діяльність дає можливість впроваджувати і просувати нові страхові продукти. Впровадження нових страхових продуктів - також перспективний напрямок в розвитку ринку страхування життя. Страхові продукти unit-linked - це вид нагромаджувального страхування життя, у якому страхова сума залежить від прибутковості інвестиційного портфеля, що складається з паїв взаємних фондів - юнітів (англ. «units»). Кожен страховий платіж, внесений страхувальником, складається з двох частин: одна використовується на формування страхового фонду, пов'язаного зі страховими ризиками, а друга - нагромаджувальна або інвестиційна складова, яка безпосередньо інвестується в інвестиційні фонди.

Список використаних джерел:

1. Фисун І. В., Ярова Г. М. Страхування: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури». 2011 URL: <http://posek.km.ua/biblioteka.pdf>
2. Інформація Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг про стан і розвиток страхового ринку в 2017-2019 роках. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-strakhovoho-rynku-Ukrainy.html>
3. Проблеми та перспективи розвитку страхування життя в Україні URL: <https://kon-insurance.mnau.edu.ua/files/work/51.pdf>
4. Татаріна Т. В. Ринок страхування життя в Україні: проблеми та перспективи розвитку. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/5007/stattya%202010.pdf?sequence=1>

ОСОБЛИВОСТІ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

ГАЛІЧЕВСЬКА С., 3 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. - Каспрук А. Ю.

У статті розкрито актуальність медичного страхування в Україні та його ефективність. Визначено проблеми, які утримують розвиток обов'язкового медичного страхування та окреслено перспективи його розвитку.

The article reveals the relevance of health insurance in Ukraine and its effectiveness. The problems that hinder the development of compulsory health insurance are identified and the prospects for its development are outlined.

Актуальність. На сьогоднішній день значення медичного страхування в державі дуже зросло. Якщо ми прагнемо стати сильною європейською державою, потрібно забезпечити гідний якісний рівень життя громадянам. На даному етапі країна розвивається, вводяться нові медичні реформи, але зміни поки ледь відчутні. Загальнообов'язкове медичне страхування матиме великий вплив та покращить життя українців. Але щоб впровадити дані законопроекти, необхідно вирішити низку проблем, які стосуються фінансування сфери охорони здоров'я.

Метою статті є вивчення особливостей медичного страхування в Україні, ознайомлення із зарубіжним досвідом організації медичного страхування і забезпечення системи охорони здоров'я, окреслення проблем та визначення перспектив його розвитку.

Існує думка, що безкоштовна медицина в Україні є лише формально. Ми витрачаємо кошти і в приватних медичних закладах, і в державних. Пацієнти змушені самі купувати низку ліків, оплачувати безліч послуг, обстежень, виплачувати благодійні внески, запропоновані лікарями чи медичними установами. У зв'язку з такою ситуацією, багато людей замислюються про медичне страхування.

Медичне страхування - це форма особового страхування, що гарантує громадянам отримання медичної допомоги при настанні страхової події за рахунок нагромаджених страхових фондів.

З соціально-економічної точки зору медичне страхування є однією з найважливіших складових національних систем охорони здоров'я. Медичне страхування є формою захисту від ризиків, що загрожують найціннішому в особистому та громадському відношенні – здоров'ю та життю людини. Медичне страхування як форма соціального захисту у сфері охорони здоров'я представляє собою гарантії забезпечення медичною допомогою за будь-яких обставин, у тому числі у зв'язку із хворобою та нещасним випадком.

Медичне страхування - це вид страхування від ризику витрат, пов'язаних із отриманням медичної допомоги. Воно є формою соціального захисту інтересів населення в системі охорони здоров'я у більшості країн.

Основними цілями медичного страхування є:

- захист здоров'я і працездатності співробітників підприємства;
- зниження фінансових проблем роботодавця і співробітників, пов'язаних з організацією і наданням медичної допомоги;
- скорочення кількості днів непрацездатності співробітників за рахунок надання якісної медичної допомоги і контролю над процесом одужання;
- додатковий стимул для співробітників до збереження робочого місця і підвищення якості роботи. [4]

Медичне страхування поділяється за формами на обов'язкове медичне страхування (ОМС) і добровільне медичне страхування (ДМС). Обов'язкове медичне страхування реалізується через програми обов'язкового медичного обслуговування. Воно має особливе значення, оскільки воно є всеохоплюючим, всезагальним. Це надзвичайно важливо у зв'язку з тим, що будь-яка людина живе в соціумі і має право на отримання допомоги у разі втрати здоров'я, незважаючи на те, чи може вона оплатити цю допомогу. Але в такий спосіб суспільство не може забезпечити надання допомоги у разі захворювання, лікування якого вимагає надто великих затрат; надання високо комфортних умов лікування та ін. Саме тому систему ОМС доповнює система добровільного медичного страхування (ДМС).

Враховуючи потреби клієнтів, компанії класичного страхового ринку пропонують два основних типи медичних страховок – класичний поліс добровільного медичного страхування (ДМС) і страхування на випадок хвороби. Принцип їхнього використання кардинально відрізняється.

Медичне страхування в Україні є добровільним. Добровільне медичне страхування є формою захисту інтересів громадян у разі втрати ними здоров'я з будь-якої причини. Воно пов'язане з компенсацією громадянам витрат, зумовлених оплатою медичної допомоги, та інших витрат, пов'язаних із підтримкою здоров'я. Рівень користування послугами ДМС в Україні є невисоким. За результатами різних досліджень, сьогодні в країні договір ДМС має не більше 5-7% працездатного населення, велика частина користувачів медичних страховок – кияни, а також жителі великих міст, для яких страховку придбав роботодавець.

Проте, представники страхового ринку відзначають, що за останні два роки з'являється дедалі більше бажаючих придбати поліс медичного страхування для себе та своїх близьких – дітей, літніх батьків. Наприклад, страхова компанія «АСКА» стала отримувати на 25-30% більше запитів на страхування здоров'я від індивідуальних клієнтів, ніж до початку медичної реформи. На сьогоднішній

день, середня вартість добровільного медичного страхування для дорослого становить 8-12 тис. грн. на рік, дитяча страховка коштуватиме на 25-50% дорожче. За таку ціну можна отримати ліки і медичні послуги приблизно на 150 тис. грн.

Експерти вважають, що страхування здоров'я могло б отримати ще більший стимул до розвитку при введенні принципу співоплати за профільну медичну допомогу другого і третього рівня. Все залежить від майбутніх реформ в країні.

Серед ключових завдань реформи існуючої системи охорони здоров'я в Україні - запровадження загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування. Таке страхування має стати ефективним та дієвим способом забезпечення витрат пацієнтів на лікування, діагностику, профілактику, реабілітацію у разі хвороби або нещасного випадку. Необхідність цього кроку визнається всіма без винятку зацікавленими сторонами: пересічними громадянами, працівниками сфери охорони здоров'я, страховиками, державою тощо.

Врегулювання інституту медичного страхування стане для України інноваційним кроком, але потребуватиме суттєвих змін та нововведень у чинному законодавстві. Але всі мають своє бачення моделі обов'язкового медичного страхування в Україні.

У світі існують чотири основні моделі фінансування медицини: Беверіджа (Великобританія), Бісмарка (Німеччина), комбінована (Канада) та прямої оплати (США). За моделлю Беверіджа медицину фінансують з прямих податків, громадян лікують повністю безкоштовно, а державні клініки конкурують за пацієнта. Солідарна модель медичного страхування (Бісмарка) побудована на страхових внесках роботодавців та працівників. Комбінована модель поєднує дві попередні: медичні послуги надаються приватними компаніями, однак оплата проходить за рахунок державної програми страхування, яку фінансує кожен громадянин.

Модель прямої оплати використовують у США, де діє обов'язкове страхування через приватні компанії без участі держави.

Орієнтирами для України експерти вважають моделі фінансування медицини, запроваджені в Нідерландах, Ізраїлі та Німеччині. Всі вони мають спільні риси та декілька базових принципів, які мають спрацювати і в Україні: страховий внесок у певній пропорції сплачують спільно громадянин та роботодавець; непрацюючим громадянам оплату страховки компенсує держава; є певна базова (мінімальна) страховка і є можливість оплачувати пакети з більшим покриттям, які покривають навіть придбання ліків.

Страхові компанії, лікарняні каси, фонди, які отримують страхові внески, займаються не лише фінансуванням, а й контролюють якість послуг, стимулюють заходи з профілактики захворювань, допомагають позбутися шкідливих звичок.

Однак, запроваджуючи обов'язкове соціальне медичне страхування в Україні, варто враховувати реальні економічні, соціальні та інші аспекти країни. В той час, коли Україна лише обирає свою модель страхової медицини, інші країни прогресують. Наприклад, Британія: в планах - дистанційне лікування, що дозволить скоротити кількість особистих відвідин лікарень та поліклінік на третину і зекономить мільйони фунтів, що є актуальним сьогодні, під час пандемії. Обов'язковим медичним страхуванням охоплено 1/3 населення цієї країни, в той час як в Україні - трохи більше 8%. [5]

Водночас, Міністерство охорони здоров'я Польщі знайшло інший спосіб покращити рівень надання медичної допомоги у провінціях. Згідно з проектом нових правил лікарської практики, майбутні лікарі будуть зобов'язані відпрацювати якийсь час у місцевих лікарнях, замість того, аби одразу проходити спеціалізацію у великих клініках. Таким чином можна буде розв'язати проблему нестачі медичних кадрів у малих лікарнях та разом з тим дати змогу молодим лікарям здобути фаховий досвід. Все це дозволяє покращити і якість медичної допомоги, і економічну ситуацію в цілому. [5]

Проект закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування» можна віднести до основних законодавчих актів, що створюють основу для розвитку сфери охорони здоров'я в Україні.

Україна знаходиться на стадії впровадження цього проекту. Так, 2021-го року буде відбуватись другий етап реалізації медичної реформи, відповідно до якого більшість медичних закладів будуть фінансуватись за новим принципом – отримувати оплату за конкретні надані послуги. [6]

Без реформи системи фінансування запуск обов'язкового медичного страхування неможливий в принципі. Будь-який страховик, неважливо, державний чи приватний, при розрахунку розміру виплати має спиратись на чітко встановлені тарифи за надання медичних послуг.

Певною мірою страхова модель в Україні вже працює. У ролі страховика виступає Національна служба здоров'я України (НСЗУ), яку фінансує держава за рахунок коштів державного бюджету.

НСЗУ, в свою чергу, сплачує медичним закладам кошти за надані громадянам послуги з гарантованого пакету. Але звісно, це не повноцінна страхова модель. Немає прямого взаємозв'язку між податками та обсягом фінансування медичної системи, немає можливості обирати страховку з більшим покриттям. Немає конкуренції між страховиками, хоча в багатьох країнах саме страхові компанії, лікарняні каси чи фонди, змагаючись за клієнта, слідкують за якістю медичних послуг та запроваджують систему фінансових стимулів для того, щоб громадяни вели здоровий спосіб життя, регулярно проходили медичні огляди тощо. [3]

Існує ряд проблем, що гальмують розвиток вітчизняного медичного страхування:

- некваліфіковані спеціалісти;
- низький рівень оплати праці;
- безвідповідальність страховиків перед страхувальниками тощо.

Однією із найістотніших проблем врегулювання страхових випадків у добровільному медичному страхуванні через понад 20 років існування цього ринку стануть проблеми в кадровій політиці та відсутність належних фахівців на всіх рівнях прийняття рішень щодо урегулювання й оскарження таких рішень.

Це може бути будь-яка відмова страхової компанії у виплаті страхового відшкодування за ДМС. Здається, немає нічого легшого, ніж поєднати такі складові: "медичне", що передбачає наявність у страхової компанії фахівців – лікарів з вищою медичною освітою, які, власне, і вирішують питання, бути чи не бути виплаті; і "страхування", що передбачає наявність широкого правового поля, яке регулює страхові відносини, – юридичні документи, правила страхування, типові договори тощо.

Лікар, встановлюючи необхідність відмовити у виплаті, зіставляє умови договору страхування зі своїми медичними знаннями, якими, в свою чергу, не володіє ніхто з подальшого ланцюга осіб, які будуть уповноважені розглядати скарги на таку відмову. І це є основною проблемою в подальшому розгляді скарг страхувальників на рішення страхових компаній.

Ще більшою проблемою є відсутність коштів на фінансування цієї галузі. Саме тому громадяни мають сумніви щодо реалізації медичної реформи в Україні. Так, в умовах обмеженості фінансових ресурсів, запровадження страхової медицини доцільне лише за умови забезпечення при зростанні відповідних витрат населення достатніх гарантій стосовно належного соціального ефекту щодо якості та доступності медичної допомоги. [7]

Висновки. У проекті закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування» більш чітко мають бути врегульовані принципово важливі для цієї сфери суспільних відносин питання - про порядок взаємодії всіх суб'єктів та учасників системи загальнообов'язкового соціального медичного страхування, а також розміри страхових внесків.

Залишається невирішеним визначення ключового елементу механізму правового забезпечення системи медичного страхування, а саме обсягу медичного забезпечення громадян.

Доречність запровадження загальнообов'язкового медичного страхування має ґрунтуватись на основі аналізу наслідків впровадження зазначених положень, а отже, і стану медичної сфери. [1]

В свою чергу, впровадження загальнообов'язкового медичного страхування сприятиме збільшенню фінансових надходжень у галузь охорони здоров'я в межах існуючого законодавча, покращенню їх використання, забезпеченню якісної медичної допомоги кожному громадянину, а також подальшому розвитку добровільного медичного страхування.

Список використаних джерел:

1. Беззуб І. Запровадження загальнообов'язкового державного медичного страхування в Україні. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2541:uprovadzhennya-zagalnoobov-yazkovogo-derzhavnogo-medichnogo-strakhuvannya-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350
2. Радучкий М. Коли і яким чином в Україні запрацює обов'язкове медичне страхування? URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2020/07/21/241715/>
3. Коваль О. А., Ночвай О. І. Проблеми та перспективи впровадження медичного страхування в Україні // Ефективна економіка, 2014. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2905>
4. Дудар О. Що таке медичне страхування і як воно працює в Україні. URL: <https://dyvys.info/2020/04/14/shho-take-medychne-strakhuvannya-i-yak-vono-pratsyuje-v-ukrayini/>
5. Як покращити медицину? Рецепти з Британії та Польщі. URL: <https://www.google.com/amp/s/www.bbc.com/ukrainian/press-review-46791894.amp>
6. Висновок на проект закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування". URL: <https://ips.ligazakon.net/document/XH3UD1BA?an=26>
7. Загальнообов'язкове державне медичне страхування - бути чи не бути? URL: <https://www.apteka.ua/article/159212>

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН

ДРОНИК К., 1 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. – Рошило В. І.

Стаття присвячена розкриттю теоретичних аспектів міжбюджетних відносин в Україні в умовах децентралізаційної реформи. Окреслена роль та особливості міжбюджетних трансфертів як основного інструменту вирівнювання фінансової спроможності місцевих бюджетів. Обґрунтована концептуальна модель модернізації міжбюджетних відносин в умовах фінансової децентралізації.

The article is devoted to the disclosure of theoretical aspects of intergovernmental relations in Ukraine in the context of decentralization reform. The role and features of intergovernmental transfers as the main tool for equalizing the financial capacity of local budgets are outlined. The conceptual model of modernization of interbudgetary relations in the conditions of financial decentralization is substantiated.

Актуальність даної теми полягає в тому, що реформа адміністративно-територіального устрою потребує розроблення концептуально нового підходу до функціонування системи міжбюджетних відносин в Україні. Практика свідчить, що актуальною є проблема формування ефективної бюджетної політики як ключової умови досягнення реальної фінансової стабільності в країні, забезпечення стійкого економічного зростання необхідних доходів для всіх ланок бюджетної системи. Потребують уточнення цілі, завдання та напрями подальшого реформування міжбюджетних відносин, особливо в частині правового регулювання центральною владою взаємовідносин державного бюджету і місцевих бюджетів, розмежування функцій, відповідальності між центральними та місцевими органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування, розподілу доходів між бюджетами різних рівнів.

Децентралізація, реформа адміністративно-територіального устрою України, а також початок реалізації комплексу секторальних реформ забезпечили формування нових завдань та пріоритетів в системі міжбюджетних відносин – розвиток фінансово спроможних та самодостатніх адміністративно-територіальних формувань на місцевому рівні їх соціально-економічний розвиток.

Метою статті є розроблення практичних рекомендацій щодо модернізації міжбюджетних відносин в умовах фінансової децентралізації в Україні.

Об'єктом дослідження є процес формування міжбюджетних відносин в умовах бюджетної децентралізації.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади організації міжбюджетних відносин та науково-прикладні аспекти їх модернізації в умовах фінансової децентралізації.

Дослідженню і обґрунтуванню основних аспектів розвитку системи міжбюджетних відносин, розвитку концептуальних підходів до формування дохідної бази місцевих бюджетів та організації міжбюджетних трансфертів присвятили свої праці такі вітчизняні економісти: Н. Бикадорова, О. Василик, С. Васильчак, І. Волохова, Ю. Воробійов, М. Гапонюк, Я. Гринчишин, А. Ігудін, М. Карлін, О. Кожемяченко, М. Козоріз, С. Кондратюк, В. Кравченко, А. Крисоватий, П. Круш, І. Луніна, В. Малько, П. Мельник, В. Опарін, К. Павлюк, В. Письменний, Б. Пшик, О. Сунцова, І. Сторонянська, Л. Тарангул, Л. Тичковська, І. Усков, В. Федосов, Л. Фурдичко, І. Чугунов, С. Юрій та інші.

Однак, попри значну кількість наукових публікацій і здобутків вчених у зазначеному напрямі дослідження все ж, недостатня увага приділяється теоретичним положенням та розробці практичних рекомендацій щодо розподілу повноважень між рівнями влади та управління, проблемі одночасного забезпечення органів державної влади та місцевого самоврядування бюджетними ресурсами, у тому числі за допомогою розробки оптимальної моделі фінансового вирівнювання.

Фінансове вирівнювання покликане мінімізувати територіальні диспропорції розвитку, що виникають внаслідок нерівномірності формування дохідної бази місцевих бюджетів адміністративно-територіальних одиниць, вирішувати проблему невідповідності обсягів власних доходів бюджетів видатковим повноваженням місцевої влади. В умовах проведення реформи децентралізації влади, адміністративно-територіальної реформи система фінансового вирівнювання в Україні зазнала суттєвих змін, які відбувалися в напрямку переходу від вирівнювання "за видатками" бюджетів до вирівнювання "за доходами". Однак впровадження нової системи вирівнювання хоча й сприяє зацікавленості органів місцевої влади у нарощуванні дохідної бази бюджетів, проте впирається в проблеми, пов'язані з відповідністю перерозподілу ресурсів і повноважень між органами державної, регіональної та місцевої влади, стабільністю і послідовністю законодавчих нововведень, обґрунтованістю рівня та порядку розрахунку індексу податкоспроможності, що використовується при горизонтальному фінансовому вирівнюванні.

Дослідження особливостей та інструментів фінансового вирівнювання в умовах проведення реформ дало змогу з'ясувати низку проблем, що не лише не сприяють скороченню вертикальних і горизонтальних дисбалансів бюджетів, а й посилюють їх та слугують джерелом регіональних суперечностей:

1. Бюджетна децентралізація характеризується перерозподілом фінансових ресурсів і повноважень між центральними, регіональними, місцевими органами влади на користь останніх. Важливо, щоб цей процес не супроводжувався поглибленням вертикальних фіскальних дисбалансів – невідповідністю між обсягами фінансових ресурсів того чи іншого рівня влади та обсягами завдань і обов'язків, які на них покладаються.

Непоодинокими випадками в процесі реформування в Україні стало перекладання повноважень у фінансуванні видатків місцевих бюджетів без відповідного фінансового забезпечення. Зокрема, на рівень бюджетів міст обласного значення були покладені повноваження фінансування професійно-технічної освіти без відповідного фінансового забезпечення, що поставило під загрозу функціонування закладів цієї сфери (міста обласного значення, що не є обласними центрами, були фінансово неспроможними у виконанні цих повноважень). Вирішити проблему вдалося лише згодом з використанням стабілізаційної дотації з державного бюджету.

2. Важливим принципом розмежування дохідних повноважень є стабільність дохідних надходжень місцевих бюджетів та обґрунтованість їх змін. На жаль, в процесі реформування відбувається порушення стабільності надходжень доходів місцевих бюджетів різних рівнів через часті законодавчі зміни: щороку процес розробки Державного бюджету України супроводжується внесенням змін до нормативних актів, що регулюють умови розподілу бюджетного ресурсу між рівнями влади, зокрема: змінено порядок зарахування екологічного податку до місцевих бюджетів (з 55% до 30% зменшено його зарахування до спеціального фонду обласних бюджетів); починаючи з 2019 року, було відмінено перерахування до обласних бюджетів 50% понадпланових надходжень

митних платежів та низка інших. Такі зміни, хоч і є неминучими в процесі реформування, однак вони демотивують органи місцевого самоврядування до ефективного формування власних фінансових ресурсів та ускладнюють процеси перспективного планування бюджетів.

Стабільність і послідовність рішень у формуванні доходних надходжень місцевих бюджетів порушується і в частині отримання міжбюджетних трансфертів. З переходом до середньострокового планування бюджетів і програмно-цільових методів формування бюджету органам місцевої влади важливо мати чітке розуміння стосовно обсягів міжбюджетних трансфертів у майбутньому періоді та порядку їх розподілу.

3. В процесі реформувань відбулось зниження рівня самостійності органів місцевого самоврядування у прийнятті рішень щодо напрямів використання отриманих з державного бюджету трансфертів. Попри те, що у структурі доходів місцевих бюджетів частка міжбюджетних трансфертів у 2019 році зменшилась, частка дотацій у офіційних трансфертах місцевим бюджетам (в яких відсутні ознаки цільового спрямування й органи місцевого самоврядування наділені правом приймати рішення про напрями використання цих ресурсів) у 2016 році становила 49,3%, а у 2019 р. – 9%. Основна частка трансфертів тепер надходить у вигляді субвенцій близько 90% у 2019 році (половина з яких – субвенції соціального захисту, у виконанні яких місцеві органи влади виконують агентські функції). Отже, з одного боку, через невміле планування й управління фінансовими ресурсами, дотації вичерпали себе як важливий інструмент фінансового вирівнювання, а з іншого – цільові субвенції обмежують самостійність місцевих органів влади у розпорядженні фінансовими ресурсами [1].

Перехід на прямі міжбюджетні відносини ОТГ та залучення їх до процесу горизонтального вирівнювання бюджетів при теперішньому рівні їх податкоспроможності потребує збільшення фінансового ресурсу, спрямованого на базову дотацію місцевим бюджетам. Зазначене свідчить, по-перше, про необхідність перегляду низки рішень про створення територіальних громад на предмет їх фінансової спроможності, ефективності роботи органів місцевого самоврядування та доцільності подальшого існування у такому вигляді; по-друге, про те, що об'єднані громади не акцентують увагу на підвищенні рівня економічної активності, а радше змагаються за бюджетний ресурс, який найчастіше спрямовують на розвиток соціальної інфраструктури.

4. Під час реформування, як і в попередній період, відбувається неодноразове порушення принципу чіткого розмежування видаткових повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Варто наголосити, що законодавство України не містить чіткого розмежування функціональних і відповідних видаткових повноважень між органами державної влади й органами місцевого самоврядування. В Законі "Про місцеве самоврядування в Україні" визначено перелік власних і делегованих повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад за галузями бюджетної сфери, який не є чітким і взаємовиключним, що створює підстави для розмиття сфер фінансової відповідальності між органами місцевого самоврядування й органами виконавчої влади. Крім того, якщо до реформи в Бюджетному кодексі видатки поділялися на ті, що враховуються (делеговані) та не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів (власні), то після реформи – Бюджетний кодекс не розмежовує видатки на виконання власних повноважень органів місцевого самоврядування і делегованих їм державою.

Отже, провівши моніторинг системи фінансового вирівнювання самодостатності територіальних громад доцільно:

- проводити децентралізацію у розрізі політики розвитку, а не домінування дотування та субсидіювання, шляхом популяризації теорії «згуртованості», за якої відбувається забезпечення балансу загальнодержавних інтересів з інтересами місцевого самоврядування та громади, так звана кооперація інтересів;

- поряд із демократично/політичною мотивацією децентралізації, підвищувати рівень фіскальної та економічної мотивації, яка відображає активність усіх стейкхолдерів територіальної громади у її активному та збалансованому розвитку, за максимально ефективного формування та використання фінансового потенціалу;

– формування нових демократичних засад управління, децентралізація влади з метою досягнення максимального забезпечення самостійного функціонування кожного регіону, створення більш ефективних і прозорих політичних інститутів, а також посилення інституту громадянського суспільства;

– створення сприятливого інвестиційного простору на території адміністративно-територіальних громад та активізація розробки органами місцевого самоврядування інвестиційних проектів з метою залучення грантових коштів з різних міжнародних фондів.

Список використаних джерел:

1. Місцеве самоврядування в Україні 2019 рік / Гарник О.В. та ін.; за заг. ред. О. В. Слобожана. Київ: Асоціація міст України, 2020. 69 с. URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/stan2018print_0.pdf (дата звернення: 29.05.2021).

2. Як виконувалися місцеві бюджети у 2020 році - експертний аналіз. Децентралізація дає можливості. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13249>

ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

КУРИЛЮК М., 1 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. – Рошило В. І.

Стаття присвячена дослідженню теоретичних засад та обґрунтуванню практичних рекомендацій щодо вдосконалення формування місцевих бюджетів України в умовах фіскальної децентралізації. Розкрито теоретичні основи функціонування місцевих бюджетів, їх сутнісні характеристики, функції, принципи, та вплив на соціально-економічний розвиток регіонів та адміністративно-територіальних одиниць базового рівня. Розроблено концептуальні засади розвитку місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації, які спрямовані на забезпечення економічного зростання.

The article is devoted research of theoretical principles and ground of practical recommendation in relation to perfection of forming of local budgets of Ukraine in the conditions of fiscal decentralization. Theoretical bases of functioning of local budgets are exposed, them essence descriptions, functions, principles, and influence, on socio-economic development of regions and administrative-territorial units of base level. Conceptual principles of development of local budgets in the conditions of financial decentralization, which are directed on providing of the economy growing, are developed.

Актуальність даної теми обумовлена тим, що реформування місцевого самоврядування й територіальної організації влади є наріжним каменем функціонування держави, яка прагне зміцнити регіони, посилити їх реальний вплив на економічні процеси, зменшити нерівність у суспільстві й забезпечити зростання рівня добробуту населення. На сьогодні децентралізація бюджетної системи України виходить на перший план, адже фіскальна децентралізація є однією з фундаментальних умов незалежності та життєздатності органів місцевого самоврядування. Вона передбачає децентралізацію процесів ухвалення рішень і збільшує можливості участі місцевої влади у місцевому розвитку.

З одного боку, процеси децентралізації дали змогу формувати більші обсяги власних фінансових ресурсів, залучати грантові кошти під реалізацію соціально-економічних проектів із державних і зарубіжних фондів. Однак, з іншого боку, очевидними залишаються дисбаланс у розвитку окремих адміністративно-територіальних одиниць та нерівність у їх фінансовому забезпеченні. Це істотно знижує позитивні ефекти децентралізації, а в майбутньому здатне створити реальні загрози для уповільнення соціально-економічного розвитку держави загалом. Виходячи з цього, актуалізується подальший пошук підходів до реформування місцевого самоврядування, які сприяли б оптимізації рівня фінансової незалежності місцевого самоврядування, який не спричиняє

поглиблення диспропорцій територіального розвитку, а сприяє ефективному використанню їх фінансового потенціалу.

Метою статті є дослідження теоретико-методологічних засад функціонування та обґрунтування практичних рекомендацій щодо розвитку місцевих бюджетів у контексті фінансової децентралізації в Україні.

Об'єктом дослідження є процес формування та виконання місцевих бюджетів України.

Предметом дослідження - відносини, що виникають у процесі формування місцевих бюджетів в умовах фіскальної децентралізації в Україні.

Фундаментальні основи дослідження причинно-наслідкових зв'язків між децентралізацією і збалансованим розвитком адміністративно-територіальних одиниць у регіональному розрізі знайшли відображення у працях зарубіжних і вітчизняних представників економічної науки, серед яких: Р. Гаті, К. Кайзер, У. Оутс, П. Самуельсон, Ч. Тібу, В. Танци, Р. Фісман, Е. Захарченко, Т. Гречко, М. Гапонюк, А. Ковальов, К. Линьов, С. Романюк, Л. Руденко, А. Ткачук.

Теоретичні та практичні аспекти формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації влади досліджували українські вчені, такі як: Є. Балацький, О. Близнюк, А. Буряченко, О. Василик, І. Волохова, Т. Гринько, Н. Губерська, Я. Казюк, О. Кириленко, І. Луніна, О. Матвєєва, О. Музика, К. Павлюк, Ю. Пасічник, С. Осипенко, Т. Рева, О. Романенко, Д. Серебрянська, І. Сазонець, О. Сунцова, Р. Усенко та ін.

Відаючи належне вагомому науковий доробку вітчизняних і зарубіжних науковців, проблема формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації залишається остаточно вирішеною. Наразі, це стосується проблеми розмежування доходів між окремими рівнями бюджетної системи, що повинна забезпечити належну фінансову базу органів місцевого самоврядування та засад бюджетного регулювання. Важливими завданнями постають питання прагматичної оцінки фінансової спроможності адміністративно-територіальних одиниць, розкриття шляхів її нарощування та управління з позиції мінімізації диспропорцій у розвитку регіонів.

На основі проведеного дослідження можна виокремити ключові проблеми фінансового забезпечення діяльності місцевого самоврядування в Україні, вирішення яких потребує реструктуризації розподілу фінансових ресурсів між бюджетами держави та органами місцевого самоврядування.

По-перше, нестача фінансування поточних видатків місцевих бюджетів, зокрема, через обов'язкове утримання бюджетних установ соціально-культурної сфери та інших делегованих повноважень. Органи місцевого самоврядування виконують здебільшого делеговані повноваження, а саме – фінансування закладів та заходів освіти (31% від суми сукупних видатків місцевих бюджетів), заходи з соціального захисту та забезпечення (26% сукупних видатків), охорони здоров'я (22%). Окрім того, відсутність стимулів до збільшення доходів місцевих бюджетів провокує так званий ефект заміщення у процесі міжбюджетних відносин, що призводить до низької зацікавленості територіальних органів влади до нарощування фінансового потенціалу адміністративно-територіальних одиниць.

По-друге, обов'язкова пріоритетність фінансування поточних потреб територіальних громад над потребами розвитку. Ухвалені державою рішення, що передбачають здійснення поточних витрат, примусово фінансуються органами місцевого самоврядування у першу чергу, тоді як проекти розвитку та потенційного зростання можуть бути скорочені у зв'язку із нестачею фінансових ресурсів.

По-третє, суттєва диференціація між регіонами у необхідності забезпечення потрібних обсягів бюджетних доходів, отримання міжбюджетних трансфертів, податкової автономії. Наявність фіскальних диспропорцій, зокрема, показників податкової автономії регіонів, призводить до зростання суттєвих відмінностей у економічному розвитку різних територіальних громад та регіонів.

В 2020 році до загального та спеціального фондів місцевих бюджетів надійшло доходів (без трансфертів) у сумі 3 млрд. 964,4 млн. грн., що на 38,1млн грн. або на 1% більше, ніж торік. До загального фонду надійшло 3 млрд. 632,8 млн. грн., що становить 97% та на 113,4 млн. грн. менше

плану, затвердженого місцевими радами з урахуванням змін та на 189,8 млн. грн. (5,5%) більше 2019 року [2].

Із 193 місцевих бюджетів області забезпечено виконання планових показників по доходах загального фонду по 143 або 74% від загальної кількості.

Порівняно з минулорічними надходження до загального фонду збільшились по обласному бюджету, бюджетах м.Чернівців, усіх районів (крім Кіцманського) та об'єднаних територіальних громадах (крім Заставнівської міської, Кострижівської та Неполоковецької селищних).

Вищий середнього по області приріст доходів по обласному, 7 бюджетах районів та 25 ОТГ.

Основну питому вагу в надходженнях доходів до загального фонду місцевих бюджетів області, як і в усі роки, займає податок на доходи фізичних осіб – 62%. Серед основних видів платежів єдиний податок становить 13% , плата за землю – 10%, акцизний податок – 7%, плата за надання адміністративних послуг – 2% надходжень загального фонду [2].

До спеціального фонду місцевих бюджетів надійшло доходів у сумі 331,6 млн. грн., що на 151,7 млн. грн. або на 31,4% менше, ніж торік. З них до бюджету розвитку надійшло 115,2 млн. грн. або 76% від загальної суми надходжень до спеціального фонду, що на 41,6 млн. грн. (+56,4%) більше, ніж за 2019 рік.

Починаючи з 2018 року, всі місцеві бюджети, які мають прямі взаємовідносини з державним бюджетом перейшли на середньострокове планування на програмно-цільовій основі (відповідно до розпорядження МФУ від 19.09.2016 року за № 31-05110-14-8). Водночас, проведені результати досліджень переконливо засвідчили відсутність усталених, науково обґрунтованих критеріїв та показників оцінювання бюджетних програм. Необхідно визнати, що на даний час ключовою проблемою оцінювання ефективності виконання бюджетних програм, а отже і реалізації бюджетної політики, є вибір та застосування реалістичних показників вимірювання результативності.

Вітчизняна практика застосування показників виконання бюджетних програм не переконує у відповідності останніх вимогам бюджетування, орієнтованого на результат, в силу того, що їх змістовна наповненість не відповідає їх сутності, а надмірна кількість показників ускладнює процеси об'єктивного оцінювання бюджетних програм, а тому такий інструментарій оцінювання потребує удосконалення. Вважаємо, що для того, щоб середньострокове планування стало вектором розвитку бюджетної політики необхідно на рівні МФУ удосконалити інструментарій оцінювання бюджетних програм на рівні головних розпорядників з урахуванням наступних вимог :

- чітка відповідність мети програми пріоритетам розвитку певної галузі;
- об'єктивність показників в будь якому часовому інтервалі;
- достовірність та легітимність показників, що дозволить використовувати їх при складанні звітності; можливість оцінювання ступеня досягнення кінцевої мети;
- здатність відображати причинно-наслідкові зв'язки між потраченими бюджетними коштами і отриманими вигодами;
- аналіз виконання бюджетних програм здійснювати у форматі план/факт на предмет досягнення результативних показників, відповідність отриманих результатів інтересам замовників.

Враховуючи проблематику впровадження децентралізації на рівень місцевих бюджетів доцільним є пошук додаткових джерел наповнення місцевих бюджетів, а також використання низки альтернативних можливостей (розміщення тимчасово вільних коштів на депозитах, придбання цінних паперів, отримання позик, надання позик, муніципальні облігаційні позики). Саме фінансова децентралізація надає органам місцевого самоврядування можливість здійснювати самостійний пошук додаткових фінансових ресурсів. Для пошуку додаткових ресурсів існують передумови, наприклад використання землі та її оренди, які унеможливають цей процес, а саме: відсутність просторової візуалізації, відсутність інформації про власників земельних ділянок, відсутність системи адміністрування платежів, відсутність чіткого порядку взаємодії з Державною фіскальною службою тощо. Для цього необхідно: налагодити процес створення цифрових карт, повинен бути облік кожної ділянки, необхідно сформувати реєстр власників та користувачів земельними ділянками, провести звірку з реєстром платників земельного податку.

Механізм реалізації децентралізації на місцевому рівні потребує вдосконалення в контексті таких напрямків:

- проводити децентралізацію у розрізі політики розвитку, а не домінування дотування та субсидювання, шляхом популяризації теорії «згуртованості», за якої відбувається забезпечення балансу загальнодержавних інтересів з інтересами місцевого самоврядування та громади, так звана кооперація інтересів;

- поряд із демократично/політичною мотивацією децентралізації, підвищувати рівень фіскальної та економічної мотивації, яка відображає активність усіх стейкхолдерів територіальної громади у її активному та збалансованому розвитку, за максимально ефективного формування та використання фінансового потенціалу;

- формування нових демократичних засад управління, децентралізація влади з метою досягнення максимального забезпечення самостійного функціонування кожного регіону, створення більш ефективних і прозорих політичних інститутів, а також посилення інституту громадянського суспільства; створення сприятливого інвестиційного простору на території адміністративно-територіальних громад та активізація розробки органами місцевого самоврядування інвестиційних проектів з метою залучення грантових коштів з різних міжнародних фондів.

Список використаних джерел:

1. Вензель В., Герасимчук І., Онищук І. Як виконувалися місцеві бюджети у 2020 році - експертний аналіз. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13249> (дата звернення: 20.04.2021).

2. Звітність про виконання місцевих бюджетів Чернівецької області за 2018-2020 роки. URL: <https://bukoda.gov.ua/page/group/1619> (дата звернення: 26.05.2020).

3. Міське самоврядування в Україні 2019 рік / Гарник О.В. та ін.; за заг. ред. О. В. Слободжана. Київ: Асоціація міст України, 2019. 85 с. URL: <http://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/stan2019pravl.pdf> (дата звернення: 29.05.2020).

БЮДЖЕТИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

РАВЛЮК О., 1 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. – Рошило В. І.

Стаття присвячена розгляду особливостей законодавчо-нормативної бази, що регламентує процес формування спроможних територіальних громад. Визначено проблематику фінансового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування. Проведено оцінку рівня фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад Чернівецької області за 2020 рік і окреслено потенціал формування нової системи управління та розвитку на місцевому рівні. Запропоновано шляхи удосконалення територіальної організації влади на засадах децентралізації та побудови фінансово самодостатніх територіальних громад.

The article is devoted to the consideration of the peculiarities of the legislative and normative base, which regulates the process of formation of capable territorial communities. The issue of financial support for the activities of local governments has been identified. An assessment of the level of financial capacity of the united territorial communities of Chernivtsi region for 2020 and outlines the potential for the formation of a new system of governance and development at the local level. Ways to improve the territorial organization of power on the basis of decentralization and building financially self-sufficient territorial communities are proposed.

Актуальність даної теми полягає в тому, функціонування місцевого самоврядування не спрямовано на реалізацію його головного призначення – створення та підтримку життєвого середовища, надання мешканцям територіальних громад якісних і доступних публічних послуг на основі сталого розвитку дієздатної громади. Формування спроможної територіальної громади це створення належних умов для органів місцевого самоврядування самостійно, за рахунок власних

ресурсів, вирішувати питання місцевого значення шляхом наділення територіальних громад більшими ресурсами та мобілізації внутрішніх резервів. Створення об'єднаних територіальних громад передбачає подолання багатьох проблемних аспектів, а саме: залежність територій від центру; інфраструктурна та фінансова слабкість громад; деградація сільської місцевості; високий рівень дотаційності громад; низький рівень інвестиційної привабливості територій тощо. Трансформаційні зміни місцевих фінансів в умовах децентралізації вимагають утворення спроможних територіальних громад, що можливе за умови їх укрупнення та підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування щодо наповнення свої бюджетів.

Метою статті є дослідження проблемних питань функціонування бюджетів об'єднаних територіальних громад та обґрунтування напрямків диверсифікації джерел фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування.

Об'єктом дослідження є механізм фінансового забезпечення місцевих органів влади в умовах бюджетної децентралізації.

Предметом дослідження є економічні відносини, які виникають між бюджетами різних рівнів.

Стратегічний вектор фінансової децентралізації в контексті посилення фінансової самодостатності територіальних громад досліджували такі відомі вчені економісти: З. Варналій, Г. Возняк, Б. Данилишин, В. Дем'янишин, М. Гапонюк, О. Зарубіна, Я. Казюк, С. Каламбет, М. Крупка І. Луніна, П. Мельник, В. Письменний, Л. Тарангул, Л. Тулуш, І. Чугунов та інші. Питання розробки якісних механізмів фінансування місцевого самоврядування розглядалися в наукових напрацюваннях таких провідних вчених: В. Андрущенко, В. Базилевича, С. Буковинського, О. Кириленко, М. Козоріз, О. Ковалюка, В. Кравченка, М. Кульчицького, Ю. Пасічника, О. Підйомного, І. Сторонянської, С. Шульца, С. Юрія та ін. Тематиці ресурсного забезпечення розвитку територіальної громади присвячені праці іноземних науковців Ш. Бланкарта, Б. Болдирєва, Дж. Б'юкенена, А. Вагнера, В. Васильєва, І. Видріна, Л. Дробозіної, М. Краснова, В. Фадєєва, Дж. Штігліца та ін.

В Чернівецькій області станом на 1.01.2020 року створено 35 об'єднаних територіальних громад, до складу яких увійшли 127 територіальних громад (46,2% від загальної кількості) та 190 населених пунктів області (45,5% від загальної кількості). На території 35 об'єднаних територіальних громад проживає 349 110 осіб (37% від загальної чисельності населення області). Площа об'єднаних територіальних громад складає 3752,8 км² (47% від загальної площі області). 33 об'єднаних територіальних громад перебувають на прямих міжбюджетних відносинах з Державним бюджетом України, отримали повноваження і ресурси, як у міст обласного значення та державну фінансову підтримку у вигляді субвенції на інфраструктур.

За показником динаміки надходжень місцевих податків та зборів об'єднані територіальні громади Чернівецької області демонструють позитивні результати, саме цей показник найбільш реально висвітлює роботу громади в напрямку покращення своєї фінансової спроможності. У 2020 році частка місцевих податків і зборів у доходах загального фонду бюджетів об'єднаних територіальних громад Чернівецької області складає від 20% до 40%. Найвища частка (понад 40%) місцевих податків і зборів у доходній частині 7 бюджетів об'єднаних територіальних громад, а саме ОТГ с. Вікно 57,6%, ОТГ с. Великий Кучерів – 52,4%, ОТГ смт. С. Кострижівка - 49,6%; від 20%-40% - у 24 громадах і найменша питома вага місцевих податків і зборів (до 20%) у доходах загального фонду бюджетів 2 громад – Герцаївської та Тереблеченської 15,8% і 13,2% відповідно.

Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності бюджетів об'єднаних територіальних громад здійснюється за надходженням податку на доходи фізичних осіб. Для розрахунку базової (реверсної) дотації, визначається індекс податкоспроможності, який є коефіцієнтом, який відображає обсяг надходжень відповідного податку на 1 жителя до середнього значення по Україні. По 15 об'єднаних територіальних громад Чернівецької області розмір ПДФО в розрахунку на одну особу менше 30% від загального показника по Україні (значення індексу податкоспроможності до 0,3). Найнижче значення індексу податкоспроможності у ОТГ с. Рукшин (17,2%), ОТГ с. Чудей 17,4%, ОТГ с. Великий Кучурів (18,1%). В 17 об'єднаних територіальних громадах показник

податкоспроможності більше 30%, але менше 90%. В Новодністровській ОТГ розмір ПДФО на 1 особу на 3,6% більше від загального показника по Україні.

У 2020 році серед ОТГ області 32 громади отримували з Державного бюджету України базову дотацію, 1 громада перераховувала реверсну дотацію. Найвищий рівень дотаційності у Чудейській громаді, у якій обсяг базової дотації у загальній сумі доходів становить 55,9%, Красноільській громаді 51,9% та Рукшинській громаді 50,4%. Єдиною реверсною ОТГ є Новодністровська громада. Низьку дотаційність мають Хотинська (4,2%), Заставнівська (1,9%), Глибоцька (4,9%) та Сокирянська ОТГ (10,5%).

За 2020 рік до бюджетів об'єднаних територіальних громад області надійшло 2,5 млрд. грн., в тому числі власні надходження склали 33,7%, або 844,5 млн. грн., частка офіційних трансфертів становить 66,3% або 1664,5 млн. грн.. Із збільшенням надходжень об'єднаних територіальних громад проти минулорічних на 1431,1 млн. грн., збільшились на 18,7% і доходи в розрахунку на одні особу (3 2332 грн. за 2018 рік, до 2767 грн. – за 2019 рік).

Найкращий показник доходів у розрахунку на одну особу по таких територіальних громадах Новодністровській міській – 5094 грн., Хотинській міській – 4577 грн., Глибоцькій селищній – 4549 грн. громадах; найвищий – по Чудейській сільській – 1082 грн., Красноільській селищній – 1147 грн., Рукшинській сільській -1351 грн. ОТГ.

З проведенням в Україні адміністративно-територіальної реформи та децентралізації влади змінилася система міжбюджетних відносин та бюджетного вирівнювання зокрема. Для зміцнення фінансової бази місцевих бюджетів вектор регулювання було зміщено від вирівнювання «за видатками» до вирівнювання «за доходами».

Просторовий розвиток територіальних громад є головною метою в межах реалізації реформи децентралізації, яка спрямована на забезпечення високого рівня життя населення та конкурентоспроможності національної економіки в умовах кризи та пандемії. Низькі темпи розвитку об'єднаних територіальних громад свідчать про наявність проблем у достатньому ресурсному забезпеченні громад, ефективному розподілі повноважень і відповідальності між рівнями влади, в обґрунтованості критеріїв об'єднання територіальних громад, відсутності достатньої кваліфікації менеджменту для розробки дієвих стратегій розвитку, ефективних програм, проектів розвитку об'єднаних територіальних громад та про їх значну фінансову залежність від державної підтримки.

Серед основних проблем розвитку, що спіткали українські об'єднані територіальні громади в умовах децентралізації влади в період пандемії коронавірусу і з момент їх формування, слід виділити такі:

- втрати бюджетів громад через зниження податкових надходжень;
- скорочення підприємництва через збитки внаслідок карантину; □
- зростання кількості зареєстрованих безробітних через зупинку малого та середнього бізнесу в ОТГ та регіонах країни і, як наслідок, прогностичний відтік українців за кордон у пошуках робочих місць; скорочення вакансій через наслідки коронавірусу;
- низький рівень якості життя населення в громадах; домінування локальних інтересів над загальнодержавними, що в умовах кризи здатне ускладнювати реалізацію державою такої функції, як стабілізація;
- неспроможність органів місцевого самоврядування забезпечити умови для розвитку об'єднаних територіальних громад на засадах самодостатності;
- значна подрібненість адміністративних одиниць місцевого рівня, що формує незначні за чисельністю громади з відсутністю явного центру, що стає загрозою при забезпеченні гідного рівня життя в період карантину та пандемії;
- наявність диспропорцій за чисельністю, територією і кількістю громад; низький рівень фінансової спроможності ОТГ;
- низька ініціативність органів місцевого самоврядування на місцях [3, с.209].

Проблеми поглиблюються ще й тим, що потреба у закінченні реформи децентралізації влади спричиняють конфлікти при вирішенні питань приєднання територій до тієї або іншої територіальної

громади. При цьому також виникають проблеми, пов'язані з повільним об'єднанням територіальних громад, що спричинило рішення Уряду до самостійного формування перспективних планів формування територій громад без їх волевиявлення. Проблема має дві сторони: з одного боку, населення та керівництво територій не дійшли згоди, до якої саме територіальній громаді вони бажають приєднатися, це і є причиною досі несформованої значної кількості об'єднаних територіальних громад. З іншого, перспективні плани формування об'єднаних територіальних громад часто складаються централізовано, іноді, як показала практика, без урахування волевиявлення мешканців громади та всіх зацікавлених осіб на основі позиції експертів.

Таким чином, для забезпечення розвитку об'єднаних територіальних громад на засадах самодостатності на макрорівні необхідним є:

- узгодження та прийняття необхідних законодавчих і нормативно-правових актів для розвитку територіальних громад; □

- розмежування повноважень і відповідальності між рівнями влади; вирішення питань управління ресурсами територіальних громад (земельними, водними, лісовими і т. д.). Окрім людських і фінансових ресурсів, для досягнення сталого розвитку територіальні громади мають бути забезпечені матеріальними, земельними, водними та іншими ресурсами для реалізації діяльності з саморозвитку. Проблемою є законодавча неврегульованість питань земельних відносин і управління комунальним майном, відсутність механізмів їх реалізації;

- закріплення фінансових ресурсів відповідно до повноважень. Проблеми низького рівня фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад мають бути вирішені за рахунок перерозподілу всіх необхідних повноважень і відповідальності в межах децентралізації; передачі ресурсів на території громади у їх власність;

- формування міцних податкових баз для самофінансування розвитку об'єднаних територіальних громад; удосконалення податково-бюджетних відносин між рівнями влади.

Список використаних джерел:

1. Іванов Ю. Б., Іванова О. Ю. Коронавірус проти децентралізації: ризики та виклики розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах пандемії. *Проблеми економіки*. 2020. №2. С. 209–215.
2. Звіти про виконання бюджетів об'єднаних територіальних громад Чернівецької області за 2019-2020 роки.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

СЕРЕДЮК В., 3 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. – Каспрук А. Ю.

У статті розглянуто особливості організації фінансів підприємств комунального господарства. Досліджено фінанси підприємств як складову частину фінансових відносин.

The article considers the peculiarities of the organization of finances of public utilities. The finances of enterprises as an integral part of financial relations are studied.

Актуальність. Житлово-комунальне господарство України на сьогодні є тією галуззю, в якій ринкові перетворення якщо і відбуваються, то як реакція на зміну системи управління в державі. На споживача ринкова адаптація постачальників до теперішнього часу відбивається у вигляді перманентного зростання тарифів і зниження якості житлово-комунальних послуг.

Найбільш значною проблемою в житлово-комунальному господарстві є нестача фінансових ресурсів, у зв'язку з чим неможливо провести модернізацію основних фондів, здійснювати ефективну інноваційну діяльність. У таких умовах удосконалення процесів фінансового управління в

сфері ЖКГ, що дозволяє більш ефективно використовувати наявні фінансові ресурси і займатися пошуком їх альтернативних джерел, є актуальним напрямком дослідження.

Метою статті є теоретичне дослідження організації фінансів підприємств комунальної сфери. З поставленої мети випливають наступні завдання: дати визначення поняттю «комунальне підприємство»; розглянути особливості організації фінансів підприємств комунального господарства.

Проблематиці особливостей організації фінансів підприємств комунального господарства присвячено праці М. Д. Бедринець, Л. П. Довгань, С. В. Архипенко та інших.

На думку В. В. Тітяєва, житлово-комунальне господарство являє собою складну і багатогалузеву інженерну систему підприємств міського господарства, які здійснюють свою діяльність в рамках населених пунктів. Житлово-комунальне господарство включає в себе підприємства житлового господарства (житлово-експлуатаційні об'єднання, ділянки, домоуправління, житлово-будівельні кооперативи, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків, ремонтно-будівельні організації по ремонту житлових будинків), санітарно-технічні та санітарно-гігієнічні підприємства, неенергетичні підприємства (електричні станції та міські електричні мережі, газове господарство, теплові мережі і квартальні котельні), міський транспорт (метрополітен, автобус, трамвай, тролейбус, таксі та ін.), зовнішній міський благоустрій (дорожнє господарство, санітарна очистка вулиць, озеленення, вуличне освітлення) [4, с. 7].

На думку Е. А. Карлової, житлово-комунальне господарство - це частина міського господарства, до якого відносяться: житлове господарство; комунальне господарство; міський транспорт; підприємства і організації побутового обслуговування населення, зв'язку, торгівлі та громадського харчування; служби будівництва; організації охорони здоров'я населення, установи культури, освіти, соціального забезпечення. За характером послуг, що надаються, Е.А. Карлова виділяє три групи комунальних підприємств: санітарно-технічні, енергетичні та транспортні. [3, с.10]

О. В. Димченко також розглядає житлово-комунальне господарство як складову частину міського господарства, але при цьому відмічає, що це особлива частина, до якої, як мінімум, прийнятний епітет «специфічна». Вона зазначає, що дослідники виділяють від 15 до 23 підгалузей даного виду економічної діяльності. [2, с.8]

На нашу думку, комунальне підприємство слід розуміти як юридичну особу, яка заснована на власності відповідної громади. Комунальним підприємством в Україні є самостійний господарюючий статутний суб'єкт, що може здійснювати виробничу, науково-дослідну та комерційну діяльність із метою одержання відповідного прибутку (доходу).

В умовах переходу до ринкової економіки поняття «фінансовий стан» модернізується за рахунок того, що деякі показники набувають більшого значення. В цей час як вітчизняними, так і зарубіжними вченими розроблено велику кількість методик і систем фінансових показників, що дозволяють оцінити фінансовий стан підприємств. Крім того, відбувся поділ функцій управління фінансами на рівні держави і підприємств в рамках їх комерційної діяльності. За державою залишилося фінансування соціальної сфери, а комерційні організації стали функціонувати на основі самофінансування, тобто можливості розвитку підприємства залежать від дій управлінського персоналу, а не від фінансування держави.

ЖКГ можна розглядати як систему взаємодіючих структурних елементів різного рівня - від регіонального до локального. Воно являє собою систему різнорівневих і взаємодіючих між собою таких елементів: ЖКГ держави (республіки), житлово-комунального господарства адміністративних районів, ЖКГ міст, сіл, населених пунктів міського типу. Свою діяльність ЖКГ здійснює в рамках населених пунктів. При цьому підприємства житлово-комунального господарства являють собою єдиний взаємофункціонуючий комплекс інфраструктури міста.

Аналіз теорії і практики проблем ЖКГ показав, що на сучасному етапі відсутня однозначність в розумінні житлово-комунального господарства міста в зв'язку з питаннями трансформації форм власності. Частина вчених розглядає господарство як сукупність підприємств, що належать тільки до комунальної власності. Інші вчені відносять до житлово-комунального господарства всю сукупність підприємств різних форм власності, які розміщені на певній території і надають житлово-комунальні

послуги. Оскільки повноваження органів місцевого самоврядування поширюються на всі господарюючі на його території суб'єкти, вважаємо, що саме з цим підходом можна погодитися.

Як зазначено в програмних документах реформування і розвитку житлово-комунального господарства: «нестача власних і бюджетних фінансових ресурсів, їх неефективне розміщення, відсутність дієвого механізму залучення позабюджетних коштів не сприяють вирішенню завдань технічного переоснащення житлово-комунальних підприємств та розвитку комунальної інфраструктури. Не налагоджено ефективне співробітництво з приватними інвесторами, міжнародними фінансовими установами та донорськими організаціями, не створений сприятливий інвестиційний клімат». [1, с.24]

Мотивація інвестиційної активності споживачів забезпечується гарантією підвищення якості послуг до рівня сучасних стандартів за рахунок впровадження інноваційних проектів, а також гарантією повернення вкладених коштів і економічної вигоди у вигляді дивідендів на вкладений капітал.

Фінанси підприємств комунальної форми власності є самостійною економічною категорією, яка віддзеркалює економічні відносини, пов'язані з розподілом і перерозподілом валового внутрішнього продукту шляхом формування та використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів на місцевому рівні з метою найбільш повного задоволення житлово-комунальних потреб населення.

Фінансові ресурси комунальних підприємств на стадії реалізації інвестиційного проекту формуються за рахунок двох джерел. Перше джерело – оплата споживачів за спожиті комунальні послуги. Другий – сума, яка інвестується споживачами в розвиток підприємства ЖКГ з метою поновлення якості послуг. Споживачі комунальних послуг, в свою чергу, в результаті реалізації інвестиційного проекту отримують можливість збільшення суми збереження за рахунок дивідендів, а також впливу на параметри якості послуг.

Однією з головних проблем житлово-комунального господарства України в даний час є нестача у підприємств галузі оборотних коштів, що є основою для забезпечення нормального функціонування. Це обумовлено дуже високим рівнем витрат на надання житлово-комунальних послуг, і, як наслідок, високим рівнем тарифів, що призводить до зростання дебіторської заборгованості через низьку платоспроможність основного споживача послуг – населення.

Однак, незважаючи на істотне зростання тарифів, якість житлово-комунальних послуг аж ніяк не стала кращою, перш за все тому, що гострий дефіцит фінансових ресурсів не дозволяє підприємствам ЖКГ своєчасно і повністю відновити та реконструювати обладнання, яке протягом тривалого часу експлуатувалося без належного ремонту.

Нестача оборотних коштів особливо гостро відчувається перед початком і в процесі опалювального сезону, коли підприємства ЖКГ не можуть придбати необхідні ресурси для забезпечення стійкої експлуатації систем життєзабезпечення.

Однією з причин нестачі оборотних коштів є дебіторська заборгованість населення і підприємств за спожиті послуги.

Ще однією причиною є недостатнє фінансування або недофінансування сфери житлово-комунального господарства державою.

Недостатність бюджетного фінансування житлово-комунального комплексу, а також власних оборотних коштів, призвело до різкого збільшення зносу основних фондів.

Технічний стан комунальної інфраструктури характеризується, по-перше, високим рівнем зносу, по-друге, високою аварійністю, по-третє, низьким коефіцієнтом корисної дії потужностей і, нарешті, великими втратами енергоресурсів.

Проблема полягає у високому рівні монополізації на ринку житлово-комунальних послуг: житлово-комунальні підприємства, маючи комунальну власність, фактично залишаються державними, управляються і регулюються органами державної влади.

Ще однією проблемою ЖКГ є недосконалість діючої системи субсидування населення, що не дозволяє дуже багатьом громадянам звертатися за допомогою.

Особливий вплив на діяльність підприємств комунальної інфраструктури надає система управління галуззю. Управління житлово-комунальним господарством має вкрай низьку ефективність, а відсутність адекватної інформації не дозволяє реалізовувати на практиці основні принципи програмно-цільового підходу до управління. [2, с.184]

Серед безлічі проблем, які потребують вирішення в ході виконання житлово-комунальної реформи, особливе місце займає достовірність і доступність інформації, яка створюється, використовується і поширюється в житлово-комунальному господарстві. В першу чергу, це відомості про житловий фонд і жителів, про споживання енергоресурсів, оперативна інформація про поточний стан об'єктів ЖКГ, інженерних комунікацій.

За кордоном по-різному вирішують ці проблеми. В Англії, наприклад, всі об'єкти життєзабезпечення приватизовані, що в наших умовах дуже проблематично.

У Німеччині застосовується схема, де підприємства галузі стають акціонерними підприємствами, основним пакетом акцій яких володіє муніципалітет. Бізнесу складно вкладати кошти в таку сферу, оскільки сильний вплив влади не дозволяє сформувати ефективну приватну систему управління.

У більшості країн з ринковою економікою працює «французька модель», яка являє собою поєднання муніципальної власності на об'єкти ЖКГ та управління ними з боку приватного бізнесу на умовах довгострокових договорів оренди та супутніх інвестиційних угод.

Відповідати на поставлені запитання варто з аналізу вимог діючого законодавства щодо повноважень відповідних місцевих рад на здійснення видатків з місцевого бюджету.

Бюджетний кодекс України містить вичерпний перелік видатків місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів, зокрема, видатки на місцеві програми розвитку житлово-комунального господарства та благоустрою населених пунктів, а також на інші програми, пов'язані з виконанням власних повноважень, затверджені відповідною місцевою радою згідно із законом.

До власних (самоврядних) повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать повноваження з управління об'єктами житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, транспорту і зв'язку, що перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, забезпечення їх належного утримання та ефективної експлуатації, необхідного рівня та якості послуг населенню. Це зафіксовано у ст. 30 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.97 р. № 280/97-ВР.

За даними YouControl, в 2017 році в Україні існувало 5244 комунальних підприємства. З них 1360 - монополії. Це переважно підприємства інфраструктури – ТЕС, водоканали, постачальники природного газу, транспортні підприємства. Це природні монополії. Це означає, що в цих галузях конкуренція не вигідна через те, що бар'єри для входу інших компаній (найчастіше - це фіксовані витрати) високі. У той же час монополіст більш ефективний, оскільки за рахунок великого обсягу виробництва його фіксовані витрати на одиницю продукції порівняно низькі. Найяскравішими прикладами таких ринків є водопостачання, передача і розподіл електроенергії, використання залізничних шляхів.

У той же час реалізація інтересів підприємств ЖКГ, спрямованих на активізацію власної інноваційної діяльності, є вагомим аргументом на користь вибору цього підходу. Освоєння інноваційних проектів, що забезпечують сучасний рівень якості послуг, що надаються і зниження витрат на їх виробництво, є передумовою підвищення ефективності діяльності цих підприємств. [3, с.132]

Проведений аналіз потенційних венчурних інвесторів - споживачів комунальних послуг – дозволяє зробити висновок, що одним з перспективних джерел венчурного фінансування інноваційної діяльності комунальних підприємств є кошти фізичних осіб - споживачів комунальних послуг, а одним з найнадійніших інвесторів – населення. З одного боку, споживачі комунальних послуг є суб'єктами ринку, зацікавленими в оновленні параметрів якості цих послуг, з іншого – така зацікавленість підкріплена їх платоспроможним потенціалом. Мотивація інвестиційної активності споживачів забезпечується гарантією підвищення якості послуг до рівня сучасних стандартів за

рахунок впровадження інноваційних проектів, а також гарантією повернення вкладених коштів і економічної вигоди у вигляді дивідендів на вкладений капітал.

Дати визначення поняття житловий фонд намагалися ряд авторів. На думку деяких авторів, житловий фонд – це сукупність житлових будинків і житлових приміщень на всій території України, які визначені в установленому порядку житлом, придатним для проживання громадян. Ю.К. Толстой визначає житловий фонд як сукупність житлових приміщень, придатних для постійного проживання, розташованих в житлових та інших будівлях; приміщень, які в залежності від форм власності, характером використання, інших умов належать особливому правовому режиму і відповідають потребі громадян у житлі постійно або тимчасово.

Сукупність об'єктів, що використовуються для житла всіх форм власності, утворюють житловий фонд (ЖФ).

Узагальнивши всі визначення, можна визначити житловий фонд як сукупність житлових будинків і житлових приміщень усіх форм власності, які визнані в установленому порядку житлом, придатним для проживання громадян.

Таким чином, житлово-комунальна галузь України характеризується нестачею обігових коштів, критичним станом основних фондів, недосконалістю системи соціального захисту населення в сфері житлово-комунального господарства, неякісним наданням житлово-комунальних послуг, відсутністю в законодавстві відповідних норм з регулювання взаємовідносин споживачів і виробників житлово-комунальних послуг.

Поліпшення фінансового стану підприємств житлово-комунального господарства, модернізація основних фондів, підвищення ефективності виробництва цілком можливі за рахунок залучення зовнішніх джерел фінансових ресурсів, для чого у галузі існують певні передумови.

Висновки. Підсумовуючи слід зазначити, що житлово-комунальне господарство (ЖКГ) – галузь економіки, яка є визначальною в забезпеченні населення послугами, необхідними для здійснення і накопичення трудового потенціалу і життєдіяльності громадян. В свою чергу, житлово-комунальне господарство – комплекс підгалузей, що забезпечує функціонування інженерної інфраструктури різних будівель населених пунктів, що створює зручності і комфортність проживання та перебування в них громадян шляхом надання їм широкого спектру житлово-комунальних послуг.

Застаріле обладнання та технології, велика витратність виробництва тепла і води, неефективні системи їх транспортування до споживачів обумовлюють не тільки низький рівень якості комунальних послуг, а й кризу всієї сфери, життєво важливої для кожного члена суспільства без виключення.

До основних напрямів підтримки житлово-комунальної сфери в належному стані відносяться заходи щодо кардинального підвищення якості житлово-комунальних послуг, досягнення надійності і стабільності функціонування всієї інженерної інфраструктури. Всі перераховані проблеми комунальної галузі тісно взаємопов'язані між собою. Для їх рішення необхідні, перш за все, фінансові ресурси. Основні джерела фінансування житлово-комунального господарства в Україні формуються з платежів населення і бюджетних коштів. Однак цих джерел недостатньо і постає питання про залучення додаткових позабюджетних коштів. Зменшення бюджетного навантаження можливо лише за рахунок різних форм приватного інвестування.

Використання венчурного фінансування як альтернативного джерела фінансового забезпечення інновацій в ЖКГ може стати перспективним напрямом активізації інноваційної діяльності підприємств галузі та відправною точкою її реформування. Однак це можливо виключно при створенні відповідних передумов. Такими передумовами можуть стати: розробка та удосконалення нормативно-правової бази, в частині забезпечення доступу до джерел фінансування венчурних інвестицій фізичних осіб та інституційних інвесторів; бюджетна підтримка підприємств житлово-комунального господарства в напрямку сприяння залученню приватних інвестицій; забезпечення державних гарантій венчурним інвесторам - споживачам житлово-комунальних послуг - повернення вкладених коштів.

Список використаних джерел:

1. Геец В. Трансформационные преобразования в Украине: переосмысливая пройденное и думая о будущем // Общество и экономика, 2006. № 3. С. 23-53.
2. Димченко О. В. Житлово-комунальне господарство в реформаційному процесі: аналіз, проектування, управління: монографія. Харк. нац. акад. міськ. госп-ва, Харків: ХНАМГ, 2009. 356 с.
3. Карлова О. А. Технології виробництва в міському господарстві: навч. посібник. Харків: ХНАМГ, 2005. 156 с.
4. Тітяєв В. В. Конспект лекцій з дисципліни «Інфраструктура підприємств житлово-комунального господарства» («Інфраструктура підприємств міського господарства»). Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Харків: ХНАМГ, 2012. 103 с.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ

СЕРЕДЮК В., 3 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. – Каспрук А. Ю.

У статті розглянуто особливості особистого страхування за законодавством України. Дано характеристики основним видам страхування. Розкрито основні тенденції розвитку особистого страхування в Україні.

The article considers the features of personal insurance under the laws of Ukraine. The characteristics of the main types of insurance are given. The main trends in the development of personal insurance in Ukraine are revealed.

Актуальність. На сьогоднішній день особисте страхування є в світі найбільш поширеним і таким, що динамічно розвивається. В сучасних умовах особливо зростає потреба в страховому захисті таких особистих нематеріальних благ, як життя і здоров'я, але варто відзначити, що в Україні особисте страхування ще не стало невід'ємною частиною повсякденного життя.

Ринок страхування України потребує розробки державної політики ефективного розвитку, де в значній мірі буде передбачено подальше удосконалення законодавчої та нормативної бази, зазначені напрямки формування механізму надання страхових послуг.

Метою статті є теоретичне дослідження особистого страхування за законодавством України. З поставленої мети випливають наступні завдання: дати визначення поняттю «страхування»; дати характеристику деяким видам особистого страхування; розглянути особливості договору особистого страхування.

Проблематиці особистого страхування присвячено праці таких науковців: М.В. Мних, І.Л. Ходаковська, О. Вовчак, Н.М. Внукова та інших.

Одна з основних проблем розвитку особистого страхування в Україні полягає в тому, що, по-перше, українці не довіряють страховим компаніям. Причиною такого стану справ є недосконалість цивільно-правового регулювання даних суспільних відносин. По-друге, нинішній нестабільний економічний стан країни відбивається на страхуванні, а саме: страхові внески непропорційно великі і не відповідають доходу громадян, що говорить про неплатоспроможний попит.

Страхування – одна з трьох сфер фінансової системи. Страхування пов'язане з розподілом сукупного суспільного продукту і частини національного багатства. Для страхування в той же час характерні економічні відносини тільки по перерозподілу доходів і накопичень, пов'язаних з відшкодуванням матеріальних і інших втрат. Таким чином, страхування пов'язане з імовірнісним рухом грошової форми власності. Проте страховий випадок може і не наступити.

В загальному плані особисте страхування – це галузь страхової діяльності, яка забезпечує страховий захист громадян або зміцнення досягнутого ними сімейного добробуту. Необхідність особистого добровільного страхування обумовлено ризиковим характером відтворення робочої сили, підвищенням ступеню ризику життя у зв'язку з активним розвитком суспільства, погіршенням умов довкілля, а також зростанням кількості людей похилого віку в загальній чисельності населення [4, с. 216].

Розвиток національного страхового ринку на сучасному етапі відбувається в умовах підвищення зацікавленості юридичних і фізичних осіб у захисті своїх майнових інтересів, розвитку ринку фінансових послуг і формування національної системи іпотечного кредитування, запровадження системи недержавного пенсійного забезпечення. З іншого боку, розвиток ринку страхових послуг стримують недосконалість захисту прав споживачів страхових послуг і вузька клієнтська база страховиків. Страхування поки не стало невід'ємною частиною ринку, що розвивається. Основний тягар витрат по ліквідації наслідків природних і техногенних катастроф лягає на державний бюджет. Можливості національних страхових компаній відшкодовувати значні страхові ризики (екологічні, атомні, індустріальні, транспортні) залишаються низькими. Компанії не мають достатнього досвіду в проведенні цих видів страхування. [1, с.124]

Базовими функціями страхового ринку є: задоволення потреб держави, юридичних і фізичних осіб у страховому захисті їх майнових інтересів; мобілізація фінансових ресурсів суспільства з подальшим використанням їх на інших фінансових ринках.

Згідно зі ст.1 ЗУ «Про страхування» страхування - це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів. Об'єкти особистого страхування не мають вартісної оцінки, тому вважається, що не відбувається компенсація матеріальної шкоди, а мають місце виплати страховика на користь страхувальника або його родини, які носять характер фінансової допомоги.

Особисте страхування включає: страхування життя; страхування від нещасних випадків; медичне страхування; страхування додаткової пенсії; обов'язкове страхування від нещасних випадків на транспорті [3, с. 107].

Є такі види страхування життя: страхування на випадок смерті; страхування на випадок дожиття до закінчення терміну страхування або певного віку; змішане страхування життя.

Страхування життя – вид особистого страхування, який передбачає обов'язок страховика здійснити страхову виплату згідно з договором страхування в разі смерті застрахованої особи, а також, якщо це передбачено договором страхування, у разі дожиття застрахованої особи до закінчення строку дії договору страхування та (або) досягнення застрахованою особою визначеного договором віку.

Ринок добровільного медичного страхування має величезний потенціал розвитку в Україні. На сьогоднішній день ринок розвинений ще слабо, проте має найбільшу динаміку росту. Багато найбільших компаній страхують своїх співробітників, забезпечуючи їм соціальний пакет, що є додатковою перевагою для працівників при виборі роботодавця. Навіть в деяких країнах Європейського Союзу цей вид так швидко не розвивається. Наприклад, Польща, аналізуючи український досвід добровільного медичного страхування, починає використовувати його у себе. У Грузії уряд пішов по шляху скасування бюджетного фінансування охорони здоров'я. Тому медичний сервіс розвивається за рахунок саме медичного страхування. Однак добровільне медичне страхування є досить збитковим продуктом, оскільки споживачі послуг завжди намагаються максимально використовувати всі медичні послуги, які передбачені страховкою. Це змушує страхові компанії встановлювати високий відсоток франшизи в разі, якщо клієнт бажає скористатися дорогими медичними послугами. В цілому можна сказати, що ринок добровільного медичного страхування буде активно розвиватися в найближчі роки [6, с. 235].

Особливості особистого страхування обумовлюються об'єктом страхування і полягають в неможливості їх точної оцінки як бази для визначення страхової суми. Життя, здоров'я, працездатність людей не мають вартісної оцінки, тому при реалізації страхового захисту мова може йти тільки про надання деякої матеріальної допомоги людині і її близьким, а не про відшкодування втраченого. Виходячи з цих особливостей зазначимо:

1) страхова сума в особистому страхуванні визначається по домовленості сторін і її верхня межа залежить тільки від величини страхового внеску, який може заплатити страхувальник;

2) в особистому страхуванні не застосовується термін «відшкодування», оскільки виплата страховика не може реально компенсувати втрати;

3) в договорі страхування може бути присутнім ще одна сторона - застрахований, смерть або втрата працездатності якого зачіпають майнові інтереси страхувальника;

4) накопичувальне страхування життя передбачає акумулювання коштів до заздалегідь обумовленої події (пенсія, весілля). Такі договори мають, як правило, довгостроковий характер.

Страхувальниками за особистим страхуванням можуть виступати як фізичні, так і юридичні особи, а застрахованими – лише фізичні (як дієздатні, так і недієздатні).

При укладанні договору особистого страхування необхідна наявність страхового інтересу щодо застрахованих, який можуть мати: роботодавець в страхуванні життя, здоров'я, працездатності своїх працівників; кредитор в страхуванні життя і здоров'я свого позичальника; родичі (подружжя, діти, батьки), партнери по бізнесу та ін.

Страхування життя, пропонуючи широкий набір страхових гарантій і інвестиційних послуг, дозволяє людині вирішити комплекс соціально-економічних проблем. Умовно ці завдання можна виділити в дві групи: соціальні і фінансові. Реалізація кола соціальних завдань дозволяє учасникам страхування подолати недостатність державного соціального страхування та забезпечення. Реалізація фінансових завдань, з одного боку, сприяє збільшенню доходів, а з іншого - надає необхідні гарантії при здійсненні цілого ряду кредитних операцій.

Окремо слід виділити ті цілі страхування життя, які є обов'язковими в силу закону, наприклад, страхування життя працівників, зайнятих на небезпечних або шкідливих роботах, страхування життя державних службовців.

Таким чином, індивід укладає договір страхування життя або з метою убезпечити свою родину в разі передчасної смерті, або в інвестиційних цілях, щоб забезпечити майбутні фінансові потреби. У зв'язку з цим довгострокове страхування життя дозволяє вирішувати важливі соціально-економічні завдання і потребує підтримки держави.

Страхування від нещасних випадків має такі різновиди: індивідуальне страхування; страхування школярів; страхування робітників та службовців за рахунок коштів підприємств (в основному обов'язкове, але може бути і добровільним); обов'язкове страхування пасажирів повітряного, водного, залізничного та автомобільного транспорту. [2, с.126]

Особливе місце в особистому страхуванні займають: страхування додаткової пенсії, оскільки воно не належить ні до страхування життя, ні до страхування від нещасних випадків; медичне страхування, оскільки у формі обов'язкового набуває рис соціального страхування, а у формі добровільного – особистого.

По виду об'єкта страхування життя розрізняють:

- договори щодо власного життя, коли застрахований і страхувальник - одна особа;
- договори щодо життя іншої особи, коли застрахований і страхувальник - різні особи;
- договори спільного страхування життя на основі принципу першої або другої смерті.

Договори спільного страхування життя укладаються в основному подружніми парами. За договором страхування життя за принципом першої смерті страхова сума виплачується в разі смерті першого з двох застрахованих осіб, тому, що залишився в живих.

Залежно від порядку сплати страхових премій виділяють:

- страхові договори з одноразовою премією;
- страхові договори з періодичними преміями. При цьому розрізняють періодичні премії, що сплачуються протягом: терміну договору; обмеженого періоду часу, меншого, ніж термін договору, і протягом усього життя.

Одноразова премія означає оплату страхового внеску повністю один раз при підписанні договору. Періодичні премії сплачуються щорічно, щоквартально або щомісячно. В даний час у всіх країнах, за винятком Японії, спостерігається швидке і стійке зростання обсягу одноразових премій.

В Австралії, Великобританії, Франції питома вага одноразових премій становить понад 2/3 всієї річної суми премій, зібраних зі страхування життя, а в Італії та Швейцарії - понад 55%. Це пояснюється тим, що страхові договори з одноразовою премією є більш гнучкі й конкурентоспроможні як страхові продукти. Вони пропонують не тільки покриття на випадок смерті, але і є привабливими інвестиційними інструментами.

Страхування життя дозволяє залишатися впевненим, що раптове погіршення здоров'я у зв'язку з серйозними захворюваннями або наслідками нещасного випадку не обернеться фінансовим крахом для застрахованого та його сім'ї. Страховик оперативно проведе страхову виплату, визначену договором страхування. Це може допомогти клієнту отримати якісну і своєчасну медичну допомогу, компенсувати відсутність доходу і підтримати звичний рівень життя.

Страхова виплата, яка в разі перевищує страховий внесок, дозволить вирішити виниклі проблеми зі здоров'ям, забезпечить необхідними коштами для відновлення і реабілітації, а також допоможе компенсувати втрату звичного доходу в період непрацездатності.

Тому при страхуванні на випадок заподіяння шкоди життю або здоров'ю можна ставити питання про відшкодування прямих збитків, але лише в тому випадку, якщо інші наслідки заподіяння шкоди не страхуються. Саме так чинять у медичному страхуванні, при якому страхуються витрати на медичну допомогу. У медичному страхуванні застрахований інтерес є чисто майновим.

Страхування від нещасних випадків гарантує захист у вигляді виплати відшкодування за настання нещасного випадку. Об'єктом страхування від нещасних випадків за законодавством є майнові інтереси застрахованої особи, пов'язані з втратою працездатності або смертю внаслідок нещасного випадку. Під нещасним випадком у страхуванні звичайно розуміють раптовий, непередбачений зовнішній вплив на організм людини, наслідком якого стає тимчасовий або постійний розлад здоров'я, а також смерть застрахованого.

Раптовість передбачає, що подія має бути відносно короткочасною за своїм руйнівним впливом на людський організм і виключає хронічні хвороби або повсякденний негативний вплив навколишнього середовища. Непередбачуваність означає, що шкода здоров'ю завдана ненавмисне, не з волі застрахованого.

У страхуванні від нещасних випадків важливо усвідомлювати різницю між наміром і виною застрахованого. Якщо подія відбулася з вини застрахованого, але без «злого умислу», тоді страхове відшкодування повинно бути виплачено, якщо ж доведено умисел, то відшкодування не виплачується.

Збиток здоров'ю, який був отриманий при самообороні або в результаті недбалих дій застрахованого, наприклад, травма в результаті дорожньо-транспортної пригоди, винуватцем якого є застрахований, визнається неумисним.

Медичне страхування розглядається як вид особистого страхування, який передбачає, згідно з законом або договором, обов'язок страховика з оплати включеної до програми страхування медичної, лікарської і профілактичної допомоги, наданої застрахованій особі за рахунок цільових фондів, сформованих за рахунок коштів підприємств, органів влади та громадян.

Об'єктом медичного страхування виступає страховий ризик як певна подія, при настанні якої виникає необхідність здійснити оплату медичної допомоги, наданої застрахованій особі.

Страховим випадком визнається подія (захворювання, травма застрахованої особи, профілактичні заходи), при настанні якої застрахованій особі надається страхове забезпечення медичного страхування, тобто виконання зобов'язань по оплаті наданої медичної допомоги.

На відміну від обов'язкового медичного страхування, в системі добровільного медичного страхування джерелом внесків виступають особисті кошти громадян і підприємств. Розміри страхових внесків на добровільне медичне страхування встановлюються при укладанні договору добровільного медичного страхування в залежності від обраної медичної програми.

Добровільне медичне страхування являє собою комерційний вид страхування, заснований не стільки на принципі страхової солідарності (вираженому у встановленні рівної ставки страхового внеску і наданні рівних гарантій медичної допомоги), скільки на принципі страхової еквівалентності

(коли за договором застрахований отримує медичні та сервісні послуги в обсягах, за які була сплачена страхова премія).

Учасниками добровільного медичного страхування виступають страхувальники, застраховані, страхові організації (страховики) і медичні організації. Найбільш поширеною видається схема без участі застрахованої особи, коли розрахунки здійснюються між страховою і медичною організаціями.

Страховальник, яким може бути фізична особа або підприємство, укладає договір добровільного медичного страхування зі страховою організацією і сплачує страховий внесок, натомість отримує страховий медичний поліс і програму страхування. У разі захворювання застрахований звертається до лікувально-профілактичного закладу, де йому надають медичну допомогу.

Отже, до основних тенденцій розвитку страхових компаній в Україні можна віднести: збільшення кількості страхових компаній; укрупнення страховиків; розширення філіальної мережі; зростання статутних та резервних фондів; підвищення платоспроможності страховиків; зростання обсягів страхових операцій з усіх видів страхування. Потрібні певні кроки щодо підвищення ролі страхування в економічному житті України та його інтеграції у світовий економічний простір: переведення національного страхового ринку на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та аудиту; удосконалення законодавчої бази страхування; удосконалення організаційної структури та подальший розвиток інфраструктури страхового ринку на рівні світових вимог; відновлення довіри населення до страховиків, що вимагає гарантій повернення вкладених коштів і нарахованих на них відсотків; інтеграція страхового ринку України до світового ринку страхування [7, с. 118].

Разом з тим слід зазначити, що, незважаючи на певний прогрес, страхування ще не стало одним із стратегічних секторів економіки України, асортимент страхових послуг поки ще дуже невеликий, тоді як в США діють близько 3 тисяч видів страхових послуг, в Європі – 400-500. Страхові компанії намагаються орієнтуватися в основному на обов'язкове страхування, їх метою є не захист населення і економічна безпека країни, а страхування малоймовірних ризиків для отримання високих власних доходів і прибутків [5].

Дані свідчать, що для страховиків, які займалися особистим страхуванням, найпривабливішим було страхування життя, а найменш привабливим – медичне страхування. Позитивними тенденціями розвитку особистого страхування в Україні є збільшення обсягів страхових резервів на один договір; вирівнювання темпів зростання страхових премій та страхових резервів; збільшення рівня страхових виплат як свідчення зростання повноти виконання своїх зобов'язань перед страхувальником; наявність конкуренції між страховими компаніями, які здійснюють особисте страхування.

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що особисте страхування виконує найбільш важливу соціальну функцію серед інших галузей страхування, забезпечуючи збереження здоров'я і накопичення коштів для підтримки рівня життя при втраті працездатності. Особисте страхування, що проводиться страховими компаніями на комерційних умовах, служить доповненням до державного соціального страхування.

Сучасний страховий ринок у своєму розвитку має певні досягнення і численні недоліки, які властиві функціонуванню як окремих страхових компаній, так і системі страхування в цілому. Ринок страхових послуг в Україні показав, що в сьогоденних умовах дуже важливі є розробка і ефективне впровадження антикризового плану, який повинен передбачати: доступ страхових компаній до засобів резервів, розміщених на депозитах банків; консультаційну допомогу по можливості рекапіталізації небанківських фінансових установ, зняття жорстоких обмежень в частині вимог щодо рівня кредитного рейтингу для інвестування активів страхових компаній, створення фонду гарантій страхових виплат за рахунок коштів страхових резервів страхових компаній на рахунках Національного банку України. Оскільки страховий ринок є невід'ємною складовою фінансової системи України, то формування досконалого, фінансово стійкого страхового ринку є важливим аспектом її подальшого розвитку.

Основне завдання будь-якого виду страхування – страховий захист. До особистого страхування відносять ті види страхування, де в якості об'єкта страхування виступає майновий

інтерес щодо життя людини. Метою страхування життя може бути як пом'якшення фінансових наслідків таких ударів долі, як смерть родича, так і, незалежно від несприятливих обставин, можливість накопичити певну грошову суму до встановленого терміну.

Список використаних джерел:

1. Базилевич В. Д. Страхова справа. Київ: Знання, 2012. 245 с.
2. Бігдаш В. Страхування: Навчальний посібник. Міжрегіональна академія управління персоналом. Київ: МАУП, 2006. 444 с.
3. Вовчак О. Стан та перспективи розвитку страхового ринку України // Світ фінансів, 2007. № 1. С. 107-115.
4. Осіпова М. А. Особливості розвитку особистого страхування в Україні // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень: збірник наукових студентських праць. Випуск 2. Одеса, ОНЕУ, 2016. С. 215-221.
5. Перспективы развития страхового рынка в Украине. URL: <http://investgazeta.delo.ua/> (дата звернення: 21.11.2020).
6. Підгорний А. З. Статистика ринків: навчальний посібник. Одеса: Атлант, 2014. 408 с.
7. Самоєнкова О. В. Економічна статистика: навчальний посібник. Одеса: ОДЕУ, 2010. 182 с.

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

СТЕЛЬМАХ Я., 1 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. – Томнюк Т. Л.

Стаття присвячена аналізу та оцінці сучасного стану банківської системи України. З'ясовано основні проблемні питання у банківській системі України та запропоновано варіанти їх вирішення. Розглянуто сучасні тенденції та перспективи розвитку банківської системи.

The article is devoted to the analysis and assessment of the current state of the banking system of Ukraine. The main problematic issues in the banking system of Ukraine are clarified and options for their solution are proposed. Modern tendencies and prospects of development of the banking system are considered.

Актуальність теми. Банківська система є елементом фінансової системи країни. Через банківську систему існує механізм розподілу фінансових ресурсів і коштів, їх мобілізації та залучення до економічного обігу. В даний час політична та військова нестабільність, пандемія Covid-19, висока інфляція та загальна економічна дестабілізація негативно вплинули на банківський сектор та результати діяльності банків, що працюють в Україні. Стабільність банківського сектору країни є однією з найважливіших передумов досягнення стійкого розвитку національної економіки, але їх недостатній рівень може призвести до криз всередині країни. З огляду на вищевикладене, ми вважаємо за необхідне проаналізувати сучасний стан банківської системи України і з'ясувати сучасні тенденції та перспективи її розвитку.

Метою написання статті є аналіз та оцінка сучасного стану банківської системи, характеристика тенденцій та перспектив розвитку.

Об'єктом дослідження є процес функціонування банківської системи в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні і практичні проблеми становлення, функціонування та розвитку банківської системи України.

Формування та розвиток банківської системи України на сучасному етапі є необхідним питанням для науковців та дослідників. Особливості цієї сфери у розвитку фінансової системи є нині актуальними. Останні роки в Україні відбулися значні зміни, що пов'язані з проведенням "очищення" ненадійних та корумпованих банків, що збільшують увагу науковців до аналізу цього процесу та його наслідків для економіки країни. Питаннями щодо особливостей функціонування та розвитку банківської сфери займалися Д.О. Гальперіна, О.В. Тарасова, Т.В. Корягіна, А.П. Сімон та В.М. Телятник, І.І. Грубінка, О. Барановський, І. Лютий, О. Васюренко, А. Гальчинський, В. Кротюк, В.

Лисицький, В. Міщенко та інші. Однак питання, пов'язані з виявленням та оцінкою основних проблем, тенденціями розвитку та напрямками вдосконалення банківської справи в Україні, потребують подальших досліджень та розробок.

Банківська система є однією з найважливіших складових фінансового ринку, а її стабільність та розвиток - необхідною умовою розвитку національної економіки.

Говорячи про сучасний стан банківської системи України, слід зазначити, що політична та військова нестабільність, висока інфляція та загальна економічна дестабілізація негативно вплинули на банківський сектор та результати діяльності банків, що працюють в Україні.

Іншим важливим фактором, що характеризує сучасний стан банківської системи, є активне втручання НБУ у функціонування банківської системи. Неможливо дати однозначну оцінку політиці "оздоровлення" банківської системи, яку проводить її головний регулятор. З одного боку, ліквідація неплатоспроможних банків та банків, які порушили українське законодавство, повинна мати позитивний вплив на прозорість банківської системи. З іншого боку, надмірне скорочення кількості учасників банківського сектору може призвести до погіршення конкурентного середовища та умов надання банківських послуг.

Сьогодні в банківській системі України існує низка проблем, що знижують рейтинг банків та довіру населення. Серед них важливо виділити такі проблеми як:

- висока концентрація капіталу у групі найбільших банків;
- досить мала часта комерційних банків формують 99% портфеля кредитів і депозитів, що є досить негативним фактором, адже така ситуація може призвести до розширення практики домовленостей і змов великих банків між собою у проведенні своєї діяльності, наприклад, у встановленні цін на банківські послуги.
- нераціональна територіальна структура, територіальна нерівномірність банківської системи та локальний характер банківських ринків;
- низький рівень капіталізації комерційних банків;
- існування розриву між обліковою ставкою НБУ і ставками по кредитах комерційних банків, що може стати серйозним бар'єром на шляху подальшого росту економіки країни, а також великий розрив між ставками за депозитами і комерційними кредитами, пов'язаний з перенесенням банками своїх витрат на клієнтів.
- низькі обсяги кредитування реального сектора економіки;
- проблема надійності і забезпеченості виданих кредитів;
- проблема незабезпечених, ненадійних кредитів;
- проблема гарантування вкладів населення та відновлення довіри до банків [1].

Ключовим викликом для банківського сектору буде очікуване зниження прибутковості. Темпи зростання операційних доходів банків сповільнюються після надзвичайно високого зростання в 2018 році. НБУ очікує подальшого зниження процентної маржі та спредів та уповільнення зростання комісійних доходів. Тому оптимізація та контроль операційних витрат стануть головними для українських банків.

У сучасній ситуації в Україні з банківською системою кожному суб'єкту господарювання - юридичній особі чи громадянину важливо вибрати надійний банк, який гарантуватиме безперебійну діяльність. Тому аналіз основних економічних показників банку є сьогодні наскрізним питанням вибору правильної банківської установи та її відділення.

2020 рік докорінно змінив життя планети, суттєво вплинув на економіку і політику багатьох країн. Наслідки пандемії і карантинних обмежень, з одного боку, погіршили життя людей, а з іншого – значно прискорили розробку захисних медичних програм та викликали бум сучасних ІТ-технологій для розвитку бізнесу. Попри погіршення епідемічної ситуації, ситуація на світових товарних і фінансових ринках залишалася сприятливою. Світовий банк підвищив прогноз зростання валового внутрішнього продукту (ВВП) України в 2021 році до 3%. Ще в жовтні 2020 року його прогнози були в два рази скромнішими - на рівні 1,5%.

Протягом 2020 року два банки були визнані неплатоспроможними у зв'язку з невиконанням нормативів капіталу. Тож наприкінці року працювало 73 платоспроможних банки. Хоча частка державних банків у чистих активах протягом року скоротилася на користь приватних, більше половини активів сектору все ще належить державним банкам. Наприкінці року двадцять найбільших банків мали понад 90% активів сектору.

Зростання чистого гривневого кредитного портфеля фізичних осіб у 2020 році різко загальмувалося через карантинні обмеження в першому півріччі. У другому півріччі значно активізувалося кредитування на купівлю житла, воно зростало вищими темпами, ніж споживче. Середньомісячні обсяги нових кредитів більш як подвоїлися і порівняно з першим півріччям 2020, і з 2019 роком. У 2020 році банки активно списували з балансів непрацюючі кредити, найбільше – державні банки у IV кварталі. У результаті частка непрацюючих кредитів по системі загалом знизилася з 48.4% наприкінці 2019 року до 41.0% на кінець 2020-го [2].

У цьому контексті доволі знаковою є заява голова Фонду гарантування вкладів фізичних осіб К. Ворушилїна: «На сьогодні немає жодного проблемного банку. Є банки, в яких є куратори. НБУ стежить дуже уважно за всіма банками. Всі операції всіх банків моніторяться. Ми теж відстежуємо ситуацію, де є якісь побоювання. Моніторимо ті банки, які завищують ставки, викликаємо керівників банків. Ми стежимо за станом їх капіталу, їхніми резервними фондами. Щодо цілої низки банків дивимось кожен день рух активів у рамках системи раннього реагування» [3].

Прибуток банківського сектору за 2020 рік був майже на третину меншим, ніж у 2019 році, і становив 41.3 млрд грн. Більше половини сукупного результату прибуткових банків сформував Приватбанк. У 2020 році, як і в попередньому, 8 фінансових установ були збитковими. У IV кварталі сектор без урахування Приватбанку сукупно отримав збиток – передусім через значні відрахування в резерви кількома банками. Порівняно з попереднім кварталом операційний дохід скоротився насамперед через від'ємний результат переоцінки ОВДП, а операційні витрати зросли.

За 2020 рік операційний дохід та операційний прибуток зросли, хоча співвідношення операційних витрат і операційного доходу (CIR) за результатами року помірно знизилася і становило 53.6% порівняно з 50.8% у 2019 році. Тож операційна ефективність дещо погіршилася. Річні темпи зростання чистого процентного та комісійного доходу були найнижчими за останні чотири роки. Водночас після шоку на початку пандемії, який негативно позначився на результатах II кварталу, процентний та комісійний дохід почали відновлення. У IV кварталі, незважаючи на карантин вихідного дня, комісійні доходи зросли на 20% порівняно з попереднім кварталом, частково завдяки збільшенню сегмента інтернет-торгівлі. Відрахування до резервів сектору за рік були втричі вищими, ніж у 2019 році. Четверть із них сформував Приватбанк під юридичні ризики. Водночас відрахування до резервів за кредитами зросли на 91% р/р [2].

Ставки за банківськими кредитами і депозитами взяли курс на зниження. На кінець 2020 року вартість кредитів у національній валюті складає у середньому 12-15%, дохідність депозитів у гривні дорівнює 5-7%. Ставки в іноземній валюті теж знизилися і складають 4-6% за кредитами та 1-1,5% за депозитами. Варто зазначити, що депозитні ставки в іноземній валюті впевнено рухаються до нульових або від'ємних значень.

Незважаючи на кризові процеси в економіці, активи банку за 2020 рік зросли більш ніж в два рази до 3,1 млрд грн. За обсягом активів Банк піднявся з 49 місця на 42 в рейтингу НБУ. Приріст коштів клієнтів збільшився на 68%, обсяг коштів юридичних осіб збільшився майже втричі, фізичних осіб в 1,5 рази. Було зафіксовано прибуток на рівні 42 млн грн.

Своєчасні продукти та програми підтримки, розроблені НБУ та урядом, виявились суттєвою допомогою банкам та бізнесу. Нові корисні інструменти НБУ були запроваджені та зароблені для підтримки ліквідності банків. Серед них «Доступні кредити 5-7-9%», портфельні гарантії для малого та середнього бізнесу і пільгової іпотеки від уряду.

Найбільш важливими подіями для банків в 2020 році, які також запам'яталися і позитивно вплинули на ринок, стали найменша за всю історію банківської системи облікова ставка 6%, успішне впровадження проекту «спліт», обрання нового голови НБУ і оновлення правління НБУ.

Для стабілізації та повноцінного функціонування банківської системи України необхідне [4]:

- подальше укрупнення банківських установ шляхом злиття та поглинань, це допоможе збільшити сукупні активи окремих банків і банківської системи в загалом.
- здійснення контролю з боку держави за діяльністю банків. Це дасть змогу скоротити можливість відмивання коштів та спрямування їх країні-агресору та недобросовісним клієнтам.
- створити законодавчу базу, зокрема внесення змін до Закону України «Про банки і банківську діяльність»[5], що дасть змогу відділити Національний банк України від впливу влади та інших інстанцій держави;
- створення нових автоматизованих систем онлайн-банкінгу, за прикладом діяльності банківського сектору ЄС. Це допоможе уникати черг населення в відділеннях банку та полегшить здійснення валютних, кредитних та касових операцій;
- вихід банків на міжнародні фінансові ринки, відкриття філій банків. Це допоможе залучати інвестиції з-за кордону.

На банківську систему у 2021 році чекає ряд законодавчих нововведень. Основні регуляторні зміни торкнуться вимог до капіталу, введення буферів ліквідності та збереження, нових вимог до непрофільних активів, встановлення підвищених ваг ризиків для незабезпечених споживчих позик. Вимоги Постанови НБУ № 65 щодо автоматизації операцій з фінансового моніторингу в банках будуть повністю виконані.

Законопроект № 4367, внесений на розгляд Верховної Ради 12 листопада 2020 року, потребує уваги банків. Він передбачає зміни в законодавстві щодо корпоративного управління в банках та суттєво впливає на регулювання інших питань банківської системи. На думку банкірів, проект потрібно доопрацювати та узгодити з банківською спільнотою. В даний час триває діалог між НБУ та банківськими асоціаціями щодо можливих змін та доповнень до проекту.

21 грудня 2020 року регулюючий орган Постановою № 160 затвердив комплекс антикризових заходів для підтримки банківського сектору та економіки на період обмежувальних заходів, включаючи посилений карантин. Прийняті зміни значно збільшать здатність банків протистояти несприятливим подіям, спричиненим кризою та нестабільністю.

Кредитний ризик залишається головним для банків у 2021 році. Попри суттєве поліпшення економічної ситуації у другому півріччі, окремі позичальники банків усе ще відчувають фінансові труднощі. Це може негативно вплинути на якість обслуговування кредитів, а отже, зумовить потребу в додатковому формуванні резервів банками. Щоб упевнитися, що заявлена банками якість кредитного портфеля відповідає дійсності, НБУ проведе оцінку якості активів банківського сектору, а 30 банків додатково пройдуть стрес-тестування.

Із січня 2021 року НБУ зобов'язав банки поетапно вираховувати вартість непрофільних активів з основного капіталу. Це правило спонукатиме банки вчасно їх позбуватися, що підвищить фінансову стійкість і зробить достовірнішими показники їхньої фінансової звітності. Також із цього року почнеться поступове підвищення ваг ризику для цінних паперів в іноземній валюті, емітованих українським урядом, а також для незабезпечених споживчих кредитів. Із квітня почне діяти коефіцієнт чистого стабільного фондування (NSFR), що спонукатиме банки знизити розриви у строковості активів та зобов'язань. Його початкове мінімальне значення буде встановлено на рівні 80% і поступово збільшене до 100% до квітня 2022 року

Пандемія Covid-19 у першій половині 2020 року спричинила значну дестабілізацію у світовій економіці та завдала великої шкоди економікам усіх країн, включаючи зміни у роботі банківських установ. Але будь-яка криза, включаючи пандемію, є, з одного боку, негативним фактором, а з іншого боку, це відкриття нових можливостей. Вихід економіки з кризи після карантину забезпечить значну державну підтримку бізнесу, як уже заявляли більшість країн, у формі кредитування. Це дасть поштовх для розвитку нового витка економіки загалом та банківського сектору зокрема. Впровадження всіх цих змін допоможе зробити національну банківську систему конкурентоспроможною та підвищить рівень довіри серед юридичних та фізичних осіб.

Таким чином, спираючись на аналіз поточної ситуації та враховуючи висновки та прогнози вітчизняних та зарубіжних експертів, можна сказати, що українська банківська система загартована та стабільна, але все ще залишається вразливою до подальших непередбачених потрясінь та невизначених подій. Тому відновлення співпраці з МВФ, розблокування суперечливих питань та усунення перешкод для початку наступних транш позик залишаються головними пріоритетами цього року. Є хороші новини про повернення місії Фонду до активних переговорів з НБУ та урядом. Ми сподіваємось на позитивний результат і сподіваємось отримати грошові транші цього року.

Список використаних джерел:

1. Руда О.Л. Сучасний стан банківської системи України та її конкурентоспроможність. Ефективна економіка. 2019. №4. С. 9.
2. Огляд банківського сектору, Лютий 2021 року. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2021-02.pdf (дата звернення: 14.06.2021).
3. В Україні не залишилося проблемних банків. LB.ua : веб-сайт. URL: https://lb.ua/economics/2018/09/13/407441_ukraine_ostalos_problemnih.html (дата звернення: 14.06.2021).
4. Федевич Л.С., Ливдар М.В, Межирицька Я.В. Банківська система України: сучасний стан та перспективи розвитку. Економіка і суспільство. №20, 2019. С. 91–96.
5. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення 14.06.2021).

ПРОБЛЕМИ МАЙНОВОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

СУХАРСЬКА С., 3 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. – Каспрук А. Ю.

У статті розкрито сутність та особливості майнового страхування, проведено аналіз рівня розвитку ринку страхування майна в Україні. Розглянуто та проаналізовано основні проблеми майнового страхування та запропоновано шляхи їх вирішення.

The article reveals the essence and features of property insurance, analyzes the level of development of the property insurance market in Ukraine. The main problems of property insurance are considered and analyzed and ways to solve them are suggested.

Актуальність. Досвід багатьох зарубіжних країн у сфері страхування майна доводить, що цей елемент економічної системи є необхідним для ефективного функціонування і постійного розвитку економіки держави.

Розвиток цієї галузі страхування є надзвичайно важливим, адже в державах із розвинутою ринковою економікою майнове страхування не тільки звільняє бюджет від видатків на відшкодування збитків під час настання страхових випадків, але й є одним із найстабільніших джерел довгострокових інвестицій.

Мета статті полягає в дослідженні процесів майнового страхування в нашій країні та виявленні особливостей його функціонування. Завданнями дослідження є вияв проблем страхової галузі та розробка потенційних методів їх усунення.

Об'єктом дослідження є ринок майнового страхування в Україні, а **предметом** – проблеми та перспективи розвитку цієї галузі.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про страхування», майнове страхування – це сфера страхування, в якій об'єктом страхових відносин є майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням майном юридичних або фізичних осіб, які здійснюються на підставі добровільно укладеного договору між страховиком і страхувальником.

Перестраховування – це система економічних відносин, пов'язаних із передаванням страховиком частини відповідальності за прийняті на страхування ризики на узгоджених умовах іншим страховикам з метою створення збалансованого страхового портфеля, забезпечення фінансової стійкості та рентабельності страхових операцій. Відносини щодо перестраховування можуть мати як національний, так і міжнародний характер. До цих відносин можуть залучатися також іноземні страхові компанії.

Страхова премія – грошова сума, яку сплачує особа, яка укладає угоду страхування, що і є своєрідною платою за ризик, який бере на себе страхова компанія. Зазвичай страхова премія встановлюється як відсоток від суми угоди страхування, тобто тієї суми, яку страхова компанія сплатить особі у разі настання страхового випадку. Обчисленням страхової премії займаються фахівці страхових компаній – актуарії. Страхова виплата – грошова сума, яка виплачується страховиком відповідно до умов договору страхування у випадку настання страхового випадку.

Страхування майна – галузь страхування, що включає різні види страхування юридичних і фізичних осіб, де в якості об'єкта страхування виступає майновий інтерес, пов'язаний з володінням, користуванням і розпорядженням майном. Економічне призначення майнового страхування полягає у відшкодуванні збитків, заподіяних страхувальнику внаслідок пошкодження або знищення майна при настанні страхових випадків. [1, с.144].

Відшкодування прямих чи опосередкованих збитків для ліквідації наслідків страхового випадку через систему страхування носить позитивні макроекономічні та фінансово-економічні наслідки, що викликає необхідність ефективного розвитку майнового страхування.

Мета такого страхування – компенсування збитків. За договорами майнового страхування може бути застрахована будь-яка частина майна. Юридичні та фізичні особи можуть застрахувати майно як на його повну вартість згідно оцінки, тобто за дійсною, реальною вартістю, так і в певній частині вартості. При страхуванні майна страхова сума не може перевищувати його дійсної вартості на момент укладання договору. Під дійсною вартістю майна найчастіше розуміється відновлювальна (балансова) вартість.

Залежно від того, хто виступає у ролі страхувальника, ця галузь страхування охоплює дві підгалузі:

1. Страхування майна юридичних осіб (виробничого майна): нерухоме майно; обладнання; устаткування; транспортні засоби; вантажі; інструменти; інше майно підприємств.
2. Страхування майна фізичних осіб (особистого майна): будівлі та квартири громадян; домашні тварини; транспорт; домашнє майно та майно на садибі; інше майно.

Нині майнове страхування – це найбільш значний сегмент страхового ринку. Великою мірою це обумовлено різноманітністю його підвидів, адже до майнового страхування відносять:

- страхування засобів повітряного, наземного та водного транспорту;
- страхування вантажів;
- страхування сільськогосподарських культур;
- страхування тварин;
- страхування інших видів майна;
- страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ;
- страхування фінансових і кредитних ризиків тощо.

Об'єднано ці підвиди в одну галузь через спільність об'єктів страхування, на які спрямовано захист, це – майно і майнові права страхувальників. Таким чином, майнове страхування займає найбільший сегмент страхового ринку України, його частка вже перевищила 70%. [5]

В державах з розвинутою ринковою економікою майнове страхування займає стратегічну позицію, яка визначається тим, що воно надає гарантії поновлення порушених майнових інтересів у випадку непередбачуваних природних, техногенних та інших явищ, позитивно впливає на зміцнення фінансів держави.

Страхування майна сьогодні належить до тих сфер бізнесу, які розвиваються досить стрімко. Зростає значення страхування майна як одного з важливих механізмів захисту майнових інтересів

підприємств і населення у цілому. Обсяги страхових операцій на фінансовому ринку щорічно зростають. Надаючи страхові послуги, страхові організації здійснюють рух коштів на ринку капіталу. Страхові премії, отримані від страхувальників, є джерелом поповнення грошового потоку.

Майнове страхування виконує дві важливі функції. З одного боку, воно звільняє бюджет від видатків на відшкодування збитків у разі настання страхових випадків, а з іншого – виступає одним із найстабільніших джерел довгострокових інвестицій. [2]

У державах з неринковою системою господарювання, до якої належала наша країна, майнове страхування відіграє додаткову роль, оскільки відшкодування збитків головним чином здійснюється державою шляхом виділення бюджетних коштів для ліквідації наслідків стихійного лиха і на інші аналогічні цілі.

Фізичні особи найчастіше страхують транспортні засоби, домашнє майно, будівлі, квартири (на випадок ремонту), тварин та ін. На думку багатьох вітчизняних дослідників, головною проблемою, що перешкоджає збільшенню валових страхових премій, є саме недовіра населення до страхових компаній.

Головними причинами цього є наступні:

- низький рівень якості страхових послуг;
- незначний обсяг страхових виплат;
- недосконалість нормативно-правової бази;
- неврахування інтересів населення при здійсненні страхування;
- непорядність деяких страхувальників.

Страхування майна в Україні здійснюється в добровільній і обов'язковій формах. Страхування майна фізичних осіб здійснюється, в основному, в добровільній формі, тоді як значна частина майна юридичних осіб страхується в обов'язковій формі. Насамперед, це стосується тих об'єктів, які мають високу вартість та зачіпають майнові інтереси не тільки окремих суб'єктів господарювання, але й національні інтереси. [3]

В добровільному страхуванні майна на сьогодні найбільш актуально страхування заміської нерухомості – котеджів, дачних будинків. У перспективі очікується посилення інтересу споживачів страхових послуг і до страхування квартир, особливо їх устаткуванню, ремонту. Це пов'язано з так званим "ремонтним бумом", який останнім часом охопив українців: ремонтні і обробні роботи стають все більш складними і витратними, тому природно, що власник житла хоче гарантувати збереження вкладених коштів.

Наведемо проблеми страхування майна в Україні та можливі шляхи їх вирішення.

Проблеми	Шляхи вирішення
Недосконалість дії механізму захисту прав споживачів страхових послуг	Розробка прозорих та прийнятних правил і засад діяльності страховиків майнової сфери страхових послуг
Низький рівень страхової культури населення, недовіра населення страховим компаніям	Формування комунікацій зі споживачем шляхом його страхової освіти за допомогою засобів масової інформації
Низька якість страхових послуг	Розробка та затвердження національного стандарту визначення ліквідної вартості заставного майна
Незначна клієнтська база страховиків	Проведення науково-дослідної роботи з підвищення кваліфікації персоналу страховиків і страхових посередників
Втрата значного відсотка страхових премій під час перестрахування з іноземними страховиками	Розширення ринку перестрахування та активізація роботи з нерезидентами щодо взаємного перестрахування

Характерним для багатьох крупних страхових компаній є низький рівень задоволення страхових інтересів середніх та дрібних страхувальників, де обсяги страхових виплат суттєво занижуються. При цьому страховики часто не мають бажання пролонгації договору страхування з

такими клієнтами. Не менш важливою проблемою є низький рівень доходів населення. Попит на страхові послуги залишається дуже низьким.

Висновки. Розвиток ринку в цілому багато в чому залежатиме від розвитку роздрібного страхування. Компанії, які вже зараз почали вибудовувати агентську мережу, володіють безперечною конкурентною перевагою. Основні функції, які виконує обізнаний страховий агент, – це реклама страховика, інформування та консультування страховика.

Першочерговими завданнями для оптимізації розвитку майнового страхування в Україні мають стати:

1) з метою усунення причин можливості низької якості страхових послуг є потреба насамперед у розробці та затвердженні Національним банком, Уповноваженим органом та Фондом державного майна України національного стандарту визначення ліквідної вартості заставного майна (майнових прав), та вартості майна з метою страхування;

2) щоб страховий ринок функціонував стабільно, а страховики були спроможні виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками, а також щоб була належна керованість страхового підприємництва, недостатньо вдосконалювати лише законодавство, що регулює грошовий ринок. Необхідно розробляти і впроваджувати систему кодексів, та створення сукупності законодавчих актів, які б охоплювали усі сектори ринкової економіки, сприяли упорядкуванню взаємовідносин між суб'єктами ринку на всіх фазах процесу відтворення;

3) підвищення ефективності страхової діяльності можливе лише шляхом проведення ефективної державної політики, направленої на регулювання страхового ринку в Україні. [4]

Перспективи розвитку майнового страхування вимагають суттєвих змін у системі підготовки та забезпечення кадрами учасників страхового ринку: збільшення чисельності працюючих на ринку страхування спеціалістів, залучення до роботи висококваліфікованих працівників (актуаріїв, сюрвеєрів, аварійних комісарів, аджастерів, брокерів).

Однією з найважливіших умов успішного розвитку майнового страхового ринку є формування комунікацій з споживачами шляхом їх страхової освіти через засоби масової інформації, а також вдосконалення страхових продуктів.

Таким чином, створення дієвої системи майнового страхового захисту є основою для забезпечення стабільності та ефективності економічних відносин, підвищення рівня життя населення та соціальної стабілізації, створення міцної системи захисту як фінансів держави, так й інтересів окремих громадян та підприємництва, що можливо лише шляхом проведення ефективної державної політики, спрямованої на регулювання страхового ринку в Україні.

Список використаних джерел:

1. Базилевич В. Д. Страхування: підручник. Київ: «Знання», 2008. 1019 с.
2. Бойко О. С. Зміст майнового страхування в Україні. URL.: <http://nbuv.gov.ua/>
3. Вовчак О. Д. Страхова справа: підручник. Київ: Знання, 2011. 391 с.
4. Журнал про страхування та перестрахування в Україні. URL: <http://forinsurer.com/>
5. Паламар Н. В. Проблеми майнового страхування. URL: <http://libfor.com/index.php?newsid=3162>

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

СУХАРСЬКА С., 3 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. - Каспрук А. Ю.

У статті досліджено сутність, зміст та складові елементи фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування. Обґрунтовано ознаки, за якими доцільно проводити їх класифікацію.

The article examines the essence, content and components of the financial resources of local governments. The signs according to which it is expedient to carry out their classification are substantiated.

Актуальність. Економічний розвиток країни, окремої адміністративно-територіальної одиниці, суб'єкта підприємництва чи домогосподарства знаходиться у прямій залежності від забезпечення необхідними ресурсами. Це можуть бути природні, майнові, фінансові, демографічні, інтелектуальні та інші види ресурсів.

Значення кожного виду ресурсів у забезпеченні ефективної діяльності суб'єктів економіки вагоме, однак найбільш важливими та складними, на думку багатьох економістів, є фінансові ресурси. Фінансові ресурси органів місцевого самоврядування є об'єктом і реальним вираженням місцевих фінансів, а суб'єктами економічних відносин, в процесі яких вони формуються, розподіляються і використовуються, є територіальна громада та органи місцевого самоврядування, які діють від її імені та в її інтересах, державні органи влади, юридичні та фізичні особи.

Мета статті полягає в дослідженні сутності фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, природи їх виникнення, особливостей їх формування, розподілу та використання, а також рівня їх достатності для виконання органами місцевого самоврядування своїх функцій.

Проблеми місцевих фінансів та сталого розвитку місцевого самоврядування нерідко досліджуються у працях українських вчених: Василик О.Д., Кириленко О.П., Мамонова В.В., Опаріна В.М., Павлюк К.В., Федосова В.М., Бородіної О.М., Маліка М.Й., Дем'яненко М.Я., Савлука П.Т., Лупенка Ю.О., Месель-Веселяка В.Я., Гудзь О.Є., Ігнатенка М.М., Гоголь Т.В., Кириченко А.В., Левченка Н.М., Кобути І.В. та ін.

Відповідно до Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" місцеве самоврядування — це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення.

Матеріально-фінансовою основою місцевого самоврядування є об'єкти права комунальної власності територіальних громад, зокрема: рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, а також кошти, отримані від їх відчуження. [2, с.73]

Органи місцевого самоврядування є юридичними особами, що представляють відповідні територіальні громади і здійснюють від їх імені та в їх інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування наділяються власними повноваженнями, в межах яких діють самостійно і несуть відповідальність за свою діяльність, а також їм можуть надаватися окремі повноваження органів виконавчої влади, у здійсненні яких вони є підконтрольними відповідним органам влади.

Нормативно-правовими актами, що регулюють бюджетні правовідносини, є нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України та центральних органів виконавчої влади, прийняті на підставі і на виконання Бюджетного кодексу; рішення Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій прийняті відповідно до Бюджетного кодексу.

Відносини органів місцевого самоврядування з підприємствами, установами та організаціями, що перебувають у комунальній власності територіальної громади, будуються на засадах їх підпорядкованості, підзвітності та підконтрольності. При цьому відносини з підприємствами, установами та організаціями інших форм власності будуються на договірній і податковій основі, на засадах підконтрольності у межах повноважень органів місцевого самоврядування.

Законодавче закріплення інституту місцевого самоврядування є головною передумовою існування місцевих фінансів як окремої і специфічної ланки фінансової системи країни. Тобто, якщо причиною функціонування системи економічних відносин, які лежать в основі фінансів взагалі, є виникнення держави і товарно-грошових відносин, то причиною становлення місцевих фінансів є визнання місцевого самоврядування як територіальної самоорганізації громадян для самостійного вирішення завдань місцевого значення та розмежування повноважень, відповідальності між державними органами влади і органами місцевого самоврядування, що супроводжується передачею відповідного обсягу фінансових ресурсів у розпорядження останніх.

На сучасному етапі розвитку ринкової економіки України важливим є питання її інтеграції до Європейського союзу, зокрема, і щодо місцевого самоврядування. Питання місцевих фінансів і

місцевого оподаткування входять до переліку сфер законодавчої, адміністративної та гуманітарної експертизи Ради Європи щодо перехідних країн Центральної та Східної Європи, відносяться до розділу «Територіальна адміністрація» та мають узгоджуватися з Європейською хартією місцевого самоврядування. [3, с.35]

Враховуючи особливості функціонування головних суб'єктів місцевих фінансів, дослідження сутності фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, на нашу думку, неможливе без чіткого розуміння і визначення їх складових елементів.

Фінансову основу місцевого самоврядування, згідно з чинним законодавством, становлять доходи місцевих бюджетів, кошти спеціальних цільових фондів (у тому числі валютні) та інші кошти. За умов, коли можливості місцевої влади із формування спеціальних фондів обмежені, а фондовий ринок знаходиться лише на стадії становлення (як і практика випуску та розміщення муніципальних позичок), місцеві бюджети здебільшого стали єдиним джерелом коштів для вирішення місцевих проблем.

Розв'язання ж соціально-економічних завдань у регіонах на вимогу принципу субсидіарності покладено на органи місцевого самоврядування, що потребує відповідного фінансового забезпечення.

Фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування є елементом гарантування державою самостійності місцевих бюджетів. Його утруднюють обмеженість фінансових повноважень відповідних органів щодо залучення доходів до місцевих бюджетів та брак бюджетних ресурсів для виконання ними власних і делегованих повноважень, що суперечить очікуванням та потребам українського суспільства. З цієї метою формуються відповідні місцеві бюджети.

Місцеві бюджети є фінансовою базою органів місцевого самоврядування та вирішальним фактором територіального розвитку. Наявність місцевих бюджетів закріплює економічну самостійність місцевих органів самоврядування, що передбачено Конституцією та Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні від 27.05.1997 року, активізує господарську діяльність, дозволяє їм розвивати інфраструктуру на підвідомчій території, розширювати економічний потенціал території, виявляти і використовувати резерви фінансових ресурсів. В кінцевому підсумку все це розширює можливості місцевих органів влади у більш повному задоволенні потреб населення. [4]

Місцеві бюджети слід розглядати як важливу фінансову категорію, основу якої становить система фінансових відносин, а саме: відносини між місцевими бюджетами і господарськими структурами, що функціонують на даній території; відносини між бюджетами і населенням даної території, що складаються при мобілізації й витраченні коштів місцевих бюджетів; відносини між місцевими бюджетами різних рівнів щодо перерозподілу фінансових ресурсів; відносини між місцевими бюджетами і державним бюджетом.

На нашу думку, місцевий бюджет слід розглядати як фонд грошових коштів органів місцевого самоврядування, який формується в результаті перерозподілу ВВП за рахунок мобілізації частини фінансових ресурсів території, надходження коштів з бюджетів вищого рівня та з Державного бюджету України, та використовується для фінансування власних та делегованих повноважень.

Видатки місцевих бюджетів відображають соціально-економічні відносини на місцевому рівні й з урахуванням територіальних особливостей.

Видатки місцевих бюджетів безпосередньо пов'язані з інтересами широких верств населення й суттєво впливають на загальні соціальні процеси в державі й, насамперед, на рівень добробуту населення, освіченості, забезпеченості медичними послугами, а також послугами в галузі культури, спорту, соціальної захищеності на випадок непередбачуваних обставин.

На сьогодні постійне прагнення до самостійності місцевих бюджетів, до подальшого розвитку та зміцнення місцевого самоврядування вимагає більшої фінансової незалежності та життєздатності органів місцевої влади. Рівень розвитку країни та зростання добробуту населення безпосередньо залежать від зростання сильної місцевої влади, яка здатна забезпечувати належне фінансування закладів освіти, культури, охорони здоров'я, вирішувати проблеми та відстоювати інтереси населення, тощо.

Дія інституту місцевого самоврядування є нормою демократичного розвитку країни, що передбачає широку автономію населення у вирішенні питань самоврядного розвитку. Все це є фундаментальною умовою для децентралізації бюджетних коштів, як однієї з моделей функціонування міжбюджетних відносин.

В цілому, сучасний стан місцевого самоврядування характеризується відсутністю належного матеріального та фінансового, кадрового та іншого ресурсного забезпечення, необхідного для виконання завдань і повноважень органів місцевого самоврядування, кризою житлово-комунального господарства, систем соціальної інфраструктури, поглибленням диспропорцій у соціально-економічному стані територіальних громад і регіонів.

Однак, проблема місцевих фінансів є найбільш складною у розвитку місцевого самоврядування. Наявність у територіальній громаді фінансових ресурсів, достатніх для вирішення питань місцевого значення, визначає реальність місцевого самоврядування в тій чи іншій країні.

Нині є невідповідність між обсягами доходів місцевих бюджетів і реальними потребами у фінансуванні поточних видатків. Нерідко причини такого стану вбачаються у наявності значної кількості нормативно-правових актів, що є обов'язковими для виконання органами місцевого самоврядування. Через недостатню ресурсну базу місцеві бюджети не в змозі профінансувати розрахункові потреби розвитку територій, що їх мають забезпечувати органи місцевого самоврядування і які повинні здійснюватись за фізіологічними та соціальними стандартами. Для розв'язання таких проблем треба або збільшити обсяги ресурсів місцевої влади, або зменшити показники стандартів. [6, с.74]

Розглядаючи фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування, слід враховувати також сучасні загальноекономічні фактори соціально-економічного розвитку України, такі як спад обсягів валового внутрішнього продукту, дефіцитність фінансових ресурсів, інфляція, нерозвинутість фондового ринку, нестабільність законодавчої бази тощо. Без вирішення цих, а також багатьох інших складних питань розвитку економіки України неможливо вести мову про фінансову достатність місцевого самоврядування та побудову демократичної держави.

Пріоритетними напрямками перетворення місцевих бюджетів у ефективний інструмент роботи органів місцевого самоврядування та соціально-економічного розвитку громади, повинно стати удосконалення наступних аспектів їх формування, розподілу і використання:

- збільшення, розширення та зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування за рахунок удосконалення податкового законодавства, ідентифікації нових інструментів залучення грошових коштів та реалізації інноваційно-інвестиційних програм на території адміністративної одиниці;
- застосування новітніх підходів формування видаткової частини місцевих бюджетів та підвищення ефективності процесу децентралізації управління фінансовими ресурсами, акумульованими в бюджеті;
- підвищення адекватності системи регулювання міжбюджетних відносин та оперативності надання міжбюджетних трансфертів;
- впровадження в практику середньо - та довгострокового планування місцевих бюджетів;
- проведення кількісної та якісної оцінки виконання місцевого бюджету на всіх стадіях його реалізації;
- підвищення превентивних заходів і посилення контролю відносно порушення бюджетного законодавства та чітке визначення відповідальних осіб в розрізі кожного напрямку здійснення бюджетної політики на місцевому рівні. [1, с.29]

Висновки. Для того, щоб місцеві бюджети стали основою фінансової самостійності органів місцевого самоврядування, потрібно здійснити ряд заходів:

- по-перше, необхідно чітко розподілити компетенції між органами центральної влади, регіонального та місцевого самоврядування і поступово переходити до децентралізації фінансів;

- по-друге, джерела податкових надходжень необхідно розподілити між центральною і місцевою владою в адекватності виконання ними функцій, що повинно знайти своє відображення в законодавстві про місцеве самоврядування;

- по-третє, потрібно надати органам місцевого самоврядування можливість самостійно встановлювати перелік місцевих податків і зборів та їх ставки. [5]

Підсумовуючи, слід зауважити, що фінансові ресурси органів місцевого самоврядування як економічна категорія має окремі характерні для неї особливості. Фінансові ресурси органів місцевого самоврядування є реальною основою місцевих фінансів, а отже реальними носіями відносин органів місцевого самоврядування з органами державної влади, суб'єктами господарювання і населенням. Фінансові ресурси є головною ознакою фінансової незалежності органів місцевого самоврядування у виконанні ними реальних владних функцій. Фінансові ресурси є необхідним джерелом для здійснення процесу розширеного відтворення, фінансування місцевих програм розвитку та соціального забезпечення територіальної громади.

На сучасному етапі розвитку ринкової економіки України важливим є питання її інтеграції до Європейського союзу, зокрема, і щодо місцевого самоврядування. Питання місцевих фінансів і місцевого оподаткування входять до переліку сфер законодавчої, адміністративної та гуманітарної експертизи Ради Європи щодо перехідних країн Центральної та Східної Європи, відносяться до розділу «Територіальна адміністрація» та мають узгоджуватися з Європейською хартією місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Артеменко Н.В. Сучасна концепція реформування місцевих бюджетів: проблеми та перспективи // Вісник НТУ «ХПІ». 2014. № 34(1077). С. 25-30.
2. Місцеві фінанси : навч. пос. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 192 с.
3. Петрушевська В.В. Трансформація фінансової політики України в умовах глобалізації та євроінтеграції // Економічний часопис – XXI, 2014. № 1.С. 34-37.
4. Бюджетне забезпечення територіальних громад України: тенденції останніх років // Галузевий моніторинг, 2012. № 9 URL: <http://dialogueauc.org.ua/sites/all/sites/dialogueauc.org.ua/files/files/mon9.pdf>.
5. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.
6. Тичковська Л. Механізм фінансового забезпечення регіонального розвитку // Схід, 2010. № 6(106). С. 72-75.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН

ШВИГАР М., 1 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. – Рошило В. І.

У статті узагальнено теоретичні положення щодо сутності, змісту та основ організації доходів місцевих бюджетів України. Оцінено вплив реалізації політики децентралізації бюджетної системи на соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць та їх фінансову автономію. Запропоновано комплекс практичних рекомендацій щодо оптимізації формування місцевих бюджетів та виявлення резервів зростання їх доходів.

The article summarizes the theoretical provisions on the nature, content and basis of the organization of revenues of local budgets of Ukraine. The impact of the implementation of the policy of decentralization of the budget system on the socio-economic development of administrative-territorial units and their financial autonomy is assessed. A set of practical recommendations for optimizing the formation of local budgets and identifying reserves for growth of their revenues is proposed.

Актуальність даної теми полягає в тому, що основною вадою сучасного вітчизняного правового регулювання місцевих бюджетів залишається помітне обмеження повноважень органів місцевого самоврядування щодо формування дохідної частини місцевих бюджетів із власних джерел доходів. Наслідком цього є висока дотаційність місцевих бюджетів в Україні, що своєю чергою зумовлює підвищене навантаження на Державний бюджет України, а також зменшення ефективності використання економічного потенціалу на місцях. Проблемою розвитку місцевого самоврядування в Україні залишається обмежений фінансовий ресурс, який не повною мірою забезпечує виконання повноважень, делегованих державою місцевим органам влади. Становлення та подальший розвиток міжбюджетних відносин в Україні ускладнюється відсутністю дієвих організаційних, правових, фінансових методів й інструментів забезпечення самостійності місцевих бюджетів, які б відповідали спрямованості на децентралізацію фінансових ресурсів, сприяючи розвитку як окремої територіальної громади, так і держави в цілому.

Метою статті є розробка практичних рекомендацій щодо формування доходів місцевих бюджетів в умовах підвищення самостійності регіонів.

Об'єктом дослідження є бюджетні ресурси місцевих бюджетів Чернівецької області.

Предметом дослідження є теоретико-організаційні та практичні засади формування ресурсів місцевих бюджетів в умовах трансформаційних змін.

Концептуальні підходи до формування ресурсів місцевих бюджетів та ефективного механізму його функціонування досліджували такі вітчизняні учені-фінансисти, як В. Андрущенко, В. Базилевич, Н. Бак, О. Барановський, С. Буковинський, А. Буряченко, Д. Ванькович, О. Василик, О. Кириленко, В. Коваленко, О. Ковалюк, В. Кравченко, А. Крисоватий, М. Крупка, М. Кульчицький, І. Луніна, І. Лютий, О. Музика, Стефанчук, Ю. Пасічник, О. Підхонний, О. Романенко, С. Слухай, В. Федосов, І. Чугунов, О. Шевчук, С. Юрій, А. Яковлев та ін.

Проте, більшість наукових праць названих фінансистів орієнтована на виявлення загальних тенденцій функціонування місцевих бюджетів, формування та використання їх коштів. Бракує наукових і практичних напрацювань щодо питань ефективного розподілу бюджетних повноважень та визначення джерел формування стабільної власної дохідної бази органів місцевої влади. Необхідність розв'язання цих проблем, їх теоретичне та практичне значення зумовили вибір теми наукового пошуку.

Удосконалення процесу територіальної організації влади має за мету зміцнення фінансової спроможності та ефективності місцевого самоврядування і завершення процесу об'єднання територіальних громад. Делегування державних повноважень на місцевий рівень спонукає органи місцевого самоврядування шукати ефективні управлінські методи і шляхи вирішення проблеми індивідуально у кожній громаді. Прискорюють процес добровільного об'єднання насамперед додаткові фінансові ресурси та самостійність в ухваленні рішень, що їх громади отримують у статусі об'єднаних територіальних громад. Реформа місцевого самоврядування дала змогу новим територіальним громадам вийти на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом, отримати нові повноваження та державну підтримку на розвиток інфраструктури.

Проте на даний час ще наявні ключові проблеми, які виникли внаслідок функціонування централізованої фінансової системи та потребують вирішення в ході бюджетної реформи в Україні:

- недосконала система адміністративно-територіального устрою;
- надмірний ступінь централізації бюджетних коштів;
- підпорядкованість і фінансова обмеженість органів місцевого самоврядування;
- відсутність необхідної власної дохідної бази місцевих бюджетів, що могло б забезпечувати гарантії виконання органами місцевого самоврядування як делегованих так і власних повноважень;
- відсутність дієвих стимулів для місцевих органів влади до збільшення обсягу доходів місцевих бюджетів;
- недостатньо повне використання податкового потенціалу;
- недостатньо обґрунтовані принципи розподілу повноважень, функцій і бюджетних ресурсів між ланками бюджетної системи, що призводить до дублювання та конкуренції повноважень і вимагає подальшого уточнення принципів їх розмежування;

- суттєві диспропорції між соціально-економічним розвитком територій, забезпеченням належного рівня життя всіх громадян України, незалежно від території проживання;
- недосконала система розрахунку міжбюджетних трансфертів;
- належність переважної більшості платників податків до рівня міст, їх міграція з однієї адміністративно-територіальної одиниці в іншу та здійснення фактичної діяльності поза місцем реєстрації [1].

Бюджетна децентралізація має сприяти вирішенню двох основних питань: взаємообумовленому розподілу доходів та видатків між рівнями бюджетної системи; встановленню повноважень, у межах яких на місцевому рівні можливо визначати власні доходи та видатки місцевих органів влади.

На сучасному етапі підвищення ефективності бюджетного процесу на місцевому рівні в умовах трансформації міжбюджетних відносин та забезпечення фінансової самостійності, ключове значення надається саме місцевому оподаткуванню, яке орієнтоване на змінення місцевих бюджетів, розширюючи цим самим їх фінансову автономію. Слугуючи важливою складовою частиною всієї податкової системи держави, саме місцеві податки і збори повинні відповідати наявним інтересам органів місцевої влади, адже оцінюються як безпосереднє самостійне джерело відповідних власних доходів їх бюджетів. Про те існуюча система місцевого оподаткування в сучасних умовах є малоефективною, так як не в змозі сформувати необхідну фінансову базу.

У процесі формування доходів місцевих бюджетів визначений бюджетний ефект від системи оподаткування неоднаковий. Адже найменш відчутним він є у невеликих територіальних громадах, у яких практично відсутні джерела для формування власних ресурсів бюджету. Значно відчутна фіскальна роль відповідних місцевих податків та зборів характерна для бюджетів територіальних громад, де надходження податків та зборів мають зростаючу динаміку, однак залишаються не суттєвими, насамперед це стосується сільських і селищних бюджетів.

Як свідчить практика щодо місцевого оподаткування, в його механізмі існує сукупність невирішених проблем. Недосконалим є механізм їх розрахунку, порядок надання пільг, система планування та прогнозування надходжень до місцевих бюджетів. За державою все ще залишається право законодавчого визначення мінімальних і максимальних ставок, у межах яких відповідні місцеві органи влади на власний розсуд визначатимуть розмір податкових ставок, враховуючи у свою чергу бюджету результативність справляння податків і зборів.

Одним із напрямів реформування місцевого оподаткування є формування стимулів і підвищення зацікавленості відповідних органів місцевої влади у напрямку розширення податкової бази шляхом забезпечення умов розвитку підприємницької діяльності та підвищення якості системи адміністрування місцевих податків і зборів податковими органами на місцях.

Одним з джерел формування додаткових бюджетних ресурсів органів місцевої влади може стати реформування механізму самооподаткування, що матиме одноразовий характер, і цільове призначення використання коштів, які акумульовані у такий спосіб. Це дасть змогу органам місцевого самоврядування забезпечити реалізацію заходів з благоустрою конкретних міст, селищ через систему оподаткування жителів відповідної територіальної громади, які отримуватимуть безпосередню користь від цього.

Досвід розвинутих країн світу засвідчує про високий рівень бюджетної результативності місцевого оподаткування, до складу якого включається фіксована частка податку з доходів фізичних і юридичних осіб, майнові податки, окремі акцизи, спеціальні місцеві податки на купівлю - продаж землі, на цінні папери та біржові операції. Впроваджуючи у вітчизняну практику зарубіжний досвід, варто виважено приймати рішення для розширення складу місцевого оподаткування, насамперед переглядаючи визначений перелік загальнодержавних податків і зборів з метою нейтралізації додаткового тягара для відповідних платників податків.

Передумовою для зростання власних бюджетних ресурсів є розширення податкової автономії органів місцевої влади, яка передбачає надання їм повноважень щодо визначення диференціації видів та ставок місцевих податків і зборів, введення режиму пільгового оподаткування. Саме

диференційований підхід сприятиме використанню місцевих податків і зборів як вагомого фінансового та регулюючого інструменту впливу на соціально-економічну діяльність відповідної території, що в майбутньому дозволить розширити базу оподаткування і забезпечить зростання обсягів надходжень до бюджету.

При визначенні бази власних бюджетних ресурсів відповідних органів місцевого самоврядування ключову роль могли б відіграти податкові надходження саме від підприємств комунальної власності. В сучасних умовах господарювання такі підприємства є збитковими через наявність значних обсягів заборгованості споживачів комунальних послуг, що й породжує неспроможність своєчасного оновлення основних засобів, а тому – низький рівень надання відповідних комунальних послуг. Тому одним із пріоритетних напрямів зміцнення фінансових основ органів місцевої влади є докорінне реформування комунального господарства.

Для реалізації стратегії ресурсного забезпечення місцевих бюджетів необхідно:

- розробити довгострокові стимули, які б комплексно заохочували місцеву владу здійснювати структурні реформи;
- сформувати стимули соціально-економічної активності вітчизняних суб'єктів господарювання, сприяти стійкому розвитку підприємницької діяльності і залучення інвестицій на відповідній території;
- забезпечити повне та прозоре виконання відповідними органами місцевої влади своїх повноважень;
- здійснити чітке розмежування визначених бюджетних повноважень між всіма гілками влади;

У свою чергу, в сфері розподілу відповідних джерел бюджетних ресурсів варто чітко розподілити доходи між бюджетами так, щоб саме склад власних доходів формувався із тих податкових надходжень, які дозволять сформувати необхідну фінансову базу органів місцевої влади, а це насамперед, потребує своєчасного реформування всієї системи місцевого оподаткування й підвищення рівня податкової автономії органів місцевої влади. Саме забезпечення фінансової децентралізації орієнтовано на отримання автономії місцевих органів влади щодо фінансування та забезпечення населення якісними суспільними товарами та послугами.

Удосконалення законодавчої бази регулювання доходів місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації передбачає:

- створення нормативно-правових передумов для реалізації основних принципів регулювання місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації;
- створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення здійснення органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень;
- впровадженні нормативно-правові бюджетні новації мають чітко розмежувати джерела доходів бюджетів та повноваження між рівнями влади та гілками влади;
- забезпечення нормативно-правового регулювання місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації відповідно його сучасним міжнародним вимогам.

Дієвість усіх запропонованих інституційних важелів бюджетно- податкового механізму підвищить його роль в управлінні фінансовим потенціалом місцевих територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Калашникова О. Чого чекати від адміністративного етапу територіальної реформи? URL: <https://blog.liga.net/user/akalashnikova/article/34919> (дата звернення: 5. 05. 2021)
2. Фатюха Н. Г., Тертиця О. А. Сучасний стан та перспективи розвитку місцевих бюджетів в умовах децентралізації. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8324> (дата звернення: 31.05.2021).

**УПРАВЛІНСЬКІ СКЛАДОВІ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ COVID-19 ДЛЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ГОТЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

АЛИКСАНДРЮК М., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Менеджмент»

Наук. кер. – Гищук Р. М.

У статті розглянуто управлінські та організаційні рішення стосовно подолання наслідків covid-19 у діяльності готельних закладів. Подано аналіз роботи готельних підприємств і основні концепції їхньої життєдіяльності в умовах пандемії COVID-19.

The article considers management and organizational decisions to overcome the effects of covid-19 in the activities of hotel facilities. The analysis of work of hotel enterprises and the basic concepts of their vital activity in the conditions of pandemic COVID-19 is given.

Актуальність даної теми полягає в тому що, готельна сфера – одна з вагомих складових туристичної сфери. Поширення захворювання COVID-19 та карантинні умови суттєво вплинули та надалі негативно впливають на готельну діяльність. Готельні заклади зіштовхнулись з різними новими проблемами, а саме відсутність відвідувачів, закриття закладів розміщення, фінансова криза та безпека співробітників.

Метою статті є обґрунтування заходів із подолання негативних наслідків COVID-19 для діяльності готельних підприємств.

Об'єктом є процес діяльності готельних закладів у пандемічних умовах.

Предметом дослідження є діяльність готельних підприємств в умовах подолання наслідків COVIDy-19.

На сьогоднішній день, готельна сфера – це потужна структура в системі економіки країни, регіону чи туристичного центру і дуже вагома дохідна частина бюджету країни. Готельна сфера особливо відчутно постраждала через жорсткі карантинні обмеження, спричинені протидією пандемії COVID-19. Активні кроки щодо протидії поширенню захворюваності на COVID-19 здійснюються в Україні з 12 березня 2020 року. Готельний бізнес зазнав суттєвих збитків через необхідність повернення коштів за відмінені бронювання. Фінансові показники готельного сектору суттєво знизилися.

Готелі в період карантину намагалися зменшити витрати на утримання номерного фонду, утім це не дало значного скорочення витрат на комунальні послуги. Працівники готелів були змушені перейти на скорочений робочий день, використовували відпустки за власний рахунок. До 25% персоналу, яких не влаштовували подібні умови праці, звільнилися та змінили сферу діяльності, розуміючи вразливість готельно-ресторанного бізнесу під час подібної кризи. Керуючі компанії готелів стали працювати у дистанційному режимі. Окремі готелі та мережі не дотримувалися карантинних обмежень, проте держава не вживала заходів впливу щодо таких порушників. Разом із тим зросла кількість компетентних органів, що проводять перевірки, збільшилася й сама кількість контролю роботи готелів.

До речі, під час пандемії деякі готелі допомагали розміщувати лікарів і медичний персонал. Але це були поодинокі приклади правильного ситуативного підходу до використання номерного фонду, що не був задіяний. Загалом, ми виокремили десять складових у організації роботи готелів, які виникли вимушено в умовах пандемії COVID-19 (рис. 1).

Падіння завантаженості готелів. За відсутності людей, що подорожують, готельна сфера опинилась у реальному режимі «блокади», коли завантаження готелів зі стандартних 60% впродовж 1-2 тижнів впало до 2-3%. Без попиту єдиним виходом для більшості підприємств було тимчасове припинення функціонування, консервація готелів та перехід у режим очікування на невизначений термін. Із поступовим відкриттям кордонів та дозволом на подорожі, готельна індустрія почала потроху відроджуватись, проте не такими швидкими темпами, як того хотілось.

Нові правила прибирання та дезінфекції. Варто зазначити, що під час пандемії змінились і самі гості — люди стали більш прискіпливі до заходів безпеки та гігієни під час вибору готелів та закладів харчування. Тож бізнес підлаштовувався під нові вимоги — з початку пандемії стали використовувати більш дієві дезінфікуючі засоби, деякі готелі лишають номери після від'їзду гостя на 24-48 годин для «провітрювання», а лише потім прибирають. Як правило, готельний персонал проходить температурну перевірку щодня на роботі та носить індивідуальні засоби безпеки. У готелях, де передбачено харчування, гостям допомагають у подачі їжі з буфету офіціанти задля унеможливлення контакту з їжею великої кількості людей.

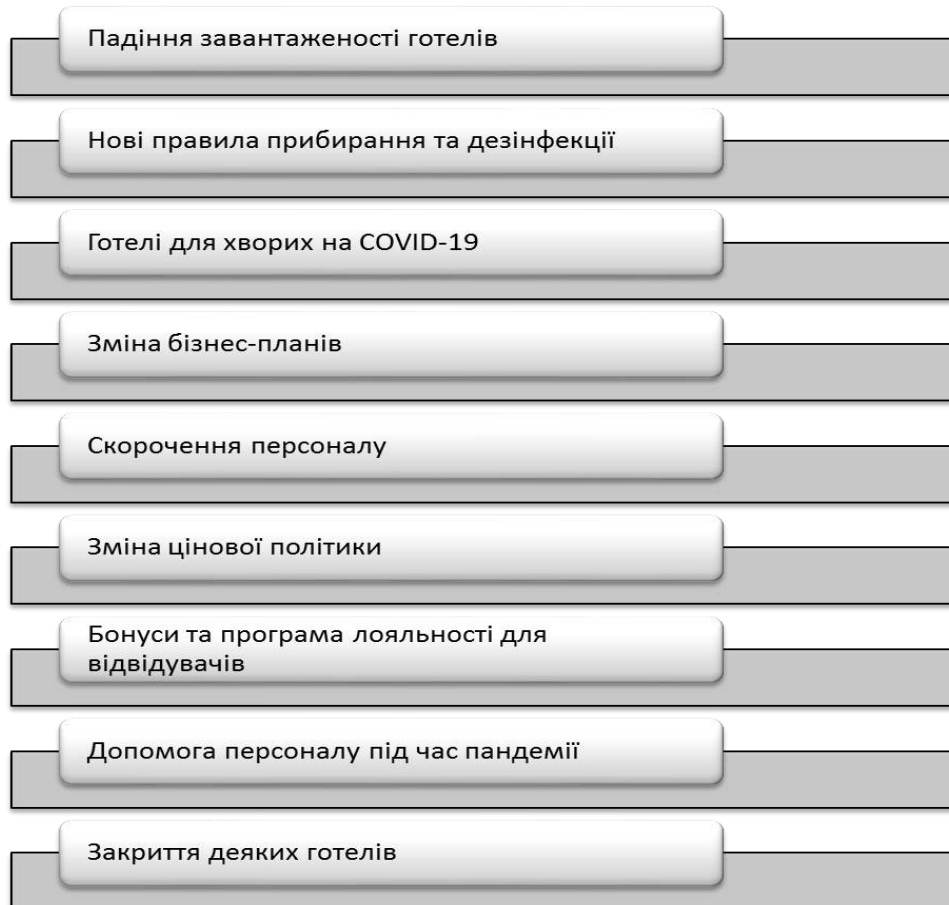

Рис. 1. Зміна організаційних і управлінських складових роботи готельних підприємств в умовах пандемії COVID-19

Готелі для хворих на COVID-19. Деякі з менеджерів під час локдауну віддавали приміщення готелів для розміщення хворих та їхніх сімей — хтось під впливом та натиском державних установ, хтось у якості благодійності та допомоги суспільству під час пандемії. Так чи інакше, як приватні готелі, так і частини великих корпорацій потрапили в такі умови.

Зміна бізнес-планів. Навесні готелі повністю переглянули свої бізнес-плани та бюджет, адже ті розрахунки, які проводилися за півроку до нового бізнес-сезону, вже були неактуальні. Всі бронювання вмиль відмінились, великі групи туристів разом із офіційними урядовими делегаціями та представництвами великих корпорацій навесні заявили про відтермінування поїздок до кінця року.

Скорочення персоналу. За відсутністю доходів, залишилось багато видатків — комунальні послуги, зобов'язання перед постачальниками послуг та головне — персоналом, який залишився без заробітних плат. Деяких фахівців не оминула і доля звільнень — за відсутності великої кількості гостей навіть у готелях, що залишились відкритими, були скорочені не тільки години роботи, але й кількість співробітників.

Цінова політика. Бізнес готелі у великих містах потерпали від відсутності своїх клієнтів — готелі Києва, Львова, Харкова та Дніпра стояли майже порожніми, тож доводилося підлаштовуватись

під нові реалії ринку. Задля залучення клієнтів стандартні ціни готелів були знижені на 30-35%, готелі стали більш гнучкими на надання індивідуальних знижок постійним клієнтам.

Бонуси та привілеї для гостей. Гнучкість проявляли усі — світові мережі заохочували своїх лояльних клієнтів бонусами та додатковими привілеями через програми лояльності, спрощували схеми накопичення балів для подальшого їх обміну на безкоштовні ночі або вищі категорії номерів.

Допомога персоналу під час пандемії. Варто зазначити, що після скорочень, працівники стали більш мобільними та універсальними – вони поєднують декілька суміжних позицій, таким чином перекриваючи нестачу персоналу та відпрацьовуючи більше годин задля підвищеної заробітної плати. На підтримку своїх кадрів деякі готельні мережі заснували фонди підтримки персоналу під час коронавірусу, які надають фінансову допомогу охочим та тим, хто найбільше постраждав через скорочення часів роботи.

Допомога готельній індустрії від держави. Європейські країни такі як Швейцарія, Франція та Іспанія допомагали приватному сектору мільйонами доларів видатків для підтримання основних галузей економіки, в тому числі і туристичній, адже туризм займає одну з провідних статей доходів сфери послуг у цих країнах. У той самий час, в Україні уряд навесні проігнорував клопотання готельної індустрії щодо зменшення податкового навантаження на час карантину у рамках підтримки туристичної галузі. Лише на початку листопада Верховна Рада прийняла законопроект, за яким мав бути знижений ПДВ для готелів та хостелів із 20 до 7 відсотків.

Закриття деяких готелів. Незважаючи на послаблення та підтримку галузі, у жорстких умовах виживають не всі, тому і доводилось закривати більшість готельних підприємств.

Пандемія суттєво вплинула на готельний ринок, його кон'юнктуру. За умов невизначеності з «другою хвилею» пандемії, давати прогнози щодо відновлення важко. У зимово-весняний період 2021 р., за оптимістичними очікуваннями, завантаження готелів мало скласти 50% від максимуму, за умови дії адаптивного карантину.

Дуже важливою є злагоджена співпраця всіх готельєрів. Метою їх діяльності має стати об'єднання зусиль для розвитку галузі і концентрація на внутрішньому туризмі. Також необхідна пряма координація між готельєрами задля уникнення недобросовісної конкуренції чи падіння ринку через невинуватити короткострокові рішення, що можуть призвести до глобальної кризи в готельній галузі, яку потім буде важко подолати навіть після припинення пандемії COVID. Професійне об'єднання готельєрів повинне вести діалог з профільним міністерством, парламентом та напрацьовувати дорожню карту виходу з кризи. Для мінімального забезпечення операційної діяльності готелю потрібно 20% завантаженості щомісяця. Більшість готелів не досягає зазначеного порогу, відповідно, накопичують операційну заборгованість, одночасно витрачаючи кошти на посилені санітарні норми. Така ситуація загрожує масовим закриттям готелів за відсутності уваги держави до проблеми.

Висновок. Результати проведеного дослідження дають можливість стверджувати, що пандемія COVID-19 зачепила усю готельну сферу. Кожна країна прямо чи опосередковано відчує негативний вплив коронавірусу на свою готельну діяльність. Держава має визначити план подальших дій щодо можливих обмежень для країни у випадку погіршення ситуації з пандемією, розробити комплексний підхід до антикризових заходів для підприємців, оскільки робота готелів залежить від багатьох інших галузей. Корисним було б пільгове зниження ставок в оплаті праці, скасування точкових регіональних зборів тощо.

Список використаних джерел:

1. Давимук Олександра. Наслідки епідемії COVID-19 та карантинних заходів для провідних секторів економіки України. URL: https://cpd.com.ua/ukr-eng%20covid-19_economics_ukraine.pdf
2. Шацька З. Я. Організація роботи підприємств готельної сфери в умовах пандемії COVID-19. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2020/53.pdf
3. Сучасні аспекти управління персоналом готелю умовах пандемії. URL: <https://www.hneu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/04/86.COVID-19.pdf>

**СЕЛФІ-ТУРИЗМ ЯК МОЛОДІЖНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ
ТУРИСТИЧНО-ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

ГОЦМАН О., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Туризм»

Наук. кер. – Гищук Р. М.

Стаття присвячена аналізу популярності туристично-екскурсійних дестинцій у м. Чернівці в соціальних мережах, зокрема у найпопулярнішій мережі «INSTAGRAM», та необхідності просувати в ній туристичний продукт у нашому місті через особливості «селфі-туризму».

The article is devoted to the analysis of the popularity of tourist and excursion destinations in Chernivtsi in social networks, in particular in the most popular network "INSTAGRAM", and the need to promote a tourist product for our city, namely "selfie tourism".

Актуальність даної теми полягає в тому, що при розширенні галузі туризму завжди актуально розробляти нові та знаходити вже існуючі, але не використані, шляхи та способи просування туристичних послуг для отримання максимального ефекту, популярності та підвищення прибутку для нашого міста. Найбільш актуальною та популярною платформою для промоуції міста зараз є Інтернет, а саме соціальні мережі, які використовуються молодим поколінням зараз на повну потужність. Кількість їхніх користувачів щорічно зростає і цей факт неможливо відкидати. Чому б тоді не з'єднати соціальну мережу, селфі та туристичні об'єкти нашого міста? Таким чином, роблячи селфі біля найактуальніших туристичних об'єктів м. Чернівці та виставляючи його в соціальну мережу, ми просуваємо новий туристичний продукт та зацікавлюємо мандрівників спробувати його.

Метою статті є дослідження можливостей використання соціальних мереж як засобів інформаційних ресурсів та маркетингу, формування нового туристичного селфі-продукту та просування соціальною мережею туристично-екскурсійних об'єктів у регіоні.

Об'єктом дослідження є туристично-екскурсійні дестинації регіону та їхня презентація в соціальних мережах.

Предметом дослідження є рейтинг формування туристичного селфі продукту в екскурсійній діяльності за допомогою вивчення рівня популярності їхніх об'єктів у соціальних мережах.

Селфі – це звичайний автопортрет, зроблений за допомогою камери смартфона, веб-камери чи фотоапарата. Зростання популярності селфі пов'язане з бумом соціальних медіа та мобільних технологій [1]. Натовпи молодих людей «клацали» себе на тлі якоїсь чергової пам'ятки – це селфі-туризм [2]. Для такого виду туризму не обов'язково бути мандрівником, адже багато людей, проїжджаючи повз популярних локацій, зупиняються, щоб зробити фото [3].

З зростанням інтернет-мереж і розробкою більш зручних для непідготовленого користувача інструментів число людей, що активно користуються Інтернетом, до початку тисячоліття значно зросло. На сьогоднішній день в інтернет-мережі є величезна кількість соціальних мереж. Однією з них можна назвати Instagram, популярність якого в останні роки тільки збільшується, як і кількість зареєстрованих користувачів. Фотографії відмінно допомагають передати атмосферу того, що відбувається, а наявність хештегів – підписати фотографії, де і коли були відзняті [4].

Instagram – це відмінний сервіс, який дозволяє знаходитися на близькому рівні спілкування з друзями, дивитися їхні фотографії, ділитися своїми, а також переглядати інших людей і спостерігати світ їхніми очима [4]. Інстаграм сьогодні є однією з найпопулярніших соцмереж в Україні та світі.

Цікаво, що лідером рейтингу «Міста України, де живуть найактивніші користувачі Інстаграм» є Чернівці. На другому місці – Київ, на третьому – Тернопіль, четверте місце займає Івано-Франківськ, на п'ятому – Львів і т. ін. (рис. 1) [5].

Соціальна мережа Інстаграм стала частиною повсякденного життя і в середньому більшість користувачів витрачають більше часу на неї, ніж на будь-яку іншу онлайн-діяльність. Людям подобається користуватися соціальними мережами, щоб взаємодіяти з іншими людьми через обмін повідомленнями, фото та відео [4].

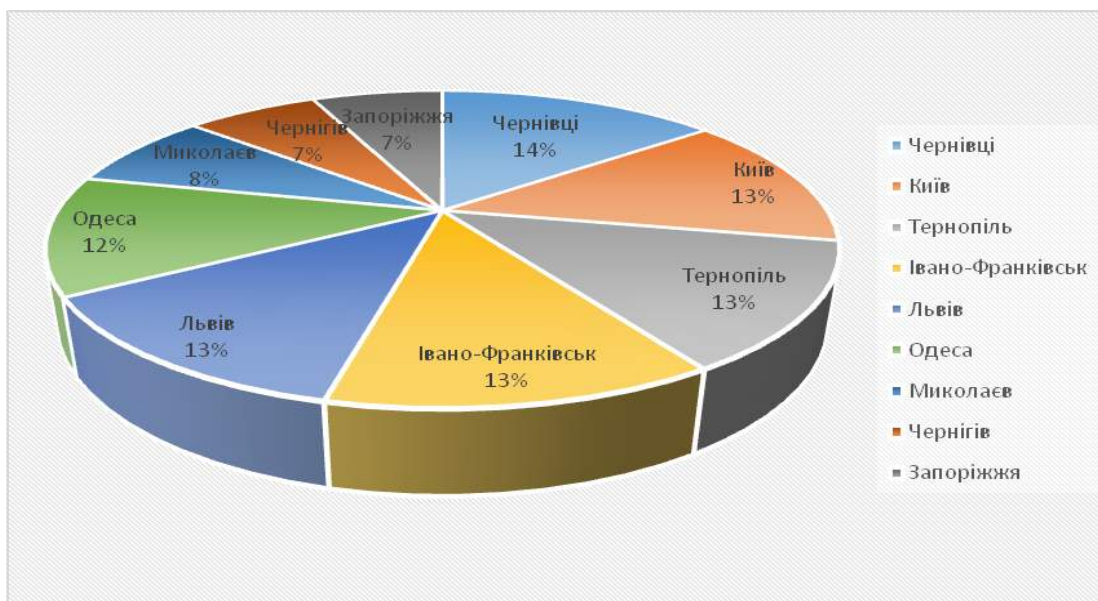

Рис. 1. Найактивніші користувачі мережі Instagram

Досліджуючи статистику, згідно до уподобань, кількості відміток по геолокації та кількості хештегів у найпопулярнішій мережі «Інстаграм», ми відзначили за цими показниками топ-9 найактуальніших туристичних об'єктів у м. Чернівці для селфі-туризму та здійснили їхню рейтингову оцінку згідно до запропонованих критеріїв контенту (табл. 1). Таким чином, лідером чи аутсайдером за своїм місцем була та туристично-екскурсійна дестинація, яка у підсумку отримала більшу чи меншу кількість балів.

Їх рейтинг за підсумками дослідження був наступним: 1) Резиденція митрополитів Буковини і Далмації, 2) Ратуша, 3) Чернівецький музично-драматичний театр імені Ольги Кобилянської, 4) Площа Пресвятої Марії, 5) Палац юстиції, 6) Площа Філармонії, 7) Чернівецький обласний художній музей, 8) Вірменська церква, 9) Костел Пресвятого Ісуса.

Таблиця 1

**Рейтинг найактуальніших туристично-екскурсійних дестинацій селфі-туризму
м. Чернівці за результатами соціальної мережі "Instagram"**

Локації	Кількість вподобань	Рейтинг, балів	Кількість хештегів	Рейтинг, балів	Кількість відміток по геолокації	Рейтинг, балів	Загальний рейтинг, балів	Місце
1. Резиденція православних митрополитів Буковини і Далмації	2739	9	250	8	>1000	10	27	1
2. Чернівецький музично-драматичний театр ім. О. Кобилянської	1218	7	208	7	>920	8	22	3
3. Палац юстиції	1525	8	>90	3	>600	5	16	5
4. Костел Пресвятого Серця Ісуса	1015	4	>50	2	>400	3	9	9
5. Вірменська церква	309	2	271	9	>100	2	13	8
6. Ратуша	3739	10	>200	6	>980	9	25	2
7. Чернівецький обласний художній музей	1168	6	>100	4	>500	4	14	7
8. Площа Філармонії	859	3	148	5	>900	7	15	6
9. Площа Пресвятої Марії	1049	5	423	10	>700	6	21	4

Зазначений аналіз у статистичних даних кількості уподобань, кількості хештегів і кількості відміток через геолокації усіх 9 туристичних об'єктів дав змогу оцінити їхню міру спорідної атрактивності шляхом кластерного аналізу. Беззаперечні та найатрактивніші екскурсійні об'єкти, які ніяк не можна порівняти з іншими сімома, є Резиденція митрополитів Буковини та Далмації та Ратуша, вони чітко виділилися в один кластер (рис. 2).

Рейтинговий бальний і кластерний аналіз показав значення атрактивності 9-ти туристично-екскурсійних селфі-об'єктів у спадній послідовності першого (Резиденція митрополитів Буковини та Далмації, Ратуша) і другого (Вірменська церква, Палац юстиції, площа Пресвятої Марії, площа Філармонії, костел Пресвятого Серця Ісуса, Чернівецький обласний художній музей, Чернівецький музично-драматичний театр імені Ольги Кобилянської) кластерів.

Отримані результати такого аналізу дають змогу зацікавити туристів до екскурсійних селфі-об'єктів, а для екскурсоводів та гідів – поглиблено та детально розглянути їх у своїх селфі-екскурсіях, включення їх в основні чи додаткові об'єкти показу задля більшої популяризації інноваційного туристичного селфі-продукту в конкурентному середовищі.

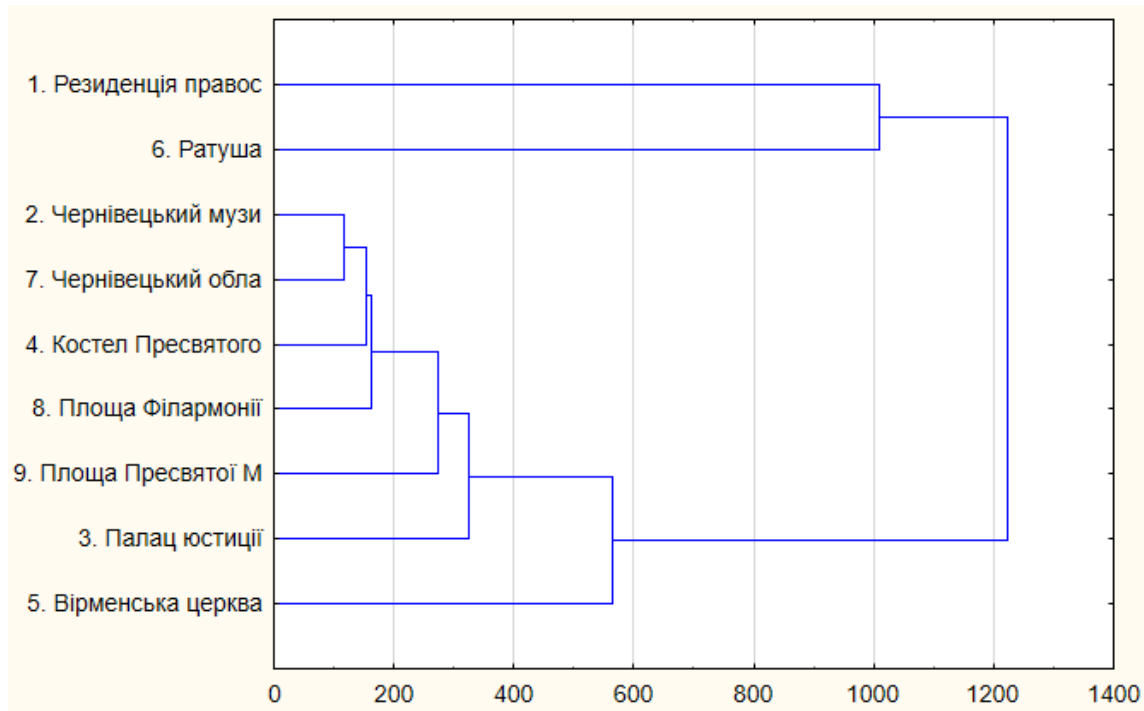

Рис. 2. Кластерна дендрограма екскурсійних об'єктів селфі-туризму в м. Чернівці

Висновки. Просувати новий туристичний продукт для нашого міста необхідно через «селфі-туризм» у соціальних мережах. Результати наукового дослідження повинні бути використані для розробки перспективних планів, розвитку відповідної діяльності на базі екскурсійних селфі-об'єктів регіону задля його популяризації на ринку туристичних послуг.

Отже, селфі-туризм – це подорож з метою зробити гарні фото себе в різних точках світу. Результати рейтингу за показниками (уподобань, кількості відміток по геолокації та хештегів у соціальній мережі Інстаграм) найактуальніших туристичних об'єктів у м. Чернівці: 1) Резиденція митрополитів Буковини і Далмації, 2) Ратуша, 3) Чернівецький музично-драматичний театр імені Ольги Кобилянської, 4) Площа Пресвятої Марії, 5) Палац юстиції, 6) Площа Філармонії, 7) Чернівецький обласний художній музей, 8) Вірменська церква, 9) Костел Пресвятого Серця Ісуса. Кластерний аналіз показав, що беззаперечні та найатрактивніші екскурсійні об'єкти, є Резиденція митрополитів Буковини та Далмації та Ратуша, вони чітко виділилися в один кластер, квартет решти селфі-об'єктів формують другий кластер.

Список використаних джерел:

1. Що таке селфі і чому воно настільки популярне? URL: <https://delovoy.com.ua/shho-take-selfi-i-chomu-vono-nastilki-populyarne/>

2. Нові популярні види туризму: обирайте те, що до душі URL: <https://tsikaviy-svit.com/>
3. Житомирщина популяризує селфі-туризм. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3150583-zitomirsina-popularizue-selfiturizm.html>
4. Що таке інстаграм. Соціальна мережа Instagram. URL: <https://totrdlo.ru/uk/chto-takoe-instagram-socialnaya-set-instagram-kakie-otlichiya-est.html>
5. Instagram в Україні росте швидше, ніж Facebook — дослідження. URL: <https://www.prostir.ua/?kb=instagram-v-ukrajini-roste-shvydshe-nizh-facebook-doslidzhennya>

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВЕЛОСИПЕДНОГО ТУРИЗМУ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

РОМАНЮК Ю., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Туризм»

Наук. кер. – Гищук Р. М.

У статті досліджено велосипедний туризм, передумови його виникнення та перспективи розвитку, зокрема в Закарпатській області та м. Ужгород. Окреслені туристичні ресурси та туристична інфраструктура Закарпатської області та шляхи розвитку велотуризму в регіоні. Проаналізовано та охарактеризовано основні об'єкти природного та антропогенного походження, що використовуються або можуть бути використані в туристичній галузі регіону. На основі даних аналізу створено веломаршрут по Закарпатській області. Маршрут передбачає одноденну поїздку до екскурсійних місць в пізнавальних цілях.

The article examines cycling tourism, the preconditions for its emergence and prospects for development, in particular in the Transcarpathian region and Uzhgorod. Outlined tourist resources and tourist infrastructure of the Transcarpathian region and ways of development of cycling tourism in the region. The main objects of natural and anthropogenic origin that are used or can be used in the tourism industry of the region are analyzed and characterized. Based on the analysis data, a bicycle route in the Zakarpattia region was created. The route includes a day trip to sightseeing places for educational purposes.

Актуальність. Через високі темпи розвитку технології та суспільства, збільшується попит на енергетичні ресурси. Більшість енергетичних ресурсів, що використовуються у сучасному світі, не є відновлювальними. Також використання та видобування більшості енергоресурсів шкодить екології. Враховуючи вищесказане, можна дійти висновку, що потрібно шукати більш екологічний та доступніший вид транспорту. Таким транспортом є велосипед. Це непогана альтернатива сучасному транспорту, що не шкодить навколишньому середовищу, та є доступніший для більшості населення.

Також відзначимо, що велотуризм набирає широкої популярності у світі та в Україні. У багатьох країнах світу велосипед є найбільш доступним, економічним, здоровим, екологічним, а також швидким і безпечним транспортним засобом, а в туризмі набувають популярності гірські чи шосейні веломаршрути, оренда муніципальних велосипедів у популярних дистинаціях, електросамокатний шеринг від провідних туристичних стартаперів через мобільні додатки та ін. У цьому сенсі не є винятком з цього правила і регіони Закарпатської області, які наділені унікальними природними та історико-культурними атракціями.

Метою статті є вивчення передумов та перспектив розвитку велосипедного туризму Закарпатської області та міста Ужгород.

Об'єктом є велосипедний туризм і його інфраструктура.

Предметом дослідження є процес створення велосипедних туристичних маршрутів Закарпатської області за наявними туристичними ресурсами та унікальними атракціями.

Велосипедний туризм (велотуризм) – один з видів туризму, в якому велосипед служить головним або єдиним засобом пересування. Поняття «велосипедний туризм» багатозначне і стосується як до одного з видів активного відпочинку, так і до різновиду спортивного туризму. Велотуризм, як активний відпочинок, полягає в проходженні на велосипеді маршрутів, що містять загальнотуристичні і специфічні для велотуризму об'єкти екскурсійного характеру. Складність таких

походів може коливатися від простої до вкрай високої, маршрути прокладаються так, щоб використати переваги, які дає велосипед для швидкого пересування по маршруту. Головні відмінності таких велопоходів від спортивного велотуризму, орієнтованого на отримання спортивних розрядів і звань — відмова від навмисного ускладнення маршруту, поділу походів на категорії складності і суміщення спортивної складової походу з оглядом культурних та природних пам'яток. Серед видів активного відпочинку, велосипедний туризм є лідером за швидкістю пересування і протяжністю маршрутів.

Одним із перспективних регіонів в Україні для розвитку та функціонування велосипедного туризму є Західний регіон. Він володіє унікальними природно-антропогенними ресурсами, багатою екосистемою та має велику історико-культурну спадщину. Наявність цих ресурсів створює всі умови для розвитку цього виду туризму, проте наявний ресурсний потенціал досі використовується неефективно.

Сильними сторонами для розвитку велосипедного туризму у Західному регіоні є: привабливі природні умови та особливості рельєфу; наявність рекреаційних територій та потужного рекреаційного потенціалу, що створює можливості для розширення пропозиції рекреаційних послуг українським і іноземним споживачам; розширення мережі природно-заповідного фонду регіону; наявність значної кількості унікальних туристично-рекреаційних об'єктів та самобутності регіону; вигідне географічне положення прикордонних територій західних регіонів та їх транспортна доступність; безвізовий режим в'їзду та виїзду для українських громадян, громадян країн ЄС та низки інших країн світу, що визначається як сприятливий фактор розвитку в'їзного та виїзного велотуризму; наявність туристичної інфраструктури для велосипедистів.

Серед жителів міста, особливо молоді та осіб середнього віку, велосипед стає популярним як транспорт для добирання на роботу та як вид відпочинку, зокрема сімейного. Серед підлітків та молоді велосипед є популярним видом розваг і змагань. Серед жителів міста з'являється мода на велосипед, яка, вочевидь, приходить до нас з Європейських країн, які вже давно почали процес переорієнтації пересування в місті на користь цього зручного, дешевого та екологічно чистого виду транспорту. За комплексною експертною оцінкою (базується оцінці ринку велосипедів в динаміці, кількість учасників акцій, пов'язаних з велосипедом, кількість самих акцій та ініціатив), кількість велосипедистів в місті сягає 6 тисяч осіб (4,3 % усіх жителів міста; приблизно 5,6% дорослого населення) і за останні два роки збільшилася на 15 %.

Прогнозується, що тенденція до збільшення кількості велосипедистів буде зберігатися найближчі 5-7 років і кількість велосипедистів в Ужгороді збільшиться до 10% населення міста. Протягом останніх років (за винятком 2020 року) було проведено багато акцій, змагань, велоїздів, парадів, присвячених темі велоруху, у яких, за приблизними підрахунками взяли участь біля 2000 активних учасників. Все більшої популярності набувають велоекскурсії містом. Основними чинниками, що негативно впливають на розвиток велоінфраструктури в місті Ужгород, є відсутність: велосипедних доріжок і смуг, що можуть поєднати житлові масиви з різними частинами міста; зон для тренування велосипедистів різних рівнів і з різних дисциплін; скоординованої системи дій з просування велоінфраструктури; промоції велосипедного руху [10].

Основою для розвитку активного туризму є рекреаційні ресурси, які структурно складаються із різних природних, культурно-історичних, а також соціально-економічних об'єктів і явищ. Отже, для того, щоб велосипедний туризм розвивався необхідно спільними зусиллями органів виконавчої влади, організацій, волонтерського руху налагодити стабільний сервіс, створити цілісний бренд через розроблення нових маршрутів та тематичних турів на основі існуючих географічних, ландшафтних та історичних багатств регіонів та нівелювати загрозу переміщення потоку рекреантів за кордон.

Туристично-рекреаційний потенціал Закарпаття розглядається через можливість ефективного використання наступної сукупності ресурсів та напрямів:

- бальнеологічні ресурси (мінеральні води, лікувальні грязі, озокерит);
- лісові ресурси (міські ліси, лісопарки, ліси зелених зон);
- водні рекреаційні ресурси (ріки, озера, ставки, водосховища, водоспади);

- спелеоресурси (печери);
- природно-заповідні території та об'єкти;
- пам'ятки історії та культури, архітектури (монастирі, замки тощо);
- санаторно-курортні комплекси («Лумшори», «Поляна», «Синяк», «Шаян» та ін.);
- зимові види туризму та спорту (гірськолижний слалом, сноуборд);
- сільський зелений туризм [1, с. 12].

Закарпаття надзвичайно перспективний регіон України з точки зору туризму, рекреації та відпочинку. Туристична галузь – це потужний чинник розвитку області. З року в рік туристичний потенціал Закарпатської області нарощується. Унікальний рекреаційний потенціал, який сприяє розвитку практично усіх видів туризму, з кожним роком залучає в Закарпаття все більше відпочиваючих.

Сьогодні наш край користується все більшою популярністю не лише у громадян України й країн СНД, але й багатьох країн Європи та Азії. Для досягнення мети якісного обслуговування туристів та рекреантів розвиток туристичної галузі області спрямований на створення мережі малих приватних готелів і засобів розміщення інших типів, а також поступовий розвиток інфраструктури обслуговування. Динамічно розвивається зимовий туризм, сніговий покрив на Драгобраті зберігається до середини травня. Основними напрямками розвитку туризму в області є бальнеологічний, гірськолижний, сільський, пішохідний туризм. У області є всі умови для розвитку внутрішнього та іноземного туризму, які набули популярності. Важливо зауважити, що за останні роки відчутно зросла популярність сільського зеленого туризму [1, с. 12].

У 2019 році за результатами проведеного аналізу туристичних потоків та надходжень туристичного збору до місцевих бюджетів спостерігається ріст на рівні 25 та 66 відсотків відповідно, що свідчить про підвищення уваги туристів до регіону. Разом із тим, як і більшість інших туристичних регіонів України, Закарпатська область також відчуває вплив негативних факторів, які суттєво впливають на розвиток туристичної галузі.

Головним завданням велотуризму є не просто катання на велосипеді та підтримання фізичної форми, а насамперед інтелектуальне та духовне пізнання пам'яток, ознайомлення з його історією, осмислення краси міста та його околиць. Тому важливо подумати, який маршрут може бути оптимальним для зручного пересування по дорозі та цікавого водночас.

В місті Ужгород їх є декілька з різною ціновою категорією (табл. 1).

Таблиця 1

Ціни на прокат велосипедів у м. Ужгород

	Назва прокату	Ціна
1	«Tatu bike»	Від 250 грн до 350 грн за добу (залежить від виду маршруту гірський чи міський)
2	«Амстердам»	1 година - 50 грн, 1 день - 250 грн.
3	«City Bike Uzhgorod»	Від 220 до 320 грн за добу.

Знаючи, що 4/5 Закарпатської області – це гори, ми обрали для нашого веломаршруту більш рівнинні місця, оскільки хочеться, щоб маршрут був доступнішим не лише молодому поколінню, а й старшому. Одноденний велопохід «Околицями Ужгорода» розрахований на вікову категорію 18-45 років, він є пізнавальний середньої складності (таблиця 2).

Таблиця 2

Веломаршрут «Околицями Ужгорода»

Місце зустрічі	Підзамковий парк (всього 15 хвилин пішки від залізничного вокзалу)
Тривалість веломаршруту	7-8 годин
Протяжність	36,8 км
Маршрут	1. Радванський кар'єр 2. Горянська ротонда 3. Джерело Святої Анни 4. «Камінь бажань», Оріховиця 5. Невицький замок

	6. Ужгородський замок 7. Ужгородська синагога 8. Пішохідний міст
--	--

Висновки. Поняття «велосипедний туризм» багатозначне і стосується як до одного з видів активного відпочинку, так і до різновиду спортивного туризму. Велосипедист пересувається у кілька разів швидше за пішохода, зберігаючи при цьому високу свободу у виборі напрямку руху. За день велосипедист долає від 60 до 150 км, що дозволяє проводити одноденні походи у віддалені місцевості.

На даний момент велотуризм в Україні перебуває в стадії становлення. Справжнім поштовхом до розвитку велоруку є будівництво інфраструктури, передусім – прокладання доріжок і монтаж парковок.

В Закарпатській області наявні туристичні ресурси та туристична інфраструктура. Вони дають можливість розвитку велосипедного туризму. Цьому сприяють значна кількість об'єктів туризму, які розташовуються компактно (не більше 15-20 кілометрів), що дає можливість повністю дотримуватись рекомендованих норм пересування на велосипедах

Проаналізовано та охарактеризовано основні об'єкти природного та антропогенного походження, що використовуються або можуть бути використані в туристичній галузі регіону. На основі даних аналізу створено веломаршрут по Закарпатській області. Маршрут передбачає одноденну поїздку до екскурсійних місць в пізнавальних цілях.

Список використаних джерел:

1. Велотуризм в Карпатах. URL : <https://www.visitverkhovyna.com/activities/veloturyzm/>
2. Велотуризм в Україні: маршрути, спорядження, поради. URL: <https://turua.com.ua/articles/veloturizm-v-ukrayini-marshruti-sporiadzhennya-poradi/>
3. Закарпатський кореспондент. Прокат велосипедів у м. Ужгород URL: <https://zak-kor.net/6815-prokat-velosipedov-v-uzhgorode-gde-i-pochem-arendovat-dvuhkolesnogo-druga-.html>
4. Ірина Бондаренко. Потреба у розвитку вело транспорт та перешкоди до її реалізації у містах і регіонах України. Дослідження. URL : <https://ua.boell.org/sites/default/files/2020-12/Bike%20Report%20-%2010-12-2020.pdf>
5. Круглова Д. В. Механізм організації велосипедного туризму в Україні URL : http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/11344/461_Kruglova_FEM_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y
6. Некрасов С. А., Некрасов І. С. Проблеми та перспективи розвитку спортивного туризму в умовах незалежної України // Матеріали наук.-практ. конф.; наук.-теор. зб. Переяслав - Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди, Переяслав – Хмельницький. 2010.
7. Оцінка наявного туристично-рекреаційного потенціалу рекреаційних зон Закарпаття URL : http://www.transcarpathiatour.com.ua/publications/statia2_ind.html
8. Туристичні ресурси Закарпаття. URL : https://tourlib.net/books_ukr/pankova63.htm

РОЗВИТОК ВИННОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

СВІДНІЦЬКА Ю., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Туризм»

Наук. кер. – Гишук Р. М.

У статті обґрунтовані та представлені основні напрямки розвитку винного туризму в Україні із зазначенням головних осередків енотуризму. Визначено саме поняття винного туризму, його основних та супутніх послуг у організації винних турів.

The article substantiates and presents the main directions of development of wine tourism in Ukraine, indicating the main centers of wine tourism. The very concept of wine tourism, its main and related services in the organization of wine tours is defined.

Актуальність теми полягає в тому, що такий напрямок, як винний туризм, зародився ще на початку минулого століття, але в останні роки спостерігається занепад та його не актуальність.

Світовий винний туризм набуває особливої актуальності в світлі останніх прогнозів. згідно з якими час, який люди виділяють на свій відпочинок, буде скорочуватися, тому туристи будуть шукати туристський продукт, який дає максимум вражень у мінімальний відрізок часу, тому ми прагнемо розглянути способи впровадження цих тенденцій в український винний туризм.

Метою статті є всебічне дослідження винних турів, а саме сучасний стан та перспективи розвитку цього різновиду туристичних подорожей Україною.

Об'єктом статті є винний туризм та винні господарства.

Предметом є сучасний розвиток винного туризму в Україні.

Відзначимо, що в українській туризмології немає єдиного термінологічного визначення цього виду туризму, вживаються терміни «винний туризм», «виноробний туризм», «дегустаційний туризм», «винно-гастрономічний туризм», «ено-гастрономічний туризм» та «енотуризм».

Часто зустрічаються терміни «пивні тури», «віскі-тури». Окремі фахівці розглядають винний туризм як вид хобі-туризму (Т.І. Божук, Л.А. Прокопчук), тематичного гастрономічного туризму (С.В. Іванов, В.О. Патійчук), спеціалізованого туризму (Д.І. Басюк, К.С. Бадещенкова).

У дослідженнях іноді можна зустріти визначення «алкотуризм» і «п'яний туризм» - подорож у будь-яку географічну місцевість для розпиття спиртних напоїв [1].

На думку Т.І. Божук та Л.А. Прокопчук, які у своїх працях досліджують поняття винного туризму, - це спеціалізований вид туризму, що має на меті дегустацію, споживання, купівлю вина безпосередньо у виробника. Він включає відвідування плантацій виноградників, дегустаційних залів, підвалів та ресторанів, що пропонують послуги дегустації вина; відвідування винних фестивалів; відвідування інших спеціалізованих заходів. Також винний туризм передбачає не лише дегустацію напоїв, а й ознайомлення з традиціями виноробства в країні [2].

З точки зору В.О. Патійчук, винний туризм – це туристичні подорожі, пов'язані з відвідуванням різних місць виробництва, винний туризм передбачає не лише дегустацію напоїв, а й ознайомлення з традиціями виноробства в країні [3]. Винний туризм може також трактуватися як відвідування виноградників, винних заводів, винних фестивалів для дегустації та придбання вина.

На основі узагальнення основних наукових підходів пропонується визначення винного туризму як спеціалізованого виду туризму, який пов'язаний з ознайомленням з історією, технологією та культурою споживання вина в певному регіоні та його дегустацією безпосередньо у виробника.

На території південної України виноградарство і виноробство набули поширення ще у VI ст. до н.е. Найбільш розвинені осередки культури винограду - Херсонес, Пантікапей (Крим) і Ольвія. Історія виноградарства і виноробства Півдня України характеризується періодами розквіту і занепаду, оскільки впродовж багатьох століть цей край був ареною спустошливих війн. В Україні виноград вирощується у різних ґрунтово-кліматичних умовах, починаючи від буроземно-підзолистих Закарпаття і до коричневих на південних схилах Кримських гір). Промислові виноградники зосереджені головним чином на півдні і південному заході країни. Найбільші площі виноградників в Одеській області, значно менші – в Херсонській, Миколаївській і Закарпатській; у західній, приморській і південній частині Запорізької, на півдні Донецької і в південно-західній частині Придністровської зони Вінницької області питома вага виноградних насаджень незначна. В Україні виноградники займають 179 тис. га. Крупні промислові виноградники розмістилися в основному в АРК (68 тис. га), Одеській (52 тис. га), Херсонській (20 тис. га), Миколаївській (15 тис. га), Закарпатській (8 тис. га) і Запорізькій (3 тис. га) областях (рис. 1) [4].

Винний туризм як комплексний туристичний продукт включає набір основних, додаткових і супутніх послуг З огляду на особливості кожного виду туризму, вони можуть бути традиційними і специфічними (табл.1).

Аналізуючи таблицю, можемо сказати, що основними послугами в туризмі є транспортне обслуговування, проживання і харчування. Специфічність даних послуг у винному туризмі проявляється у виборі винних готелів, традиційних садіб виноробів, відвідуванні ресторанів, що пропонують послуги дегустації вина, участі у еногастрономічних трапезах тощо [1].

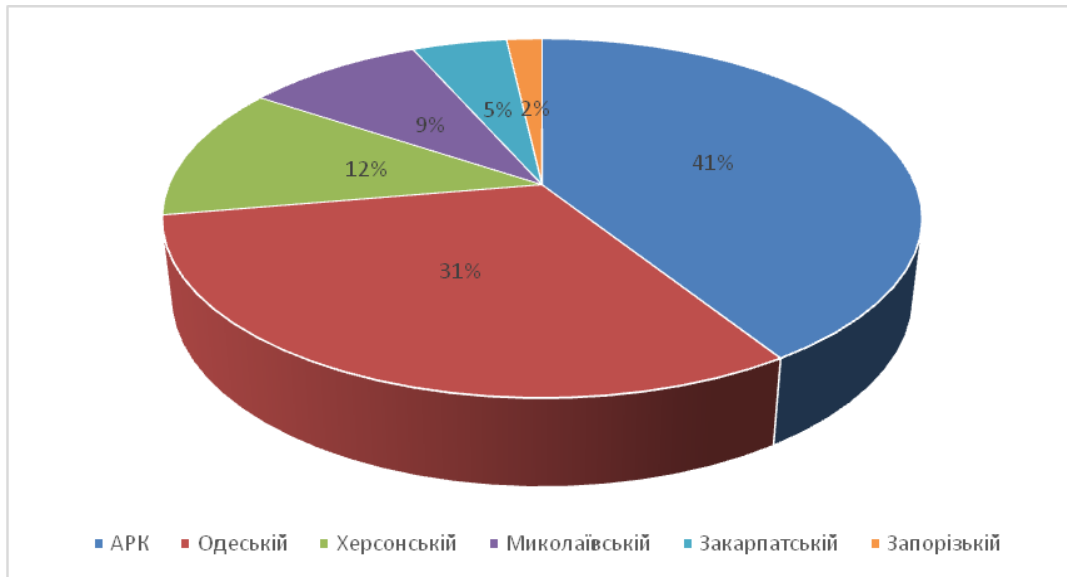

Рис. 1. Площа виноградників в Україні, тис. га [4]

Таблиця 1

Специфіка обслуговування туристичного продукту винного туризму

Види послуг	Основні послуги	Додаткові послуги	Супутні послуги
Традиційні	Транспортне обслуговування, проживання, харчування	Організація екскурсій до місцевих туристичних об'єктів, послуги гідів-перекладачів, послуги з прокату туристичного спорядження, торговельне обслуговування, лікувально-профілактичні та косметичні послуги	Послуги місцевої інфраструктури
Специфічні	Розміщення у винних готелях, гостьових віллах і будинках виноробів, оселях сільського зеленого туризму, харчування у спеціалізованих винних ресторанах, організація еногастрономічних банкетів	Відвідування плантацій виноградників, дегустація місцевих сортів винограду; ознайомлення з технологією виготовлення різних видів алкогольних напоїв безпосередньо на виробництві; ознайомлення з історією виноробства, відвідування спеціалізованих музеїв та енотек; відвідування дегустаційних залів, дегустація вин, коньяків; відвідування ресторанів, що пропонують послуги дегустації вина; лікувальне та профілактичне обслуговування на основі ампелотерапії та винотерапії; участь у винних фестивалях та тематичних святах; відвідування та участь у спеціалізованих виставках, форумах, конференціях.	Придбання традиційних продуктів харчування, придбання устаткування і обладнання для дегустації, зберігання, транспортування, виготовлення вина та інших алкогольних напоїв; доставка алкогольних напоїв

Традиційними додатковими послугами у винному туризмі є організація екскурсій до місцевих туристичних об'єктів, послуги гідів-перекладачів, послуги з прокату туристичного спорядження, торговельне обслуговування тощо. Крім традиційних послуг, існують спеціалізовані види туризму, які включають специфічні додаткові послуги. Додаткові послуги у винному турі - це:

- ✓ відвідування плантацій виноградників, дегустація місцевих сортів винограду;
- ✓ ознайомлення з технологією виготовлення різних видів алкогольних напоїв безпосередньо на виробництві;

- ✓ ознайомлення з історією виноробства, відвідування спеціалізованих музеїв та енотек;
- ✓ відвідування дегустаційних залів та підвалів, дегустація вин, коньяків, інших видів алкогольної продукції;
- ✓ відвідування ресторанів, що пропонують послуги дегустації вина;
- ✓ участь у винних фестивалях та тематичних святах;
- ✓ відвідування та участь у спеціалізованих виставках, форумах, конференціях, конкурсах, аукціонах [3].

Висновки. Підсумовуючи, можемо сказати, що на даному етапі сучасний винний туризм передбачає досить широкий спектр видів туристичної діяльності: відвідування плантацій виноградарств, дегустація місцевих сортів винограду; ознайомлення з технологією виготовлення різних видів алкогольних напоїв безпосередньо на виробництві; відвідування дегустаційних залів та підвалів; ознайомлення з історією виноробства, відвідування спеціалізованих музеїв та виставок; відвідування ресторанів, що пропонують послуги дегустації вина та майстер-класи від сомельє; участь у винних фестивалях та тематичних святах; відвідування та участь у спеціалізованих виставках, форумах, конференціях, конкурсах, винних аукціонах тощо.

Тому в усіх виноробних регіонах зараз намітилися тенденції до посилення та активізації подальшого розвитку винного туризму завдяки поширенню рекламної продукції місцевих виробників вина, залучаючи у цей процес усі наявні ресурси території.

Різноманітні матеріали дають змогу зробити висновки, що Україна має всі потрібні природні умови для розвитку винного туризму і конкурування з європейськими країнами. І для цього вже зроблені певні кроки для популяризації винного туризму на Україні. Поводяться різноманітні винні фестивалі, які приваблюють туристів веселими розважальними програмами, сувенірами, стравами місцевої кухні і, звичайно, якісним вином і можливістю придбати його.

Список використаних джерел:

1. Любіцева О.О. Перспективи розвитку винного туризму в Україні: світовий аспект // Географія і туризм: зб. наук. пр. К.: Альтер прес, 2019. Вип. 24. С.93-101.
2. Божук Т.І., Прокопчук Л.А. Сучасний стан і перспективи розвитку винного туризму (на прикладі Закарпатської області) // Туристична індустрія: сучасний стан і перспективи розвитку: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, 28-29 квітня 2018 р. Вип. 6. Т.2. Луганськ: ЛНУ, 2018. С.171-177.
3. Патійчук В.О., Оболончик А.В. Сучасні тенденції розвитку винного туризму в Європі. URL: <https://internationalconference2014.wordpress.com/2015/12/29/1242/>.
4. Басюк Д.І., Бадещенкова К.С. Дослідження ринку винного туризму в Україні. URL: <http://www.sworld.com.ua/php/ru/tourism-and-recreation-114/the-travel-market-is-its-current-status-and-forecasts-114/21576-114-435/>

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ
Чернівецького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ВИПУСК XXVIII

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
58002, м. Чернівці, Центральна площа, 7

Відповідальна за випуск: *Кравчук Р.В.*

Комп'ютерна верстка та макетування: *Савельєва Н.С.*

Підписано до друку 23.06.2021 р.
Тираж 50 примірників.

Віддруковано ПВКФ «Технодрук»
(0372) 55-05-85